

KAZALO

1	UVOD	1
2	TEORETIČNI OKVIR	4
2.1	GLOBALIZACIJA	4
2.1.1	NEOLIBERALIZEM	7
2.1.2	TEHNOLOŠKA IN INFORMACIJSKA REVOLUCIJA	7
2.1.3	SPUST ŽELEZNE ZAVESE	8
2.1.5	IMPERIJ	9
2.2	PASTI GLOBALIZACIJE	13
2.2.1	SVOBODNI TRG IN MEDNARODNE FINANČNE ORGANIZACIJE	14
2.2.2	UPAD SOCIALNIH PRAVIC, PLAČ IN DELOVNIH MEST	16
2.2.3	VPLIV KORPORACIJ	18
2.2.4	EKOLOŠKI IN DRUGI GLOBALNI PROBLEMI	21
2.3	ANTIGLOBALIZEM	23
2.3.1	POLITIČNO DELOVANJE ali DRUŽBENO VEDENJE?	24
2.3.2	PROTI-IMPERIJ?	26
3	»LJUDSTVO IZ SEATTLE«	29
3.1	YA BASTA! – TUTE BIANCHE	39
3.2	PROTIGLOBALIZACIJSKO GIBANJE V SLOVENIJI	44
3.3	ČRNI BLOK	49
3.4	KAJ POMENI PROTIGLOBALIZACIJSKI?	54
4	ANALIZA ČLANKOV	59
4.1	DVOSTOPNOST	60
4.1.1	PRVA STOPNJA	61
4.1.2	DRUGA STOPNJA	62
4.2	LE ADRENALINSKI ŠPORT?	64
4.3	»NASILNI DEMONSTRANTI«	66
4.4	»ULIČNA VOJNA«	70
4.5	MORALNA PANIKA	74
5	ZAKLJUČEK: »Pošast demonstracij kroži po Evropi«	76
6	VIRI IN LITERATURA	78
	ČLANKI ZA ANALIZO	80

7 PRILOGA

	1
PRILOGA A: Podatki o delovnih razmerah v delavnicah na Kitajskem	
PRILOGA B: Skupina Ya Basta!	2
PRILOGA C: Slovenski aktivisti	4
PRILOGA D: Manifest Urada za intervencije	7
PRILOGA E: Letaki, ki so jih aktivisti delili na Qatarzi, 9. 11. 2001	8
PRILOGA F: Črni blok in anarhizem	10
PRILOGA G: Propagandno gradivo črnega bloka na Qatarzi	14
PRILOGA H: Seznam gradiva na zgoščenci	17

1 UVOD

V zadnjih letih so demonstracije ob zasedanjih svetovnih finančnih organizacij in srečanjih evropskih vrhov eden ključnih dogodkov, ki kažejo na to, da se ljudje prebujajo iz politične pasivnosti in želijo postati del oblikovanja svetovne politike. Da bo prišlo do množičnega in vplivnega zbiranja ljudi pred zgradbami, v katerih potekajo zasedanja in sestanki, si ni mislil nihče. Družbeni pojav 90. let je zato postal prava senzacija, ne samo za politike, temveč tudi za medije.

Proteste lahko spremljamo le prek medijev, ki so največkrat edini vir informacij o množici ljudi pred zgradbami. Posvetili so ji veliko pozornosti, velikokrat so poročali bolj o tem, kaj se dogaja na ulicah, kot o samih sklepih zasedanj Svetovne banke ali Mednarodnega denarnega sklada.

V diplomski nalogi bi rada pokazala na problem medijskega (časopisnega) poročanja o protestnih shodih. Članki so se vrstili, slike spopadov in gorečih avtomobilov ter zakrinkanih mladeničev so se pojavljale na prvih straneh, na televizijskih poročilih pa so predstavljale večino slikovnega gradiva prispevka. In prav prek medijev nas je večina spremljala ministrsko zasedanje Svetovne trgovinske organizacije (STO) v Seattlu (30. november - 3. december 1999), spomladansko srečanje Svetovne banke (SB) in Mednarodnega denarnega sklada (MDS) v Washingtonu (17. in 18. april 2000), demonstracije ob 1. maju v Londonu in še kjer drugje, srečanje Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj v Bologni v sredini junija 2000, letno zasedanje SB in MDS v Pragi (26. in 27. septembra 2000), gospodarske forume v Salzburgu, vrh Evropske unije v Nici (med 7. in 9. decembrom 2000), Svetovna gospodarska foruma v Davosu (zadnji teden januarja leta 2000 in 2001), srečanje ministrov za okolje osmih najmočnejših držav na svetu (G7 + Rusija) v Trstu (2. - 4. marec 2001), tretjo konferenco Globalnega foruma v Neaplju (17. marec), spomladanski vrh EU v Stockholmu (23. in 24. marca 2001) in sestanek voditeljev evropske petnajsterice v Göteborgu (15. in 16. junija 2001). Nekoliko bolj »v živo« smo doživljali srečanje ameriškega in ruskega predsednika v Sloveniji (16. junija 2001), spet varno, daleč stran od Genove, pa je bila večina med lanskoletnim zasedanjem najbogatejših držav na svetu in Rusije (med 20. in 22. julijem 2001). Sledila so zasedanja, skrita in nedostopna za večino aktivistov: STO se je zbrala v Katarju (9. november 2001), največji so se letos dobili v kanadskih alpah. Zato ni čudno, da vemo o protestih antiglobalizacijskega gibanja tisto in toliko, kar smo izvedeli iz medijev.

Ko je potekalo letno zasedanje Svetovne banke in Mednarodnega denarnega sklada v Pragi, podoba, ki so jo o protestnikih ustvarjali mediji, ni bila pozitivna. Čeprav so zasedanju posvetili veliko pozornosti in pisali tudi o tem, da so se manifestacij v češki prestolnici udeležili Slovenci, se je iz časopisov dalo bolj malo zvedeti o tem, kdo protestniki sploh so, kaj zagovarjajo, čemu nasprotujejo in zakaj ter kako poskušajo biti slišani.

Zato sem se odločila, da bom v diplomski nalogi poskušala analizirati poročanje o protiglobalizacijskih protestih. Časopisni članki in televizijska poročila niso dajala pravih odgovorov na vprašanja, ki so se bralcu (gledalcu) postavljala ob branju (gledanju) novic. Poudarjanje nasilja je skrivalo druge zgodbe, zgodbe, ki so prav tako hotele biti slišane. Čeprav takrat nisem poznala nobenega »protiglobalista« in o demonstrantih nisem videla nič več kot tisto, kar so sporočali medijih, se je vseeno videlo, da značilnosti dobrega novinarstva tu ne držijo. Čeprav so večkrat novinarski ideali okrnjeni predvsem zaradi ažurnosti (težko je še isti dan poročati ali napisati članek, pri tem pa se pozanimati in preveriti informacije na vseh možnih straneh, posebej, če gre za tako zadevo, kot so protiglobalizacijski protesti), je bilo pri poročanjih iz mest, kjer sta ponavadi potekala dva vrha, vsaj na začetku razbrati precej odklonilno stališče do demonstracij in njihovih predstavnikov. Mediji so zavzeli vladno stališče, ki se z napadi na njihovo delo in njihov gospodarski sistem, niso strinjali. Po dogodkih v Genovi se je stališče delno spremenilo. V medijih so se začeli večkrat pojavljati zagovorniki gibanja ali pa vsaj razprave o aktivistih.

Zadala sem si torej dva cilja. Najprej vsaj malo bolj spoznati protiglobalistično gibanje, ki ga je zaradi heterogenosti, razpršenosti in fleksibilnosti najbrž nemogoče dokončno oceniti in pospraviti v predalčke. Zato je najbrž del, v katerem sem poskušala s pomočjo svetovnega spleta in drugih (alternativnih) gradiv prikazati gibanje za globalno pravičnost, ostal v kakšni točki odprt, nedorečen. Da bi stvari vseeno izvedela iz »prve roke«, sem za pomoč prosila tiste, ki so se udeleževali protestov ali so dobro seznanjeni z antiglobalizmom. Intervjuji z za mojo diplomu ključnimi ljudmi so priloženi v prilogi, na zgoščenci, in dajejo možnost, da bralec dobi širši vpogled v problematiko protestov in se seznaní s stališči samih aktivistov. V njih je namreč tudi kaj takega, za kar v diplomu ni bilo prostora.

Drugi cilj je bil preučiti medijski diskurz o protestih v slovenskem časopisju, po zgledu van Dijkove knjige *Rasizem in tisk*. Moja hipoteza je namreč bila, da mediji niso objektivni in z uporabo različnih sredstev podajajo podobo protiglobalističnega gibanja, v kateri se sami aktivisti ne najdejo.

V analizo sem vključila prispevke, ki so govorili o demonstracijah in protestnikih od Seattla do Genove in so bili objavljeni v (resnih) slovenskih dnevnikih in tednikih. To obdobje se mi zdi ključno, saj se je v njem skristaliziral diskurz o tem gibanju. Genova je bila, tudi po besedah aktivistov, prelomnica. Najprej za to, ker so sami demonstranti ugotovili, da nosijo taki množični protesti s seboj tudi veliko negativnega bremena, potem pa tudi zato, ker so prireditelji velikih srečanj svoja zasedanja raje prestavili v bolj odročne kraje.

O sami globalizaciji so napisane številne knjige, zato sem se v teoretičnem uvodu bolj posvetila kritikam procesa globalizacije. Prav tako se nisem ukvarjala s tem, kako mediji govorijo o ekonomski globalizaciji, temveč sem se osredotočila samo na novinarsko poročanje o protestnih shodih, o tistih, ki so se le-teh udeležili, o njihovih zahtevah, ciljih in akcijah.

Zato na naslednjih straneh ne boste našli razdelanega odgovora na vprašanje globalizacija da ali ne (dobro ali slabo), prav tako ne na vprašanje protiglobalizacijsko gibanje da ali ne, poskušala sem le pokazati na luknje v novinarskem poročanju o protestih in na učinke, ki jih ta diskurz nosi s seboj.

2 TEORETIČNI OKVIR

Preden lahko začnem z diskurzivno analizo časopisnih člankov, ki obravnavajo protiglobalizacijske proteste, moram očrtati tudi kontekst, v katerem se ti protesti nahajajo. V tem delu bom obravnavala proces globalizacije, predvsem pa njegove negativne posledice. Naj moje zanemarjanje pozitivnih učinkov sprostitve kapitalskih denarnih tokov in svobodne trgovine opravičim s tem, da želim v diplomski nalogi preučiti protiglobalizacijsko gibanje v luči medijev. Množice, ki se ob večjih zasedanjih svetovne politične in ekonomske elite zberejo na ulicah, se gibljejo prav v kontekstu kritik globalizacije, zato se bom tem posvetila veliko bolj kot samemu procesu globalizacije.

2.1 GLOBALIZACIJA

Čeprav nekateri teoretiki, ekonomisti in sociologi pravijo, da »pravzaprav ni prave definicije globalizacije« (Svetličič, 1996: 73 in dr. Martin Albrow, britanski sociolog v intervjuju za Sobotno prilogo Dela, 7. julija 2001), se opredelitvam tega procesa ne more izogniti nihče, ki preučuje ekonomsko in politično dinamiko razvoja sveta. Razlog je za Albrowa preprost: »Globalizacija je nekaj, kar preveva planet do zadnjega kota, zato tudi študije obstajajo; res pa je, da ni ene same splošne teorije, ki bi povezovala vse te delne globalizacije. /.../ Teorija o vsem ne more obstajati«. Drug razlog za to, da pravo definicijo globalizacije težko zapišemo in da obstajajo številne razlage tega procesa, je tudi v politični instrumentalizaciji in manipulaciji z izrazom¹. Ker je postal prisoten v vsakodnevem političnem diskurzu, se je izgubil natančni, akademski pomen globalizacije, je prepričan britanski sociolog. Sam opredeli globalizacijo »za nadaljevanje in nasledstvo modernizacije« in »stiskanje časa in prostora«, čeprav namesto izraza proces globalizacije raje govori o transformaciji sveta kot celote (SP, Delo, 7. 7. 2001).

Marjan Svetličič globalizacijo v knjigi Svetovno podjetje opredeli nekoliko bolj z ekonomskega vidika, in sicer kot »silen geografski razmah dejavnosti podjetij, ki razprostira

¹ Tako mnenje je izrazil tudi dr. Bogomir Kovač z Ekonomske fakultete, in sicer 16. oktobra 2001 na okrogli mizi Globalizacija: za ali proti v okviru Študentske arene 2001. Omizja so se udeležili tudi dr. Darij Zadnikar, Urad za intervencije, mag. Andrej Kurnik, politolog na FDV, in Marko Crnkovič, novinar Financ. Moderator je bil Urban Suša.

gospodarjenje po celem svetu in obsega vse več in več oblik in vsebin poslovanja med podjetji, državami, pa tudi drugimi subjekti iz različnih držav, ki so medsebojno vse bolj prepletene in soodvisne«. Gre za »tesno mednarodno integracijo in koordinacijo medsebojno odvisnih dejavnosti (podjetij) s pomočjo ene strategije. Svetovni, in ne več domači, trg postane osrednji« (1996: 73). A kljub temu dodaja, da ima globalizacija »pomembne družbene dimenzije«, med katere sodijo homogenizacija kulture, proizvodov, načinov življenja, idej, navad in tudi razpršitev družbenega nadzora pri upravljanju organizacij (Svetličič, 1996: 77).

Med družbene in kulturne dimenzije globalizacije sodijo tudi intenzivnejše povezave in komunikacije med ljudmi, migracije in mednarodna združenja. Če se osredotočimo na globalizacijo kot kulturni fenomen, gre po besedah Marka Crnkoviča za širjenje kulture oz. v precejšnji meri za amerikanizacijo. A na to ne smemo gledati preveč črnogledo, saj gre pri amerikanizaciji tudi za ameriško izvažanje svobode in širjenje univerzalnih človekovih pravic².

Globalizacija torej ni le ekonomski proces, temveč »kompleksen in večplasten koncept in družbeni fenomen« (Kalb, 2000: 1), hkrati pa tudi »pomemben, celo dominanten politični in družbeni diskurz razvitega sveta«, »ideologija«, ki se kaže v tistem, kar se znajde v medijih, političnih in podjetniških tekstih, in ki zaposluje glavne zahodne sile, OECD (Organizacijo za ekonomsko sodelovanje in razvoj), Svetovno trgovinsko organizacijo in Svetovno banko (Kalb, 2000: 3). Ne gre torej le za finančne tokove, ki posameznega subjekta osvobajajo družbenih in državnih dogovorov, mej, predpisov.

Nekateri misleci (Svetličič (1996), Beck (1997), Kalb (2000)) ločujejo med globalizacijo in globalizmom. Tako naj bi se globalizacija v glavnem nanašala »na proces svetovnega gospodarskega povezovanja kot tržno poganjanega procesa«, globalizem³ pa »na koncept, na 'ideologijo', na način mišljenja in prepričanja, ki stoji za tem« (Svetličič, 1996: 76). Svetličič po Faklu loči dva pristopa k globalizmu (1996: 76):

- Tržni globalizem - dele podreja celoti na temelju naslednjih kriterijev: dobičkonosnost, primerjalna učinkovitost proizvodnje in razdelitve, rast in drugi kazalci primerjalne ekonomske uspešnosti;

² Marko Crnkovič 16. oktobra 2001 na okrogli mizi Globalizacija: za ali proti v okviru Študentske arene 2001.

³ Ulrich Beck definira globalizem kot ideologijo prostega trga neoliberalizma, ki povečuje pravilnost in zaželenost nereguliranega globalnega kapitalizma (Kalb, 2000: 4), medtem ko ima Kalb globalizem le za ad hoc politično dimenzijo »narrative globalizacije« (Kalb, 2000: 5). Sama bom prevzela Svetličičevo delitev.

- Globalizem s človeško podobo – celota se podreja delom na temelju človeških vrednot, kot so ekološki razvoj, zmanjšanje trpljenja zaradi spremenjenih načinov proizvodnje in potrošnje, ustanavljanje skupnosti, ki poudarja varnost, ekonomske in socialne pravice svojih prebivalcev, zmanjševanje nasilja doma in v svetu.

Ta delitev se bo pozneje pokazala za pomembno pri obravnavi protiglobalizacijskega gibanja. Tudi v medijih in drugih tekstih se namreč nasproti globalizaciji in globalizmu pojavlja izraz antiglobalizem in le redko antiglobalizacija, kar kaže na to, da gre za stališčno držo demonstrantov, ki nasprotuje miselnosti, ideologiji, ki stoji za globalizacijo kot procesom spreminjanja sveta v eno samo »globalno vas⁴«.

Različnim opredelitvam, ali bolje rečeno, poudarkom pri definiciji globalizacije⁵ sledijo tudi različne časovne umestitve tega procesa. Nekateri (Sachs in Warner) sedanjo fazo vidijo le kot povratek k svobodnemu svetovnemu trgu pred letom 1913 (Svetličič, 1996: 82), s tem pa se ne strinja Svetličič: »Na globalizacijo lahko gledamo kot na tretjo stopnjo razvoja procesa, ki vključuje rast mednarodne trgovine, zatem silen razmah TNI (tujih neposrednih investicij, op. Š. Š.), nato pa še postopno internacionalizacijo finančnih trgov in njihovo razraščanje v integrirane kapitalske trge« (1996: 79). Prva faza tega procesa se je z intenzivnejšo mednarodno menjavo začela po drugi svetovni vojni, v drugi fazi, v petdesetih in šestdesetih letih, so povezovanje vodile tuje neposredne investicije, v osemdesetih pa se je s tehnologijo oblikovala nova vrsta mednarodnih tržnih povezovanj (Svetličič, 1996: 79).⁶

Po mnenju Dona Kalba so globalizacijo spodbudili trije zgodovinski dogodki: neoliberalni upor proti državi blaginji (welfare state) kot odgovor na ekonomsko krizo sedemdesetih; revolucija v informacijski in komunikacijski tehnologiji v osemdesetih; in sesutje vzhodnega komunističnega bloka leta 1989 (Kalb, 2000: 8-9).

⁴ Izraz je skoval Marshal McLuhan, a Martin in Schumman opozarjata, da se njegova vizija ni nikoli uresničila (1997: 28).

⁵ Kar nekaj jih navaja Marjan Svetličič (1996: 71-94), tudi Kalb in soavtorji (2000).

⁶ V nasprotju s Svetličičem je Michael Hanagan, soavtor knjige *The Ends of Globalization*, prepričan, da je šlo za dva glavna valova globalizacije. Če globalizacijo definiramo kot povečanje geografskega razpona družbenih interakcij, potem je po njegovem mnenju prvo obdobje globalizacije treba umestiti med letoma 1850 in 1914, drugo pa od leta 1950 naprej (Kalb, 2000: 67-84).

2.1.1 NEOLIBERALIZEM

Neoliberalni upor bi figurativno lahko poimenovali tudi kot zmaga doktrine Friedricha Augusta von Hayeka nad starim ekonomskih veljakom Johnom Maynardom Keynesom, ki je državo »povzdignil v osrednjega finančnega naložbenika narodnega gospodarstva« (Martin in Schumann, 1997: 109). Predvsem zaradi naftnih šokov leta 1973 in 1979 država ni več mogla nadzorovati ekonomskega dogajanja, primanjkljajev in inflacije, zato se je kot rešilna bilka prikazala doktrina neoliberalizma. Čeprav se je deregulacija v ZDA, Kanadi, Zvezni republiki Nemčiji in Švici začela že v začetku 70-ih (npr. ukinitvev stalnih menjalnih tečajev), je ta dobila svojo pravo legitimnost po volitvah leta 1979 v Veliki Britaniji in 1980 v ZDA. Neoliberalizem Milтона Friedmana, svetovalca ameriškega predsednika Ronalda Reagana, in Hayeka, ki je podobno vlogo opravljal pri britanski ministrski predsednici Margaret Thacher, je postal »dominantna ideologija v anglosaksonskih deželah« (Kalb, 2000: 9, tudi 58). Glavne strategije in instrumenti nauka, »ki ga v denarno-politični inačici označujejo tudi kot monetarizem« (Martin in Schumann, 1997: 110) so bile deregulacija, liberalizacija in privatizacija.

Monetarizem je po mnenju Kalba svoje osnove našel tudi v klasični liberalni socialni filozofiji Adama Smitha, ki je s sicer napačno logiko obljubljala univerzalni človeški napredek prek svobodnega trga (Kalb, 2000: 10). Ta zahteva, da se država in politika umakneta s področja ekonomije in prepustita vajeti *laisser-fairu*. Taka država, ki jo zahteva Smith, pravi Antonio Negri (2001), služi le še temu, da ugodje in blaginjo posameznikov prikaže kot enako javnemu interesu in vse svoje družbene funkcije in delovne aktivnosti reducira na merilo vrednosti.⁷

2.1.2 TEHNOLOŠKA IN INFORMACIJSKA REVOLUCIJA

Tehnološka in informacijska revolucija, ki zajema razvoj računalništva in komunikacijske tehnologije, predstavljata nekakšno »infrastrukturo globalizacije« (Svetličič, 1996: 81), kjer sta se zbrisala meja med centrom in periferijo in znotraj katere so denarni, ekonomski, politični in migracijski tokovi sploh možni. Neštete informacije, olajšane

⁷ »Politična transcendenca moderne države je definirana kot ekonomska transcendenca« (Hardt in Negri, 2001: 86).

prometne povezave in lažje komunikacije so poenostavile življenja mnogih ljudi, jim približale stvari in dogodke, ki so bili prej izven njihovega dosega.

Na gospodarskem področju je zborniško zasedanje zamenjal mrežni organizacijski model proizvodnje, ki je omogočil neposredne stike med proizvajalcem in potrošnikom, ne glede na razdaljo med njima (Hardt in Negri, 2001: 295-296). Z razozemljitvijo (deterritorialization) so se izoblikovali pogoji za globalno produkcijo in povečanje mobilnosti kapitala. Tovarne niso več vezane na nahajališča surovin, prav tako ne na lokalno delovno silo ali na bližino tržišča. Večji del gospodarstva zasedajo storitvene dejavnosti, kjer je zaposlenih vedno več ljudi, medtem ko se število zaposlenih v primarni ali sekundarni proizvodnji manjša na račun mehanizacije in avtomatizacije. Najpomembnejši proizvod je postala informacija. In prav to je novost nove informacijske infrastrukture – da je sama imanentna procesu proizvodnje. »...informacija in komunikacija sta blago, ki se proizvaja; mreža sama je tako stran proizvodnje kot cirkulacije« (Hardt in Negri, 2001: 298). Informacijska infrastruktura je lahko demokratični mehanizem, kot v primeru interneta, kjer ima potencialno neomejeno število točk možnost komunicirati brez središčne točke nadzora. Ko gre za oddajne sisteme, je mrežni informacijski model oligopolen - govorimo lahko o dokaj centralizirani proizvodnji medijskih sporočil le majhnega števila medijskih korporacij in masovni, nedoločljivi distribuciji, med katerima bolj ali manj poteka enosmeren tok komunikacije (Hardt in Negri, 2001: 298-300).

2.1.3 SPUST ŽELEZNE ZAVESE

Verjetno ni analitika in akademika, ki v letu 1989 ne bi videl velike prelomnice. Razpad Sovjetske zveze, konec štiridesetletne hladne vojne in padec berlinskega zidu so v zahodni svet pošiljali le eno sporočilo: komunizem ni uspel, kapitalizem je edini pravi način gospodarske ureditve. Antikomunizem, ki je bil vodilo ameriške zunanje politike in taktika obračunavanja z notranjimi sovražniki, je bil opravičen. Socialistične države so začele prevzemati kapitalistične elemente in se demokratizirati. Ta »konec zgodovine« Martin in Smith razumeta kot konec moderne (1997: 35), Hardt in Negri pa kot konec hegelijanske zgodovine - gibanja dialektike nasprotij, igro negacij in podreditev (2001: 189). Prišlo je obdobje Imperija, tistega, ki ga Hardt in Negri postavita kot novo obliko svetovne suverenosti, ki omejuje suverenost držav, kot nov politični subjekt, ki uravnava menjavo in trg, kot moč, ki vlada ljudem z novo strukturo in logiko vladanja - na način biomoči (2001).

2.1.4 IMPERIJ

Koncept Imperija v istoimenski knjigi razvijeta Michael Hardt, profesor romanistike in književnosti na ameriški univerzi Duke, in Antonio Negri, italijanski levičarski filozof in predavatelj političnih študij. Gre za eno kulturnih knjig med levičarsko mladino⁸, »komunistični manifest našega časa, nekateri pa pravijo, da gre za vodnik protiglobalističnih gibanj« (Petejan, Mladina, 11. 3. 2002). Knjigo, ki ne »predstavlja le levega antipoda Fukuyamovi liberalni utopiji o koncu zgodovine in Huntingtonovi konzervativni viziji novega svetovnega reda kot razkola med kulturno-civilizacijskimi bloki. Prinaša tudi enega ključnih teoretskih prispevkov za razumevanje globalnega reda, v katerem živimo« (Kovačič in Kučić, Sobotna priloga⁹, Delo, 9. 3. 2002).

»Ugotovila sva, da aktualnega svetovnega reda ni spočel imperializem, pač pa nekaj kvalitativno različnega, kar sva poimenovala 'imperij',« je v intervjuju za Sobotno prilogo povedal Michael Hardt (SP, Delo, 9. 3. 2002). Za razliko od Rimskega imperija, ki je za svoje obratovanje potreboval središče moči – Rim, imamo prvič »imperij, ki je zares globalen, univerzalen in brez vsakega središča. /.../ Tako imamo nedoločeno serijo različnih moči, ki delujejo skupaj v omrežju, nobena pa ni neizpodbitno središče« (Hardt, SP, Delo, 9. 3. 2002). Oblast je torej - kot pri Foucaultu (2000)- odnos moči.

Razvoj Imperija, nove politične ureditve v času globalizacije, je potekal po korakih. Gonilni sili sta bili kapitalistična oblika proizvodnje in njena globalizacija na eni strani in mednarodna delavska združenja, ki so nasprotovala kapitalizmu¹⁰, na drugi.

Ta dva osrednja pogoja sta privedla do krize mednarodne ureditve, ki je slonela na vestfalskem miru. Združeni narodi so pospešili spremembo na pravnem področju in omogočili konstitucionalizacijo nadnacionalne, svetovne moči. Ta želi izbrisati zgodovino in se kaže za končno obliko vladanja. »Imperij kaže svoj red kot trajen, večni in nujen« (Hardt in Negri, 2001: 11).

Moderna suverenost, ki je v sebi skrivala »krizo modernosti« kot nenehen spopad, nasprotje med oblastjo in ustvarjalnim ljudstvom (Hardt in Negri, 2001: 140-143), je imela za

⁸ »Meni se zdi eden redkih tekstov, ki je dojel Zeitgeist, recimo Imperij. /.../ Ne da ni bila to zdaj moja biblija, moram še malo preučiti, ampak se strinjam z njim,« slovenski aktivist Andrej Pavlič v intervjuju (zgoščanka).

⁹ V nadaljevanju SP.

¹⁰ Ta združenja Hardt in Negri opredeljujeta kot prvi globalni upor, ki je pogojeval nastanek pogojev za prihod Imperija. »S Hardtom sva vedno govorila, da so Imperij priklicali boji, ki so se porodili kot šibkost kapitala.« (intervju z Negrijem, Mladina, 11. 3. 2002)

svoj temelj ozemlje, njena legitimnost pa je še vedno izhajala iz transcendentnega¹¹. Nasprotno pa nova oblika politične ureditve, Imperij, svoje legitimnosti ne išče več zunaj sebe – najde jo znotraj same družbe, kot »rezultat produktivne sinergije množstva« (Hardt in Negri, 2001: 164). Imperialistična dialektika notranjosti in zunanosti, ki je bila do prihoda Imperija krmilo nenasitnega kapitala (ta je počasi koloniziral Druge, »tisto/tistega zunaj« mej¹²), se je umaknila govoru o različnih stopnjah, intenzitetah istega, o hibridizaciji. Nič ni več zunaj, saj Imperij kot koncept nima mej; zajema prostorsko totalnost, vlada na področju celotnega civiliziranega sveta. »Imperij lahko razumemo le kot univerzalno republiko, mrežo moči in protimoči, strukturiranih v brezmejno in inkluzivno arhitekturo« (Hardt in Negri, 2001: 166). Njegov prostor je vedno odprt, da vključi vase vse kulturne razlike, a teh ne homogenizira, temveč nad njimi vrši ekonomski nadzor (Hardt in Negri, 2001: 198-201).

V konceptu Imperija ni prostora za nasilje, kakršnega je za svojo širitev potreboval imperializem tradicionalnih nacionalnih držav. Sila se danes uporablja samo še kot servis pravice in miru. Imperij je poklican, da rešuje probleme, saj svoja pravila in vrednote prikazuje kot splošne, univerzalne. Držati se jih mora vsak, so namreč več od državnega prava in osebnih prepričanj. Oblastne strukture Imperija si v imenu splošnih človekovih pravic lastijo tudi funkcijo Policaja in »pravico do intervencije« (Hardt in Negri, 2001: 16-18), ta intervencija pa je vedno prikazana kot izjema in kot nujnost. Mednarodne organizacije in institucije se vmešavajo v mednarodne, večkrat pa tudi notranje konflikte držav širom po svetu prav v imenu nujnih in superiornih etičnih principov ter pravice, katere edini arbiter so. Ti konflikti, te »omni-krize«, ki predstavljajo »fleksibilno mrežo mikrokonfliktov«, kakršna so sporna etnična vprašanja in korupcija¹³ (Hardt in Negri, 2001: 201), so znotraj samega Imperija, zato ne gre za Sovražnika z veliko začetnico. »Obstaja nezmožnost, da bi sovražnika identificirali na državni ravni, ni več države sovražnice oziroma je skoraj nemogoča« (Negri, Mladina, 11. 3. 2002).¹⁴ V te konflikte, omni-krize, točke upora pa je treba poseči, doseči konsenz in nazaj vzpostaviti red in mir.

¹¹ To lahko razumemo po Foucaultu: »...teorija suverenosti je nastala na osnovi potrebe po vzpostavitvi močne centralizirane oblasti na pogorišču medverskih vojn in konfliktov. Država kot suverena oblast se tako postavi kot nekajšen nad-bog oziroma atributi božanske suverenosti se naselijo v državi« (Lukšič in Kurnik, 2000: 161-162).

¹² Šlo je seveda za zahodni imperializem, za nasilno uvajanje političnega in gospodarskega reda osvajalne države na zasedeno ozemlje, ki ga je največkrat gnala prav potreba po ekonomski ekspanziji. »Kolonializem je deloval s pomočjo podrejenih upravnih aparatov na tujih ozemljih, recimo britanski v Indiji ali francoski v Alžiriji. Danes pa imamo opravka z nadzorom nad ozemlji brez politične administracije« (Hardt, SP, Delo, 9. 3. 2002).

¹³ Avtorja Imperija pod izrazom korupcija ne mislita na politično podkupovanje in sprejemanje podkupnin, temveč na splošno pokvarjenost, sprijenost kot odklon od moralnega, dobrega, čistega (2000: 201).

¹⁴ To misel najdemo že pri Foucaultu (2000: 100): »Te točke upora so prisotne povsod v mreži oblasti. V odnosu do oblasti torej ne obstaja eno mesto velike Odklonitve – duše upora, središče vseh vstaj, čistega zakona prevratnika.«

In ker sovražnik ni enak kot pred vzpostavitvijo Imperija, se je spremenil tudi način obračunavanja. Pri intervencijah niti ne gre toliko za vojaško posredovanje, vojaški spopad, prej gre za moralno ali ekonomsko grožnjo »moralne policije« (npr. embargo, ukinitve sporazumov, odpoklic poslanika ipd.). Imperialni¹⁵ model oblasti torej sestoji iz pravne moči nad izjemami in pravičnimi vojnami (just war) ter razpolaganja in nadziranja policijskih sil (Hardt in Negri, 2001: 17-38).¹⁶

Čeprav Imperij nima centra¹⁷ in je decentraliziran in razozemljajoč aparat vladanja, Hardt in Negri vseeno dopuščata, da imajo prav ZDA privilegirano pozicijo znotraj Imperija. Kljub temu ne moremo reči, da so ZDA center moči in oblasti. »Imperij je preveč kompleksna resničnost. Reči, da Američani ukazujejo vsemu, je preveč enostavno. Američani ukazujejo v imenu globalnega kapitalizma. Sovražnik ni Amerika, temveč kapital,« odgovarja Negri (Mladina, 11. 3. 2002). Hardt privilegirani položaj ZDA komentira podobno in pravi, da so Američani vojne, v katere so bile v zadnjih 15 letih vpletene, upravičevale na dva načina: »...so razlagali, da ne branijo le ameriških nacionalnih interesov, pač pa tudi človeštvo kot celoto, denimo človekove pravice. Kako lahko povežemo obrambo človekovih pravic v Bosni z obrambo nacionalnih interesov ZDA? /.../ Ta dvojnost ameriške vojske je lahko prvi znak, da ameriški vojaški aparat ni povsem avtonomen...« (Hardt, SP, Delo, 9. 3. 2002).

ZDA torej kljub svoji moči niso monopolna vojaška in politična sila, ki vlada drugim območjem Imperija. Imperij vlada na drugačen način, na način biomoči. Ko poskušata avtorja razložiti, na kakšen način nova oblast izvaja svojo moč, vpeljeta Foucaultovo družbo nadzora, ki se je »razvila« iz družbe discipliniranja (Foucault, 1984). V primerjavi s slednjo je družba kontrole še bolj demokratična, imanentna, distribuirana je prek možganov in teles državljanov. Pravila in norme so ponotranjene¹⁸ ter v največji meri ne prihajajo več od zunaj, s strani institucij represivnih aparatov.

Da bi ugotovili, kako in kdaj je oblast začela delovati na način biomoči, se je treba vrniti nekaj stoletij nazaj. Od 17. stoletja naprej se oblast ni več izvajala nad smrtjo, temveč

¹⁵ Imperialni uporabljam kot pridevnik, ki pripada Imperiju, imperialistični pa za označevanje lastnosti imperializma.

¹⁶ V teh idejah lahko prepoznamo nekaj konkretnih dogodkov ne tako daljne preteklosti. ZDA so se vsaj v primerih prve (tudi druge?) zalivske vojne in Kosova pokazale kot tisti Policaj, ki je prevzel glavno pobudo za vojaško posredovanje. Kot pogajalski posrednik posredujejo ZDA na Bližnjem Vzhodu (čeprav je očitno, na kateri strani stojijo), (ameriška) vojna proti terorizmu pa je prikazana kot upravičena vojna.

¹⁷ Tudi Martin Albrow zagovarja tezo, da ni enega polja moči (SP, Delo, 7. 7. 2001).

¹⁸ Ali z besedami Rastka Močnika: »Oblast seveda ne more delovati na spontano telesno gonskost kar neposredno, pač pa potrebuje tako rekoč zaveznika v libidinalnem telesu samem: ta zaveznik represije v samem telesu je samemu sebi identični subjekt kot instanca zarota libidinalnih impulzov« (Foucault, 1984: 313).

nad življenjem, je prepričan Foucault (2000),¹⁹ biologija pa je s tem počasi tonila v politiko. Najprej si je oblast podredila »telo kot stroj«, s tem da je začela upravljati s posameznikovim telesom (Foucault, 2000: 143). To so omogočali procesi oblasti, kot so vzgoja, institucije, ki nad telesom posameznika razvijajo različne oblike discipliniranja (šola, vojašnica, delavnice), in integracija v ekonomske sisteme nadzora. Sredi 18. stoletja se je oblast osredotočila še na »telo-vrsto«. Prvič so se pojavila vprašanja natalitete, dolžine življenja, zdravja, bivališča - razmahnila se je demografija, nekakšna »bio-politika prebivalstva«, »preračunljivo vodenje življenja« (Foucault, 2000: 143-144). »[G]re torej za izbruh različnih in številnih tehnik za dosego podvrženosti teles in nadzora nad prebivalstvom. Tako se začenja obdobje neke 'bio-oblasti'.« (Foucault, 2000: 144) Ki je bila, nadaljuje Foucault, »neobhodno potreben element za razvoj kapitalizma; ta je bil lahko zagotovljen le za ceno kontroliranega uvrščanja teles v proizvodni aparat in s prilagajanjem fenomenov prebivalstva ekonomskim procesom« (Foucault, 2000: 145).

Foucaultev koncept oblasti sta prevzela tudi avtorja Imperija. »Foucaultovo delo nam dopušča, da prepoznamo biopolitično naravo nove paradigme moči« (Hardt in Negri, 2001: 23). Bio-oblast kot oblika moči vse bolj normalizira in nadzoruje ne le misli in stališča svojih ljudi, temveč tudi navade, dnevne prakse, človeško telo samo. Regulira družbeno življenje od znotraj in v celoti, saj »odnosi oblasti ne stojijo izven drugih vrst odnosov (ekonomskih procesov, odnosov znanja, seksualnih odnosov), pač pa so že zaobseženi v njih« (Foucault, 2000: 98). Gre torej za nadzor nad zavestjo in telesom²⁰, za moč nad produkcijo in reprodukcijo življenja samega. Torej industrijske, finančne in komunikacijske sile ne ustvarjajo le blaga, temveč tudi subjektivitete, proizvajajo proizvajalce same (Hardt in Negri, 2001: 32). Biopolitična produkcija reda izhaja iz jezika, iz komunikacije, prek katere se hkrati vrši tudi legitimacija nove svetovne ureditve – ta proizvaja namreč podobo lastne avtoritete.²¹

¹⁹ Staro vladarjevo pravico »povzročiti smrt ali *pustiti* pri življenju [je] nadomestila moč *ohraniti* pri življenju ali *pognati* v smrt« (Foucault, 2000: 142).

²⁰ Podobno misel najdemo tudi pri Noamu Chomskemu (SP, Delo, 28. 7. 2001): »Torej ne gre zgolj za to, da bi ljudem vsadili določena prepričanja, temveč za to, da se oblikujejo stališča in da se nadzoruje njihovo obnašanje.«

²¹ Negri in Hardt Imperiju pripišeta idejo avtopoetičnosti kot samoreferenčnosti, samonanašanja, ki jo v sistemski teoriji družbe najdemo pri Luhmannu in Willkeju.

2.2 PASTI GLOBALIZACIJE²²

Okoli globalizacije se je spletel mit, ki govori o razvojno koristnem procesu, ki bo prinesel svetovno blaginjo. Res je, da je pripeljal do intenzivnejših pretokov kapitala, komunikacij in ljudi prek meja nacionalnih držav, pa tudi do ustanovitve mednarodnih finančnih organizacij, kot so Svetovna trgovinska organizacija (STO), Mednarodni denarni sklad (MDS), Svetovna banka (SB) in Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD), ki naj bi ta proces usmerjale. Vendar smo še daleč od tega, da bi varnost, napredek in stabilnost zagotavljali vsem, »ker globalizacija sicer prinaša mnoge teh elementov, toda bolj za člane ožjega razvitejšega kluba.« (Svetličič, 1996, 77) Pričakovanja, da naj bo globalizacija v prid sem²³, se zaradi sprejetja različnih sporazumov v prid bogatejšim podjetjem in državam, vedno večjemu vplivu korporacij, prevladi ekonomske logike in zmanjševanju socialnih pravic niso resničile. Tudi gospodarska rast, ki so jo obljubljale mednarodne finančne organizacije, ni dosegla pričakovanj. V primerjavi s prejšnjim letom se je v Evropi znižala za tretjino, (Repovž, SP, Delo, 28. 7. 2001), bruto domači proizvod držav v razvoju (izjema sta Kitajska in Vzhodna Azija) pa je hitreje naraščal med letoma 1960 in 1980 kot v dobi globalizacije (1980-1998)²⁴.

Nekateri ekonomisti²⁵ opozarjajo, da neprijetnih posledic globalizacije ne smemo neposredno vezati na globalizacijo. Prej moramo govoriti o »glokalizaciji«. Gre namreč za probleme lokalnih skupnosti in prostorov, pravnega reda držav ali regij, ki se soočajo z globalizacijo, generalizacija teh problemov pa ne pomeni nič drugega kot politično instrumentalizacijo.

Kljub temu je kritikov veliko – njihove pripombe veljajo različnim institucijam in organizacijam, državi, velikim korporacijam kot tudi ideološkim osnovam današnje svetovne ureditve. Krivijo jih za to, da »zahodni model razvoja ni tak, da bi lahko s ponosom kazali nanj« (Chomsky, 1997: 31) in da se globalizacija spreminja v »past za demokracijo« (Martin in Schumann, 1997, 17).

²² Naslov tega poglavja je enak naslovu knjige nemških novinarjev tednika Der Spiegel Hansa-Petra Martina in Harald Schumanna. (Martin in Schumann, Pasti globalizacije, Co libri, Ljubljana, 1997).

²³ To so izrekli šefi vlad sedmih vodilnih industrijskih držav leta 1996 na svojem vrhu v Lyonu (Martin in Schumann, 1997: 17).

²⁴ Mark Weisbrot, Dean Baker, Robert Naiman, Gila Neta: A Closer Look at the World Bank's Most Recent Defense of its Policies, http://www.cepr.net/response_to_dollar_kraay.htm (dne 2. 10. 2002)

²⁵ Ta vidik je predstavil dr. Bogomir Kovač na že omenjeni okrogli mizi Študentske arene 2001.

2.2.1 SVOBODNI TRG IN MEDNARODNE FINANČNE ORGANIZACIJE

Martin in Schumann (1997) ugotavljata, da je politika mednarodnih finančnih organizacij in korporacij pripeljala do »enopetinske družbe« (20 odstotkov bogatašev ima toliko bogastva kot ostalih 80 odstotkov skupaj), neustavljiv kapitalizem pa ruši temelje svojega obstoja: delujočo državo in njeno demokratično stabilnost.

Osnova delovanja Svetovne banke in Mednarodnega denarnega sklada,²⁶ ki naj bi pomagala državam, ki so se znašle v gospodarskih ali denarnih težavah,²⁷ je t. i. »monoekonomija« (Albert Hirshman), prepričanje, da obstajajo univerzalni zakoni za vsa gospodarstva in da je ekonomsko odločevanje stvar usklajevanja s temi zakoni.²⁸ Zakoni, ki jih instituciji postavita kot pogoj za pridobitev finančne moči, podpirajo svobodni trg, ukinitvev carin, zmanjšano vlogo države, olajšujejo tuje investicije v lokalna podjetja, določajo visoke obrestne mere, fiskalno zoževanje, ki vključuje padec živilskih in energetske denarnih nadomestil in nadaljnjo liberalizacijo finančnih tokov.²⁹ Slednja lahko državam v razvoju sicer prinese koristi na nekaterih področjih, a Mark Weisbrot in Dean Baker opozarjata, da državi naloži tudi velike stroške. Največji problem predstavljajo izguba izvoznih in uvoznih dajatev, ki prinesejo v državno blagajno od 10 do 20 odstotkov vladnih prispevkov, brezposelnost (kmetje se težko prekvalificirajo v delavce) in stroški oziroma provizije za avtorske pravice, patente in intelektualno lastnino (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights). Tudi ukinitvev carinskih dajatev med državami, kjer poteka menjava, ne prinese nujno koristi.³⁰

Koristi prej prinese zahodnim finančnikom,³¹ je prepričan nobelov nagrajenec za ekonomijo Joseph Stiglitz: »Problem ni v globalizaciji kot takšni, temveč v politiki IMF.

²⁶ Odločitve sprejemata z večinskim glasom delničarjev oz tistih, ki prispevajo največ sredstev (51-odstotni lastnik obeh pa je finančno ministrstvo ZDA). (Alkalaj, Mladina, 20. 5. 2002)

²⁷ SB in MDS ne delujeta vedno v korist države, ki prosi za njuno pomoč. Ta vsebuje tudi načrt prestrukturiranja gospodarstva, ki zahteva privatizacijo, liberalizacijo kapitalnega trga (ta namesto pritoka prinese špekulativne kratkotrajne investicije), tržno oblikovanje cen, ki lahko pripelje do zvišanje cen osnovnih življenjskih živil, elektrike, javnega prometa, ki so na rob že pripeljale Bolivijo, Ekvador in Indonezijo, ter svobodno trgovino (Alkalaj, Mladina, 20. 5. 2002). Zmagovalec v tej igri je za Josepha Stiglitz znan: »ameriško finančno ministrstvo in zahodne banke iz tega norega prelivanja kapitala vlečejo milijarde USD dobička« (Alkalaj, Mladina, 20. 5. 2002)

²⁸ <http://www.cepr.net/Globalization.html> (dne 14. 10. 2002)

²⁹ <http://www.cepr.net/Globalization.html> (dne 14. 10. 2002)

³⁰ http://www.cepr.net/relative_impact_of_trade_liberal.htm (dne, 2. 10. 2002)

Mark Weisbrot and Dean Baker: The Relative Impact of Trade Liberalization on Developing Countries

³¹ Zgovorni sta tudi dve izjavi. Podpredsednik ustanovnega sveta Svetovnega gospodarskega foruma Percy Barnevik globalizacijo razume takole: »Globalizacijo definiram kot svobodo moje korporacije, da investira, kjer in kadar hoče, da proizvaja, kar hoče, da kupuje in prodaja, kar hoče, in da drži na najnižji možni stopnji vse omejitve, ki izhajajo iz delovnih zakonodaj ali drugih političnih regulacij.« (Alkalaj, 20. 5. 2002) Nikjer niso omenjene potrebe drugih strani. Bivši predstavnik ameriškega trga Mickey Kantor je ob azijski gospodarski krizi

Njegova izvirna naloga je zagotavljati gospodarsko stabilnost. A v zadnjih tridesetih letih je bilo več kriz, nestabilnosti in recesij kot kdaj koli prej. Vzrok za ta neuspeh je v mešanici ideologije in politike interesov. Strategije IMF koristijo predvsem finančnim trgov in Wall Streetu.« (SP, Delo, 20. 4. 2002)

Mehiki je prostotrgovinski sporazum Nafta, ki ga je leta 1993 sklenila z ZDA in Kanado, prinesel začetne koristi, kmalu pa je gospodarska rast padla pod stopnjo prirastka prebivalstva, mehanizacija je izpodrinila kmečke delavce, od leta 1988 pa je uvoz rasel štirikrat hitreje od izvoza. Kriza (operacija peso shied) je bila najhujša konec 1995 in v začetku leta 1996 (Martin in Schumann, 1997: 46-50, 138-141). »Po desetletju neoliberalnih reform gre 100-milijonskemu ljudstvu južno od Rio Grande zdaj slabše kot prej« (Martin in Schumann, 1997: 140). Ne dolgo nazaj se je zlomilo argentinsko gospodarstvo, eden od vzrokov za to je bila tudi vezava denarne valute na ameriški dolar.³²

Odpiranje mej prej zaprtih držav izpostavi te države konkurenčnosti. Razmahne se svetovna menjava, a marsikdo opozarja, da gre bolj za enosmerno pot blaga, iz razvitih držav v nerazvite. Zagovorniki te teze navajajo naslednje podatke: 40 odstotkov blagovne menjave, ki naj bi s sprostitvijo svetovnega trga rasla, zavzemajo transferji med enotami multinacionalk, kar državam »gostiteljicam« ne prinaša veliko koristi³³, države tretjega sveta so med letoma 1980 in 2000 prepolovile uvozne dajatve, medtem ko uvozne ovire razvitih držav stanejo nerazvite 100 milijard dolarjev na leto (Alkalaj, Mladina, 20. 5. 2002). Razvite države ščitijo svoj izvoz s subvencijami in carinami (Busheve carine na uvoženo jeklo). Belgija je že po sklenitvi pogodbe s STO uvedla carine na več kot sto kategorij izdelkov, kar je upravičila z argumentom, da ponudniki svoje izdelke prodajo pod dejansko vrednostjo, da bi na nekorekten način osvojili tržne deleže (Martin in Schumann, 1997: 147). Na drugi strani bogati takih ukrepov ne dovolijo nerazvitim državam: »Zaščitni instrumenti, kot so izvozne subvencije in uvozne carine na konkurenčne proizvode, so danes revnim državam večinoma prepovedani s sporazumi WTO in kreditnimi pogoji MDS« (SP, Delo, 3. 8. 2002). Kljub odprtim mejam držav v Afriki, ki naj bi bile poglavitni pogoj za rast gospodarstva, so te še

leta 1997 za londonski The Times izjavil, da gospodarske težave tigrov ponujajo zlato priložnost za Zahod, da ponovno uveljavi svoje tržne interese - ko države iščejo pomoč pri MDS, bi morale Evropa in ZDA izkoristiti MDS kot bojno kladivo, da bi pridobile prednost. <http://www.cepr.net/Globalization.html> (dne 14. 10. 2002)
Naslov članka: "Fund Managers in a Surrey State," *The Times* (London); December 5, 1997, stran 31.

³² Na spletnih straneh Centra za ekonomske in politične raziskave (<http://www.cepr.net>) lahko najdemo kar nekaj člankov, ki preučujejo krizo v Argentini. Za slabe gospodarke razmere krivijo tudi MDS in SB.

³³ O tem več pozneje, ko bomo na podlagi knjige No logo obravnavali vpliv korporacij.

vedno najrevnejše države na svetu.³⁴ Največji razvoj v Aziji so doživele države, ki so v igri svobodnega trga in menjave ohranile vsaj nekaj svoje vloge (Indija, Kitajska, Tajvan, Malezija, Tajska, Vietnam, Koreja). »Kajti velike uvoznice in izvoznice nikakor niso države, ki so svoje gospodarstvo posebej močno liberalizirale.« (SP, Delo, 3. 8. 2002)

Obljuba, da bo svetovna trgovina s kapitalom preplavila dežele v razvoju, prav tako ne drži popolnoma. Neposredne naložbe v države v razvoju so se od 1992 do 1995 dvignile s 44 na 97 milijard dolarjev, med državami OECD pa s 111 na 216 milijard dolarjev, kar pomeni, da »naglo razvijajoča se svetovna trgovina /.../ v glavnem še vedno poteka znotraj kluba bogatih« (Martin in Schumann, 1997, 150).³⁵

2.2.2 UPAD SOCIALNIH PRAVIC, PLAČ IN DELOVNIH MEST

Napovedi tistih, ki zagovarjajo prosti trg in globalizacijo, se nanašajo tudi na delovna mesta, ki jih bodo v tujini ustvarile kapitalske investicije. A tudi ta obljuba je iz trte zvita, lahko beremo v Pasteh globalizacije: »Število zaposlenih v nemških podjetjih na tujem se je po statistiki Bundesbanke od leta 1989 do leta 1993 povečalo za 190 tisoč. V istem obdobju pa so nemški investitorji kupili tudi tuja podjetja s celo več kot 200.000 zaposlenimi. Izvožena delovna mesta so torej že prej obstajala.« (Martin in Schumann, 1997: 156)

Brez zaposlitve ostaja vedno več ljudi. Po uradnih podatkih je bilo leta 1995 sedem milijonov brezposelnih, tem pa bi po oceni ekonomista Lesterja Thurowa s Tehnološkega inštituta v Massachusettsu morali dodati še šest milijonov tistih, ki dela sploh ne iščejo več. Naslednjih štiri milijone in pol ljudi dela neprostoovoljno le z delnim delovnim časom (str: 122). Eden izmed razlogov za vedno manj delovnih mest je po Naomi Klein (2001) tudi sprememba v marketinški politiki velikih korporacij. Te so začele vedno več denarja vlagati v drag proces ustvarjanja močne in znane blagovne znamke, kar pomeni, da zmeraj manj denarja namenjajo sami proizvodnji, torej plačam delavcev. Nekaj korporacij, npr. Nike, Adidas, Vans, Levi Strauss, Phillips, IMB, je svojo proizvodnjo v »matičnih državah«

³⁴ »Mozambik, Zambija in Mali so bolj odprti kot Velika Britanija, Francija ali Nemčija. Kljub temu je Afrika smrtni primer gospodarstva« (SP, Delo, 3. 8. 2002)

³⁵ Podobno trdi tudi Marjan Svetličič: »Največji del TNI (tujih neposrednih investicij, op. Š. Š.) se pretaka med razvitimi državami, zlasti med triado najbolj razvitih (ZDA, Evropa, Japonska). Priliv TNI v razvite države je leta 1995 tvoril 64 % vseh svetovnih tokov TNI. /.../ Dežele v razvoju vsrkajo le manjši, čeprav vse večji del TNI. Leta 1995 je ta delež narasel na 32 % vsega priliva TNI v svetu. Vendar pa ta splošen podatek dokaj zamegljuje splošno sliko, saj samo na Kitajsko odpade 38 % tega priliva, na druge novouindustrijske države pa dobršen del preostanka. Manj razvite države so le skromno zastopane, nekatere pa sploh ne.« (1996: 65)

popolnoma ali vsaj delno ukinilo³⁶ in zdaj sklepajo pogodbe predvsem z azijskimi podjetji. Posledica tega so številne tovarne predvsem v Aziji, pa tudi Mehiki, v katerih delajo domačini v groznih razmerah, dobivajo pa mezde, ki so pod življenjskim standardom³⁷ (sweatshops, maquiladoras). Da bi azijske države pridobile investicije, na svojem ozemlju ustanovijo proste industrijske cone³⁸, kjer stoji več takih tovarn, obdane so z zidovi ali ograjo, tako da prostega vstopa ni, nad njimi pa nima nadzora ne lokalna vlada ne provinca. V teh »miniaturnih vojaških državah znotraj demokracije«, kot jih imenuje Kleinova (2001: 204), si boren denar služijo predvsem mladi delavci (otroci in ženske), ki so prišli iz dežele, delodajalci pa jim ne priznavajo nikakršnih pravic. V natrpanih, neprezračeni delavnicah delajo po 12 (Indonezija in Filipini), 14 (Šri Lanka) ali 16 ur (Južna Koreja). Včasih jih pred stroji, kjer šivajo športne čevlje Nike, zadržijo do dveh ponoči, več noči zapored. Prav tako nimajo zdravstvenega zavarovanja, porodniškega dopusta, večina spi v tesnih skupinskih spalnicah, kakršen koli upor ali organiziranje sindikatov pa je kaznovano z odpustom ali še huje. Čeprav večina velikih korporacij, katerih izdelki se izdelujejo v prostih industrijskih conah, državi ne plačuje veliko davkov (če sploh) in plačuje zelo nizke najemnine za zemljo (če sploh), vseeno vršijo pritisk na državno politiko, predvsem kar se tiče minimalnih zagotovljenih plač in davkov. To jim marsikdaj tudi uspe, saj se države zaradi strahu, da bi izgubile investitorje, uklonijo njihovim željam ali ne naredijo nič, da bi izboljšale delovne razmere v teh conah in tovarnah (Klein, 2001: 195-275).

Tudi delavci v zahodnem svetu se soočajo s posledicami nove ekonomske politike, kot sta nižanje dohodkov³⁹ in odpuščanje delavcev. Kadrovska politika je prinesla še druge spremembe. Povišuje se število uslužbencev, ki so zaposleni za polovičen delovni čas ali začasno, ter samostojnih pogodbenih delavcev, saj te kategorije delovne sile prinašajo podjetju najmanj stroškov. Korporacije sicer dvigujejo gospodarstvo in dosegaajo zmeraj višje

³⁶ Samo nekaj primerov: leta 1997 je zaradi zaprtja tovarn v ZDA izgubilo delo 45 tisoč delavcev, novembra 1997 je Levi Strauss zaprl 11 tovarn in spravil na cesto 6.395 delavcev, Adidas je zaprl svojo proizvodnjo v Nemčiji in jo preselil v Azijo, Vans pa v Južno Korejo (Klein, 2001: 198-200).

³⁷ Glej prilogo A.

³⁸ Samo na Filipinih jih je 52, zaposlujejo 459 tisoč ljudi. Leta 1986 je bilo v državi le 23 tisoč delavcev iz takih con, leta 1994 pa 229 tisoč. Na ameriško-mehiški meji je bilo leta 1985 nekaj manj kot 800 »maquiladoras«, čez 12 let pa v 3.508 obratih dela 900 tisoč nizko plačanih delavcev. Mednarodna delavska organizacija ocenjuje, da je na svetu najmanj 850 takih con, Kleinova pa piše, da jih je najbrž blizu 1000, v njih pa dela 27 milijonov ljudi (Klein, 2001: 205).

³⁹ Štiri petine ameriških delavcev in uslužbencev moškega spola je tako leta 1995 dobilo 11 odstotkov nižjo plačo kot leta 1973 (Matrin in Schumann, 1997: 118). Po podatkih Mladine je bil leta 1988 ameriški delavec v desetih največjih ameriških korporacijah na uro v povprečju plačan 14,73 dolarja, čez deset let pa 14,15 dolarja, in to kljub temu, da so korporacije kljub višjemu dobičku plačevale za več kot polovico nižje davke (Alkalaj, Mladina, 20. 5. 2002: 23).

prihodke, a to jim uspe tudi z odpuščanjem delavcev, njihovim prekvalificiranjem, s prevzemanjem drugih podjetij, selitvijo proizvodnje v države s ceneno delovno silo, izmikanjem plačevanju davkov⁴⁰ in begom kapitala (bančni računi v Švici, Luksemburgu, na Kajmanskih otokih, Karibih in v Singapurju⁴¹). Kljub tako uspešnim gospodarskim rezultatom se ljudje soočajo z izgubo stabilnosti in varnosti (Klein, 2001: 259-275).

Naslednji opozorilni kazalci, da niso vsi ljudje deležni dobičkov svobodne trgovine, so podatki o zmeraj večjih razdaljah med najbogatejšimi in najrevnejšimi prebivalci sveta.⁴² Leta 1960 je bilo med 20 odstotki najrevnejših razdeljeno 2,3 odstotka svetovnega prihodka, leta 1998 pa le 1,2 odstotka. Dvajsetim odstotkom najbogatejšim je pripadalo leta 1960 nekaj več kot 70 odstotkov prihodka, čez 38 let pa že 89 odstotkov (Alkalaj, Mladina, 20. 5. 2002).⁴³

2.2.3 VPLIV KORPORACIJ

Izpostavila bom še dva problema, ki ju Naomi Klein v svoji knjigi *No logo* (2001), (ki je po mnenju angleškega tednika *The Economist*⁴⁴ postala »biblija protiglobalizacijskega gibanja«), poimenuje kot NO SPACE in NO CHOICE. Oba kažeta, da je država na globalnem odru dobila le stransko vlogo. Gre namreč za to, da korporacije v želji po prepoznavnosti in uspehu svoje blagovne znamke z oglaševanjem in trženjem ožijo javni prostor, vdirajo v zasebnost potrošnikov, postavljajo finančne cilje nad vse drugo in obravnavajo ljudi le kot potrošnike.

⁴⁰ »BMW denimo, je še leta 1988 nemškimi finančnim uradom nakazal dobrih 545 milijonov mark. Štiri leta kasneje samo še šest odstotkov te vsote – le 31 milijonov mark. Leto kasneje je BMW doma – navzlic na splošno rastočim dobičkom in nespremenjeni dividendi – izkazal celo izgube in si je od finančnega urada dal povrniti 32 milijonov mark.« Podobno so svoje dajatve Nemčiji znižali tudi Siemens, Daimler-Benz in Commerzbanke Kohlhausen. To jim uspe s »pravilnim« transfernim obračunom. (Martin in Schumann, 1997: 193) Za primer v Sloveniji lahko navedemo podatek Mladine, da je novomeški Revoz, ki je pod upravo francoskega Renaultja, za leto 1997 prijavil točno nič tolarjev dobička (Alkalaj, 20. 5. 2002).

⁴¹ Pri MDS ocenjujejo, da je v teh »off-shore mestih« skritih več kot 2 tisoč milijard dolarjev (Martin in Schumann, 1997: 65-68).

⁴² V ZDA se je ta trend začel v 70-ih. Da je bila razlika med plačami delavcev in tistih z visoko izobrazbo leta 1995 dosti večja od tiste iz leta 1979, nekateri ekonomisti pojasnjujejo z vplivom tehnologije, drugi pa s pojavom trga cenejše delovne sile. Nasprotno pa John Schmitt pravi, da sta obe razlagi nezadostni, saj je proces globalizacije dosti bolj kompleksen (Kalb, 2001: 157-166). Treba je dodati še to, da gre pri tem procesu za nižanje plač delavcem z že tako nizkim dohodkom, bogatim pa se te ne zvišujejo.

⁴³ Podobne podatke vsebuje tudi Human Development report 1997. Razmerje med 20 odstotki najbogatejših in najrevnejših je bilo leta 1960 30 proti 1, leta 1991 61 proti 1, čez tri leta pa že 78 proti 1 (Kalb, 2000: 372).

⁴⁴ V številki, ki je izšla 8. 9. 2001, stran 9.

Številni jumbo plakati, oglasi med ali pred filmi, oglaševanje v straniščih, v filmih (product placement), sponzoriranje športnih in kulturnih dogodkov,⁴⁵ klubov in turnirjev (Union Olimpija, Vega Olimpija, Akroni Jesenice, Si-mobil liga...), donacije opreme univerzitetnim športnim ekipam, posebne pogodbe, ki v šolah in drugih javnih zavodih podelijo določeni korporaciji izključno pravico do prodaje svojih izdelkov,⁴⁶ dogodki, ki jih organizira sama korporacija in »privatna« javna mesta, kjer blagovna znamka postane življenje samo (Klein, 2001: 152-158). To so na primer veliki trgovinski centri, ki dajejo lažen videz javnih prostorov (BTC City), ograjena mesta bogatašev (brazilski Alphaville⁴⁷), križarska ladja Disney Magic in Disneyjevo mesto Celebration.

Vse to so načini, ki jih podjetja uporabljajo za čim večjo prepoznavnost svoje blagovne znamke. Ker ne gre več samo za prodajo izdelka, temveč ideje, življenjskega stila, s katero želijo privabiti predvsem mlade, ki so v 90-ih postali nova ciljna potrošniška skupina (Klein, 2001: 68 in 118-121), si najbolj znana korporativna imena prisvajajo tudi kulturne artefakte, subkulturne vzorce, saj so »ulični stil in mladinska kultura nedvomno prodajno blago« (Klein, 2001: 80). Tako je Nike v svoje kampanje asimilirala mestno črnsko mladino iz Bronxa in hip-hop subkulturo, glavna zvezda njegovih kampanj je Michael Jordan (Klein, 2001: 50-58). Raperska skupina Run-DMC na svojih koncertih ni bila samo oblečena v Adidasove izdelke, temveč Adidas omenja tudi v svojih besedilih (Klein, 2001: 74-75). Na Bennettonovih plakatih pa imajo modeli nove okraske - uhane na neobičajnih mestih (piercing).

Korporacije so posrkale subkulture, tako da tem ne ostaja več veliko prostora za lastno, avtonomno izražanje. Kjerkoli smo, smo obdani z bolj ali manj znanimi podjetniškimi imeni, zato tudi ni čudno, če si jih prisvojimo nazaj. A korporacije so na kakšno koli prevzemanje njihovega logota, slogana, junakov nadvse občutljive – Naomi Klein o tem zapiše, da je »kulturno in jezikovno privatiziranje« pospešeno prav z nenehnimi grožnjami o kršitvi avtorskih in tržnih pravic (2001: 177).⁴⁸

⁴⁵ Primer tega, kako se kultura in trženje blagovne znamke popolnoma prepletata, je tudi sponzorirana turneja Rolling Stonesov (Stones' No Security Tour) leta 1997 – sponzor je bil oblikovalec Tommy Hilfiger. (Klein, 2001: 47). S še boljšim primerom lahko postrežemo kar iz domače sklade - najstniško skupino Be pop je po zgledu angleške nanizanke Popstars v celoti ustvarila produkcijska hiša POP TV-ja oz. Kanal A, skupaj z založbo Menart.

⁴⁶ Zelo zanimivo bi bilo videti odziv uslužbencev v Koloseju, če bi kdo želel priti v kino dvorano z drugje kupljenimi kolicami ali kakšnim drugim prigrizkom, ki ga v kompleksu ne prodajajo.

⁴⁷ Martin in Schumann, Pasti globalizacije, 1997, 167-170

⁴⁸ Dairy Queen tako ne bo izdelal rojstnodnevne torte v obliki Barta Simpsona, da ga ne bi tožil Fox. V Novi Zelandiji so morali s sten otroškega igrišča odstraniti amaterske podobe Plutona in Racmana Jake (Klein, 2001: 177).

Toda to ni edina oblika napada na izbiro. Noam Chomsky in drugi opozarjajo tudi na vse večjo koncentracijo medijev v rokah nekaterih medijskih mogotcev. Čeprav je na trgu zmeraj več revij in časopisov in je prek satelitov dosegljivih na stotine televizijskih kanalov, radijski sprejemniki pa lahko ujamejo kar precej radijskih postaj, prihaja vseeno do omejevanja izbire – na področju vsebine. Chomsky svari, da so državljani postali »zgolj opazovalci, 'gledalci' (*spectators*), ne pa 'sodelavci' (*participants*). Njihova izbira je omejena na periodično izbiranje enega ali drugega predstavnika razreda podjetnikov ali političnega voditelja, torej na izbiro, kakršno ima potrošnik na trgu. To pa deluje tako, da ponujajo le določene opcije, ne pa vseh – eden ali drugi avtomobil, ne pa javni prevoz, ena ali druga zavarovalnica, ne pa tudi jamstvo zdravstvenega zavarovanja itd.« (SP, Delo, 28. 7. 2001).

Kritik ideje o pestri izbiri, ki jo na fanfare obešajo korporativni mogotci, je tudi Benjamin R. Barber, direktor centra Walt Whitman na univerzi Rutgers v New Jerseyju. Prav on je skoval izraz »džihad proti McWorld«, verjame pa, da sta danes iluzorni dve predstavi: da imamo izbiro in domnevna neodvisnost želja (Martin in Schumann, 1997: 21).

Na gospodarskem področju se to kaže v tem, da se sorodna in komplementarna podjetja združujejo med seboj, s tem pa si pridobijo večji tržni delež. Prodajalci in proizvajalci na veliko izpodrinjajo male prodajalne in zasebne, neodvisne kavarne. Številne trgovine ponujajo podobno blago, izbiramo pa lahko le med enakim.

Čeprav nekateri vse večji poudarek na trženju in oglaševanju korporacij ali ljudi (npr. politikov, športnikov, igralcev, pevcev) ne razlagajo kot izkoriščanje, temveč kot varstvo potrošnikov,⁴⁹ ne moremo spregledati, da se javni prostor redefinira in da se možnosti za neodvisne blagovne alternative, odprto razpravo, kritiko in necenzurirano umetnost, torej za prave izbire, soočajo z vedno novimi omejitvami. »In tako živimo v dvojnem svetu: karneval na površju, zakrnelost (*consolidation*) pa spodaj...« (Klein, 2001: 130). In v družbi karnevala, spektakla ni prostora za politično participacijo, saj družba spektakla (Debord), v kateri je resnica to, kar se pojavi v medijih, uniči kakršno koli obliko družbenosti (Hardt in Negri, 2001: 321-322).

Z uveljavljanjem svobodnega trga pada tudi moč države. »Nastaja nova topologija moči, ki ne pozna nacionalne države« (SP, Delo, 28. 7. 2001). Tako kot v državah tretjega sveta se tudi na zahodu uveljavljajo zakoni in mednarodni sporazumi, ki so prej v prid večjim

⁴⁹ Takšnega mnenja je tednik *The Economist*, 8. 9. 2001. Potrošnik se lahko prav na podlagi oglasov in blagovnih znamk orientira na trgu, preplavljenem z nešteti izdelki in storitvami.

multinacionalkam kot državam.⁵⁰ Država prevzema le funkcijo gostitelja mednarodnega gospodarstva (Martin in Schumann, 1997: 200). Z Negrijevimi besedami: suverenost nacionalnih držav pada, saj se procesi proizvodnje in menjave (blaga, denarja, tehnologije, ljudi) širijo izven državnih mej, nad njimi pa ima država zmeraj manj nadzora (Hardt in Negri, 2001: xi).

Vplivu multinacionalk na politiko smo lahko priča po vsem svetu. Te velikokrat sodelujejo z represivnimi vladami v državah, kjer se kršitve človekovih pravic dogajajo vsakodnevno (npr. z Burmo, Kitajsko). Podpirajo in usmerjajo diktatorske vlade, ki imajo od tujih naložb edine koristi. »Najbolj tak znan je primer Shella v Nigeriji, ki je po količini naftnih zalog afriška velesila, hkrati pa dom ene najrevnejših populacij kontinenta« (Praprotnik, Hladnik-Milharčič, Cunder, SP, Delo, 2. 2. 2002: 11). Ne tako dolgo nazaj smo moč multinacionalk zaslutili tudi v Sloveniji. Šlo je za lobiranje farmacevtske družbe Pfizer⁵¹ in pritisk ZDA in ameriškega veleposlanika v Sloveniji na slovenske politike, da so v začetku tega leta sprejeli spremembe k zakonu o zdravilih (te spremembe so skrajšale rok, do katerega lahko slovenske farmacevtske družbe še registrirajo generična zdravila)⁵².

2.2.4 EKOLOŠKI IN DRUGI GLOBALNI PROBLEMI

Globalni niso postali le finančni, proizvodni in komunikacijski tokovi, temveč tudi okoljevarstveni problemi in kriminal. Preprodajalci drog in tihotapci ukradenega blaga so se povezali v mednarodne tihotapske mreže, ilegalni pribežniki, politični azilanti in migranti revščine iz nerazvitih in totalitarnih držav pa iščejo obljubljeni deželo na zahodu.

Izpušni plini, onesnaženje zraka in okolja, topla greda, ozonske luknje, prevelika sečnja gozdov in ubijanje ogroženih živalskih vrst so problemi, ki zadevajo vse državljane zemlje. Revščina, slabe življenjske razmere, kot so pomanjkanje pitne vode in hrane, slaba

⁵⁰ Kalifornijska korporacija Metalclad je oporekala mehiški vladi, ki ni dovolila izgradnje skladišča za nevarne odpadke, sklicajoč se na leta 1994 sprejeti prostotrgovinski sporazum Nafta (North American Free Trade Agreement). Prav tako je morala okoljevarstvene ukrepe in njihove zakonske določitve o prepovedi bencinskega dodatka MMT preklicati Kanada. Ta dva primera in še podobne kritike sporazuma Nafta najdemo na <http://www.citizen.org/publications/release.cfm?ID=7076> (dne 26. 8. 2002).

⁵¹ Od leta 2000 je Pfizer največja farmacevtska družba za proizvodnjo človeških in živalskih zdravil na svetu, njena tržna vrednost znaša namreč več kot ekonomije 18 držav podsaharske Afrike skupaj – 266 milijard dolarjev. Združila se je z družbo Warner Lambert in s tem prehitela vse konkurente ter zasedla sedem odstotkov svetovnega trga z zdravili. Sedež ima na Manhattnu, podružnice, laboratorije in tovarne pa od Izraela, Uzbekistana do Vietnamera (SP, Delo, 2. 2. 2002).

⁵² Bolj podrobno na to temo Praprotnik, Hladnik-Milharčič in Cunder v članku Panični ali nujni sklic poslancev? (SP, Delo, 2. 2. 2002: 10-11).

higiena in številne bolezni, so prav tako posledica našega neustavljivega poseganja v naravno okolje. Njihovo reševanje v okviru ene države se je izkazalo za neučinkovito, z njimi se je treba spoprijeti na mednarodni ravni, pa naj gre za »vojno proti drogam« ali kjotski sporazum. Pri dogovarjanju o možnih rešitvah pa se križajo »številni politični in gospodarski interesi držav in multinacionalnih lobijev,⁵³ ki bi jih omejevanje porabe fosilnih goriv gospodarsko prizadelo« (Ravnik, SP, Delo, 16. 3. 2002). ZDA, največje »izvoznice« škodljivih snovi v ozračje, tako ne želijo podpreti kjotskega sporazuma, čeprav ga podpirajo druge države.

Svetovne konference za okolje ponavadi prinesejo le splošne ugotovitve in napotke. Strokovnjaki opažajo, da so se od leta 1972, ko je bila v Stockholmu prva konferenca, do avgusta 2002, ko so se po 30 letih voditelji ponovno zbrali na svetovnem vrhu Združenih narodov o trajnostnem razvoju, nekatere življenjske razmere sicer izboljšale. »Toda na drugi strani je bistveno daljši seznam slabih novic« (J. Ž., Znanost, Delo, 26. 8. 2002).

Tudi če se omejimo le na nacionalne države, se pokažejo določene reakcije na ideologijo globalizacije. »Milijoni vznemirjenih državljanov srednjega sloja že dolgo iščejo odrešitev v sovraštvu do tujcev, separatizmu ali zapiranju pred svetovnim trgom.« (Martin in Schumann, 1997: 17). Tudi na ljubljanskih zidovih se kdaj znajde napis Ku Klux Klan, še vedno pa sta v Sloveniji pereča romsko in begunsko vprašanje.

Ti družbeni pojavi so se pokazali tudi na politični ravni. Priča smo večjemu vplivu skrajne desnice, kar govorita vzpona Jörga Haiderja v Avstriji in Jean-Marie Le Pena v Franciji,⁵⁴ nič manj pa tudi politična kariera Silvia Berlusconija.

⁵³ Po mnenju Naomi Klein imajo velik vpliv pri onesnaževanju prav velike korporacije (npr. Shell): »Dolgoročno še slabši so zločini korporacij, storjeni proti naravnemu okolju, zalogam hrane in domorodskim narodom ter kulturam« (Klein, 2001: 266). Sem bi lahko uvrstili sečnjo amazonskih gozdov in slab odnos Mehike do Indijancev v Chiapasu.

2.3 ANTIGLOBALIZEM

»Milijoni evropskih prebivalcev, ki se na delovnem mestu, v soseski in brezštevilnih socialnih in ekoloških pobudah v tej ali oni obliki zavzemajo za alternativne utvari svetovnega trga in družbeno trdnost, so vendar tukaj. Vseeno ali pri Greenpeacu, v krajevni skupščini ali zavetišču za ženske, pri sindikatih ali v cerkvah, pri pomoči starejšim in invalidom, pri solidarnostnih akcijah za države v razvoju ali v mnogih skupinah, ki pomagajo priseljencem, povsod se veliko ljudi dnevno z nemajhnimi žrtvami civilno udejstvuje v prid skupnemu dobremu,« sta leta 1997 zapisala Martin in Schumann (1997: 229). Številne stavke, sindikalne demonstracije, na novo prisvojene ulice, računalniški hekerji in ulični umetniki so v 90-ih postali redni kazalci nezadovoljstva ljudi in aktivizma, ki se po študentskih in delavskih bojih iz 60-ih in 70-ih let spet začel prebujati.

Zanimiva je še ena njuna ideja: »Prav zato, ker je ameriška država blaginje v ruševinah in svoje prebivalce ne varuje pred kriznimi sunki svobodnega trga, bo protiglobalizacijski *backlash*, protiudarec verjetno prišel iz države, ki si je podreitev totalnemu trgu izmislila.« (Martin in Schumann, 1997: 227) Kot da bi avtorja napovedovala to, kar se je čez dve leti zgodilo. V Seattlu se je prvič zbrala heterogena in številčna množica protestnikov, ki je zamajala ustaljeni red in potek ministrskega srečanja Svetovne trgovinske organizacije.

Če zaenkrat še brez zadržkov sprejmemo izraz protiglobalisti, bom antiglobalizem definirala kot idejo, miselnost, ki stoji za protiglobalističnim gibanjem. Ta opozarja na številne negativne posledice globalizacije in med zahtevami tistih, ki so se zbirali na ulicah od Seattla do Genove in naprej, lahko najdemo marsikateri argument, ki smo ga opisali v tem poglavju. Po mnenju Beppa Caccia gibanje »zastavlja radikalna vprašanja z neobičajno radikalnostjo. Razgalilo je procese oblikovanja političnih odločitev na planetarnem merilu, v okviru zunaj-institucionalne politike je z veliko močjo ponovno vneslo vprašanje oblasti in se tako neposredno zoperstavilo zakonodajnim institucijam imperija. Zahtevalo je vpogled v prostore globalnega političnega obnašanja, da bi lahko preizpraševalo naravo, titulo in legitimnost suverena.«⁵⁵

⁵⁴ V Sobotni prilogi Dela v prevzetem članku Le Penov vzpon komentirajo takole: »Le Penov vzpon je posledica nesposobnosti vodilnih politikov, da bi se učinkovito odzvali na konec hladne vojne.« (SP, Delo, 4. 5. 2002)

⁵⁵ Ta misel je iz njegovega eseja Gibanje »globalnih državljanov« in Evropa. Beppe Caccia ga je napisal v Firencah in Benetkah med 19. majem in 19. decembrom, prevod Urbana Suše bo izdan v posebni številki Časopisa za kritiko znanosti na temo antiglobalizma, ki je še v pripravi.

2.3.1 POLITIČNO DELOVANJE ali DRUŽBENO VEDENJE?

Nepogrešljiva je Kuzmaničeva interpretacija protiglobalizacijskega gibanja, ki je zaenkrat edini poskus umestitve antiglobalizma v akademsko razpravo. Kako na zgornje vprašanje odgovorja eden izmed aktivistov? Politično delovanje.⁵⁶ Kako bi na to vprašanje odgovoril Tonči Kuzmanić?

Tonči Kuzmanić v svoji knjigi *Policija, mediji, UZI in WTC (Antiglobalizem in terorizem)* (2002) izhaja iz aristotelovsko-arendtovskega razlikovanja med družbenim in političnim. Če vzamemo le ključno razliko, so Atenci posebej ločevali med dvema človekovima dejavnostima: *praxis* in *poiesis*. Slednje je pomenilo proizvodnjanje, izdelovanje, pri katerem so nekaj ustvarili (da bi preživel), izhajalo je iz *oikosa*, zasebne sfere svobodnega državljanstva, kamor sodita dom in ekonomija. Temu nasproti je javna sfera – *polis*, »cesarstvo svobode« (Arendt, 1996: 33), v katerega so se kot državljani vključevali in sodelovali v racionalni razpravi o pomembnih vprašanjih. Bili so zoon politikon, politično živo bitje. Tu so delovali politično, ustvarjali demokracijo, udeleževali *praxis*. Pri *praxisu* torej ne gre za nobeno prakso, ki bi teoretično znanje prelila v vsakdanje življenje, ne gre za nič konkretno-materialnega, ne dobimo nikakršnega izdelka, gre za politično delovanje. To je »najbolj radikalno misliva in prakticirajoča distanca do družbenega dela, je ne-mesto, ko in kjer mišljenje in delovanje sovpadeta« (Kuzmanić, 2002: 125). Izmika se vsaki umestitvi v družbo in s tem kar imamo za politiko danes, nima nobene veze, pravi Kuzmanić.

Ko pade *praxis* v *poiesis* in *polis* v *oikos*, ko se noben del človekovega ustvarjanja ne razume več zunaj ekonomije, predvsem pa ko zoon politikon v latinščini nastane animal socialis (Seneka) in ko Tomaž Akvinski postavi ključni enačaj: »človek je po naravi političen, torej družben« (v Arendt, 1996: 26), potem nam ne vlada več politika, temveč družba. Ta se ustvarja predvsem prek medijev, ki kompleksnost okoli sebe omejujejo, jo normalizirajo in normativizirajo, jo prefiltrirajo skozi »MI«⁵⁷ rešeto. Vanjo sodi tako politična tehnologija, policija, nasilje, norost, znanost,⁵⁸ gospodarstvo, družba, pa tudi globalizacija. »Zame je namreč globalizacija predvsem globalizacija Družbe oz. vsega družbenega, in sicer bolj ali manj na način podružabljanja. Podružabljanje pa vidim kot čedalje bolj nečloveško področje

⁵⁶ Glej intervju z Andrejem Pavličičem na zgoščenci.

⁵⁷ »Sovpadanje tega dvojnega, se pravi »mi-jev« in »družbe«, je ena od možnih definicij družbenega« (Kuzmanić, 2002: 60). So povezave z romanom Evgenija Ivanoviča Zamjatina *MI* (1988) zgolj naključne?

⁵⁸ Znanost ima za tisto, ki s svojim videzom profesionalnosti, legitimira oblast. Chomsky podobno govori o vlogi intelektualcev, ki se pojavljajo v medijih (Chomsky, 1997). Tudi Foucault izpostavi vlogo znanosti pri legitimiranju oblasti: »Znanosti pozabljajo dejstvo, da so bile povezane z vzpostavitvijo določene politične oblasti, kateri so bile občasno učinek in instrument.« (v Lukšič in Kurnik, 2000: 177).

človekovega dela in izdelovanja (*poiesis*), kot domovino *homo fabra* (ožje, *homo oeconomicusa*), predvsem pa kot kraljestvo medializiranega/virtualiziranega mainstreama v skupnosti z establišmentom« (Kuzmanić, 2002: 8).

In kje med političnim in družbenim, delovanjem in obnašanjem, igrati se in igrati,⁵⁹ svobodo⁶⁰ in ujetostjo, nedelom in delom so antiglobalistična gibanja? V primeru demonstracij v Ljubljani ob srečanju Bush-Putin je šlo za happening,⁶¹ obliko političnega delovanja, v Genovi pa ne. »'Genova' se je, to vemo, iztekla v nasilje, kar v mojih kategorijah pomeni, da se je potencialno (domnevam, da tudi zaželeno) politično delovanje nepričakovano (?) prelevilo v družbeno delo. S tem je, namesto, da bi bilo proti družbeno in politično, postalo nekaj nasprotnega, torej prodružbeno in antipolitično« (Kuzmanić, 2002: 119-120).

Ključna točka razločevanja je torej nasilje. Ko so demonstranti v svojo akcijo hote ali nehote vključili nasilje, se niso šli več kritike obstoječe družbe, saj se proti družbenem po Kuzmaničevem mnenju ne da bojevati - vsak tak spopad s političnega stališča je že prodružben, torej antipolitičen (Kuzmanić, 2002: 120). Edina možna alternativa obstoječi družbeni oblasti je torej vztrajanje aktivnih posameznikov na področju političnega, prek happeninga, in odpoved vsakemu nasilju. Antiglobalistično gibanje ima vse potenciale, da to je, a nasilje iz Genove se ne sme ponoviti.

Pri svojem delovanju pa se bo moral antiglobalizem po Kuzmaničevem mnenju boriti tudi za obrambo države, seveda v arendtovskem smislu – kot področja problematizacije družbe in družbenega. Država je namreč tista, ki lahko zagotovi politično enakost in spoštovanje človekovih pravic (Kuzmanić, 2002: 72-73).

⁵⁹ Gre za besedno igro, s katero Kuzmanić ponazori razliko med političnim delovanjem in družbenim obnašanjem. Ko se igramo, nismo omejeni, sami določamo pravila igre, svoje soigralce. Ko pa igramo (družbeno vlogo), se obnašamo tako, kot od nas zahteva družba (Kuzmanić, 2002: 111).

⁶⁰ Svoboda je ključna sestavina polisa – biti svoboden, pomeni v antiki, ne ukazovati, ne vladati (torej despot ni svoboden), niti biti vladan. »Znotraj področja gospodinjstva/gospodarstva torej sploh ni moglo biti svobode, tudi za gospodarja ne, saj je veljal za svobodnega samo zato, ker mu je bilo dovoljeno zapustiti dom in se podati v politični prostor, kjer je bil med sebi enakimi« (Arendt, 1996: 34-35).

⁶¹ Za Kuzmaniča je happening politično delovanje, ne pa delo; je »nekaj, kar odpira, kar spravlja v neki politični postopek, ne da bi na koncu proizvedel ta ali oni »izdelek« (ker ni dejavnost proizvodnje/poiesis)«, torej ne proizvede niti rešitve (Kuzmanić, 2002: 112-113).

2.3.2 PROTI-IMPERIJ?

»Globalizacija se mora srečati s proti-globalizacijo, Imperij s proti-Imperijem.«

Hardt in Negri

Antiglobalistično gibanje bom v tem delu poskušala umestiti v koncept Hardtovega in Negrijevega Imperija, knjige, ki ima med aktivisti močan vpliv.⁶²

Je možen upor proti Hardtovemu in Negrijevemu Imperiju, če ta nima mej in ne more imeti več pravega Sovražnika? Je, a ta alternativna politična organizacija ne bo prišla »od zunaj«, temveč se (bodo) boji dogajali na samem teritoriju Imperija. »Multituda⁶³ bo morala izumiti nove demokratične oblike in novo konstitutivno moč, ki nas bo nekega dne peljala prek Imperija« (Hardt in Negri, 2001: xv).

Nosilec te proti-moči je novi proletariat, v katerega avtorja uvrščata vse ljudi, katerih »delo je posredno ali neposredno izkoriščano ali podrejeno kapitalističnim normam produkcije in reprodukcije« (Hardt in Negri, 2001: 52). Negri je najbrž eden redkih, ki ostaja filantrop. Tako kot je mednarodna solidarnost nekdanjega proletariata⁶⁴ klicala: »Delavci vseh dežel, združite se!« in se izkazala kot projekt destrukcije nacionalne države in hkrati konstrukcije nove globalne skupnosti, ki je privedel do pogojev za vzpostavitev Imperija in razvoja institucij kapitala (Hardt in Negri, 2001: 49-52),⁶⁵ naj bi se tudi nov razred proletariata⁶⁶ uprl izkoriščanju. Po njunem mnenju na to kažejo dogodki na Trgu nebeškega miru leta 1989, intifada, upor v Los Angelesu leta 1992, vstaja v Chiapasu dve leti pozneje, stavke v Franciji decembra 1995 in leto kasneje v Južni Koreji. Značilnosti teh bojev so, prvič, da so med seboj nekomunikabilni, ker ne najdejo skupnega sovražnika. Drugič, da vsak, čeprav izvira iz lokalnih okoliščin, izpostavlja globalne probleme in zato napada imperialno konstitucijo, in tretjič, da uničujejo tradicionalno razliko med ekonomskimi in

⁶² To izdaja izjava, ki jo je neimenovani aktivist dal v intervjuju za četrtkovo prilogo Dela: »Vsak od nas ima svojo idejo... Kaj naj počnem s teorijo? Na ulicah nastopaš kot posameznik. Najbližje mi je sicer Negri-Hardtova teorija iz 'Imperija'. Zelo pomembno je, da sta uporabila novo terminologijo. Akter neke emancipacije ali boja je del multiture oziroma množstva. Posameznik v boju prepozna samega sebe.« (Videmšek, Polet, Delo, 25. 4. 2002)

⁶³ Angleški izraz multitudo opredeli Urban Suša kot množico, ki še nima jasno načrtanega političnega programa (intervju na zgoščenki).

⁶⁴ Ključna razlika med starim in novim proletariatom je predvsem ta, da v slednjega sodijo tudi, in predvsem tisti, ki opravljajo nematerialno delo. Razliko v delovanjih pa razložita v prisposobi krta in kače (Hardt in Negri, 2001: 57-59).

⁶⁵ »Proletarski, antikolonialni in antiimperialistični internacionalizem, boj za komunizem, /.../ je anticipiral in vnaprej predvidel proces globalizacije kapitala in nastanek Imperija. V tem smislu je vzpostavitev Imperija odgovor na internacionalizem proletariata« (Hardt in Negri, 2001: 51).

političnimi boji, saj so hkrati politični, ekonomski in kulturni – gre za biopolitične boje, boje za obliko življenja, ki ustvarjajo nove javne prostore in nove oblike skupnosti. (Hardt in Negri, 2001: 54-56).

V kontekstu te zadnje, tretje značilnosti bi lahko razumeli tudi protiglobalizacijsko gibanje. Zakaj le tretje? Protiglobalizacijsko gibanje je našlo vsaj simbolnega skupnega sovražnika (skupne sovražnike), torej prva značilnost Negrijevih bojev ne drži, pade pa delno tudi druga. Dva izmed konstitutivnih elementov gibanja sta uporaba komunikacijske tehnologije (interneta, telefonov, faksov) in interakcija ter mrežno povezovanje med različnimi skupinami. Večina protestnikov izpostavlja probleme, ki se jim sploh ne tičejo (npr. dolgovi držav tretjega sveta, opozarjanje na pogoje dela v barakarskih tovarnah v Burmi) ali pa probleme, ki niso lokalne narave ter se dotikajo vseh državljanov sveta.

Da gre za biopolitične boje, boje za obliko življenja,⁶⁷ govorijo zahteve aktivistov in to, da nastopajo proti oblasti s tistim »orožjem«, ki si ga oblast že nekaj stoletij prisvaja – s telesom. Na ulicah zastavljajo svoje telo, svoje življenje; »življenje kot politični predmet je bilo na nek način prijeto za besedo in obrnjeno proti sistemu, ki ga je začel nadzirati. Prav življenje je torej, dosti bolj kot pravo, postalo vložek političnih bojev« (Foucault, 2000: 149).

Že Foucault je rekel, »[d]a je tam, kjer je oblast, tudi odpor in da ta odpor vendar, ali bolje rečeno prav s tem, nikoli ne stoji nekje zunaj glede na oblast« (Foucault, 2000: 99). To mora biti globalen upor,⁶⁸ v katerem je združeno mnoštvo različnih subjektivitet. Čeprav so subjektivitete proizvedene s strani družbenih institucij, torej oblasti,⁶⁹ jim avtorja ne odvzame konstitutivne moči spremembe. Nedoločljivost prostora proizvodnje le-teh je povezana z nedoločljivostjo oblike teh ustvarjenih subjektivitet. Ta nedoločljivost je že potencial za možne spremembe; struktura Imperija je kot »softwarski program, ki v sebi nosi

⁶⁶ To pojmovanje ljudi kot proletariata lahko razumemo na podlaga definiranja Imperija kot ne-prostora (non-place), v katerem je delo izkoriščano (Hardt in Negri, 2001: 209-210).

⁶⁷ Takega mnenja je tudi Caccia: »...vprašanja, ki so jih zastavile množice iz Seattla in Genove (od tistega o zunanjem dolgu in obdavčenju finančnih dobičkov, do vprašanj redistribucije bogastva na planetarnem nivoju ter problemov zdravja in bolezni in številnih drugih), izražajo jedro biopolitičnega konflikta. V izhodišču je 'ekološko vprašanje', ki je izvzeto iz dimenzije naivnega nazadovanja k oikosu, kar je sad tistega nesporazuma, ki je povezan z domnevno naravnostjo ekonomske sfere.« Gre za isti tekst kot prej, torej esej, ki bo natisnjen v posebni številki Časopisa za kritiko znanosti, ki mora kmalu iziti.

⁶⁸ »...nujno je, da se postavi alternativo na (Imperiju, op. Š. Š.) enakovredni globalni ravni. /.../ Imperiju se ne moremo upreti s projekti, ki težijo k omejeni, lokalni avtonomiji« (Hardt in Negri, 2001: 206).

Protiglobalizacijsko gibanje je sicer omejeno na zahodni svet, saj tu potekajo sestanki transnacionalnih organizacij, a aktiviste in kritike najdemo tudi v drugih delih sveta (Vandana Shiva, avtorica knjige Ukradena letina, je Indijka, Martin Khor prihaja iz Malezije in na spletnih straneh opozarja na azijsko gospodarsko krizo in vpliv korporacij na politiko STO. (SP, Delo, 6. 7. 2002 in <http://coprwatch.org>, dne 2. 10. 2002).

⁶⁹ O tem je bil prepričan tudi Foucault: »Subjekti so zanj že sami proizvedli vsakokratne strateške oblastne sheme, vsakokratne oblasti.« (Lukšič in Kurnik, 2000: 179).

virus« (Hardt in Negri, 2001: 197). Nosilci virusa so tisti, ki se zavedajo izkoriščanja in »so proti«.

Načini, kako »tisti, ki so proti«, izkazujejo svoje nezadovoljstvo, so umik (desertion), eksodus in nomadstvo (Hardt in Negri, 2001: 212-214), še bolj pa je za to potrebna popolna transformacija telesa. Piercing, tatuji, irokeze ipd. niso dovolj, potrebna so telesa, ki se ne morejo prilagoditi družinskemu življenju, delovni disciplini, omejitvam spolnega življenja (Hardt in Negri, 2001: 216). Skratka, telesa, ki se jih ne da normalizirati, telesa, ki se uprejo biomoči. Zato je glavno orožje protiglobalizacijskega gibanja telo – telo, ki ne uboga policije, se ne boji solzivca in pendrekov, telo, ki med demonstracijami ne dela nič »kapitalistično produktivnega«, temveč se zabava, pleše, poriše. Happening na ulicah je politični statement, pravijo aktivisti. Je zabava, s Kuzmaničevimi besedami ne-delo, alternativa bio-oblasti. Nov javni prostor, ki ga omenjata Hardt in Negri, je v tem primeru na novo prisvojena ulica, nova oblika skupnosti pa tisto, kar je dobilo ime protiglobalizacijsko gibanje.

Uporna telesa pa morajo biti sposobna ustvariti nek nov osvobojen prostor, novo določitev človeka in življenja znotraj ne-prostora (Hardt in Negri, 2001: 214-217). In to prostor, kjer država ne bi bila pomembna. Avtorja namreč menita, »da je država vedno hierarhični aparat ukazovanja« (Hardt, SP, Delo, 9. 3. 2002: 11). Novo življenje bi moralo vključevati popolno mobilnost ljudi, torej svetovno državljanstvo, zagotovljen dohodek za vse in ponovno prisvojitve tehnologij, znanja, nenazadnje tudi lastnega telesa. »Plačilo, ker je povezano s fleksibilnostjo delovne sile. Državljanstvo, ker je vezano na mobilnost ljudi. Ponovna prisvojitve tehnologij pa obravnava nematerialno delo. To so tri zahteve, ki bi lahko bile temelj novega sindikata,« razlaga Negri (Mladina, 11. 3. 2002: 35).

To pa so tudi zahteve, ki jih na protestih izpostavljajo aktivisti. Hardt novo gibanje komentira takole: »Protiglobalizacijsko protestniško gibanje predstavlja eno izmed eksperimentiranj v smeri novih vrst demokracije, ki je v veliki meri nenacionalno, globalno, saj oblikuje globalne odnose znotraj sebe« (SP, Delo, 9. 3. 2002: 11).

3 »LJUDSTVO IZ SEATTLA«⁷⁰

Protiglobalizacijsko gibanje je v medijih postal skupen izraz za raznovrstne skupine in številne posameznike, ki se udeležujejo protestnih shodov ob zasedanju Svetovne trgovinske organizacije, Mednarodnega denarnega sklada, Svetovne banke, najbogatejših držav ali Globalnega foruma. Sem lahko uvrstimo tudi demonstracije ob zasedanjih predstavnikov Evropske unije, npr. Evropskega sveta, saj se določene skupine protestnikov pojavljajo tudi na tovrstnih demonstracijah (Tute bianche, sindikalisti, črni blok). A demonstracije niso vezane samo na zasedanje mednarodnih finančnih organizacij, ki so ponavadi v Evropi ali Združenih državah, proti negativnim učinkom globalizacije protestirajo tudi v drugih delih sveta – npr. v Portu Allegru, kjer je že drugo leto zapored sočasno z Globalnim ekonomskim forumom potekal Svetovni socialni forum,⁷¹ na to pa opozarjajo tudi stavke delavcev v neevropskih državah.

Gibanje, ki mu njegovi pripadniki raje pravijo gibanje za globalno pravičnost,⁷² ni hierarhično, temveč je organizirano mrežno. Med različnimi skupinami, ki segajo od najbolj levičarskih do katoliških, od okoljevarstvenih do sindikalnih, od miroljubnih do nasilnih, potekajo komunikacije predvsem prek interneta in mobilnih telefonov.

Glavne točke, ki so skupne večini skupin, so naslednje. Da 1) nasprotujejo nekompromisnemu favoriziranju neoliberalnega sistema s strani svetovnih finančnih organizacij in najmočnejših držav na svetu (na račun revnejših držav, delavcev in okolja), 2) zahtevajo neposredno demokracijo in 3) svetovno državljanstvo ter 4) se udeležujejo protestnih akcij, demonstracij ali jih vsaj podpirajo. Njihovo edino orožje so njihova telesa, vidni, opaženi postanejo šele, ko gredo na ulice in se s svojimi telesi, ki so še zadnja, sicer majava utrdba njihove svobode, uprejo obstoječi oblasti. Zato ni čudno, da so v Mladini demonstracije označili za *»nič drugega kot internacionalne mreže demonstrantov, ki svoja*

⁷⁰ Hočevar, naslov, Nedelo, 18. 3. 2001; Kocjan, Dnevnik, 28. 3. 2001 in drugje

⁷¹ Ker Svetovnega socialnega foruma ne bom obravnavala drugje, naj o tem spregovorim nekaj besed. Forum je bil eden ključnih korakov naprej, ki ga je naredilo gibanje. Zakaj, najbolje pove Michael Hardt: »Porto Allegre je naslovil 2 največji omejitvi protestnih protiglobalizacijskih gibanj. Ta gibanja so bila geografsko in socialno omejena na severnoameriška in zahodnoevropska gibanja, v katerih so dejansko sodelovali le posamezni deli družbe. Vprašanja, ki jih zastavljajo ta gibanja, se tičejo ljudi v vseh delih sveta. Porto Allegre pomeni korak v smeri globalizacije teh gibanj /.../ Porto Allegre je izpostavil tudi drugo slabost teh gibanj: da so bila ta gibanja do tedaj v veliki meri protestna, negativno zgrajena gibanja, ki so poudarjala, kaj je narobe s sedanjo obliko globalizacije. Na tej točki bi se morala preoblikovati tudi v gibanja s predlogi – izoblikovati in predlagati alternative obstoječim oblikam globalizacije in ne protestirati proti tem oblikam.« (SP, Delo, 9. 3. 2002)

⁷² Nekoliko drugače to gibanje poimenovanje Tina Ban, ki v Sobotni prilogi Dela (8. 6. 2002) piše o »gibanju za boljšo globalizacijo«.

telesa postavijo med brutalno globalizacijo in večne ideale francoske revolucije – enakost, svobodo, bratstvo.« (Štefančič, Mladina, 9. 7. 2001).

»Antiglobalizacijsko gibanje se je začelo že pred 15 leti. Upori proti mednarodnim institucijam in njihovim ukrepom so se pojavljati predvsem v Afriki in Latinski Ameriki. Večje zanimanje, predvsem med intelektualci, je vzpodbudil upor Zapatistov v Mehiki. Toda globalni upor je resnično zaživel šele 1999 (novembra), ko se je zgodil Seattle,« piše na internetnih straneh Globale,⁷³ neformalne skupine posameznikov, ki želi »artikulirati svoje stališče o globalnem kapitalizmu na prostoru Slovenije«. Iz tega vira je črpal avtor članka v tedniku 7D (Trampuš, 14. 3. 2001), ki je med slovenskim časopisjem edini objavil nekaj informacij o zgodovini gibanja: »Upor proti mednarodnim institucijam in njihovim ukrepom se je začel pojavljati najprej v nerazvitih državah Afrike in Latinske Amerike. Več razsežnosti je dobil med uporom zapatistov, indijanskih gverilcev iz Mehike, ki so v devetdesetih letih minulega stoletja, začeli oborožen upor za dosego svojih pravic. V medijsko zavest pa je gibanje prišlo novembra 1999, ko se je zgodil Seattle.«

Nekateri tiskani mediji so pisali drugače: »Prišlo je do odpora tako poimenovani povezanosti sveta. To se je najprej zgodilo na Zahodu, ki je nosilec globalizacije. Na plan so stopile številne in različne združbe, ki so prvič dodobra zmedle posvetovanje v prestolnici ameriške zvezne države Washington novembra 1999.« (Čelik, Panorama, 31. 5. 2001)

»Začelo se je decembra 1999 v ameriškem Seattlu, kjer je 40 tisoč ljudi dokaj mirno demonstriralo proti Svetovni trgovinski organizaciji.« (V. N., Mag, 25. 7. 2001)

Financial Times podaja svojo ugotovitev začetka protiglobalizacijskega gibanja. Postavi ga v Anglijo, v Birmingham leta 1998, ko je pred zgradbo, v kateri je potekalo zasedanje skupine G7, protestiralo 60 tisoč ljudi, pretežno vernikov, ki so zahtevali, da se na jubilejno leto (vsakih 50 let) odpišejo vsi dolgovi⁷⁴. A to ni bilo vse, kar se je 16. maja 1998 dogajalo po svetu. Gibanje Oživimo ulice (Reclaim the Streets) je pripravilo 30 različnih dogodkov v 20 državah, kjer so se zbrali indijski, brazilski kmeti, nezaposleni francoski, italijanski in nemški delavci ter mednarodne človekoljubne organizacije in protestirali proti

⁷³ <http://www.ljudmila.org/globala/arhiv/clanki/antiglobalizacijsko%20gibanje.htm> (dne 28. 1. 2002)

⁷⁴ <http://specials.ft.com/countercap/FT3BG4LUSC.html> (dne 8. 8. 2002) Birmingham v slovenskih časopisih omeni le Mojca Drčar-Murko: »Od obeh predhodnih gibanj (gibanja maja 1668 in protioborožitvenega gibanja v 80. letih, op. Š. Š.) se protest proti globalizaciji, ki se je v obdobju po Birminghamu leta 1998 močno radikaliziral, razlikuje po tem, da ciljev družbene utopije ne združuje v alternativni model.« (Delo, 24. 7. 2001)

srečanju najbogatejših držav sveta in 50-letnici ustanovitve Svetovne trgovinske organizacije (Klein, 2001: 319).

Če bi med protiglobalizacijske proteste šteli tudi demonstracije, ki imajo enako metodo – zastavljanje svojih teles, bi se morali torej ustaviti še pred letom 1999, in to prav pri gibanju Oživimo ulice, »najhitreje naraščajočemu političnemu gibanju po Parizu '68« (Klein, 2001: 312). V gibanju, ki je nastalo kot reakcija na leta 1994 sprejeti omejevalni Criminal Justice Act (Kazenski zakonik) so bile različne skupine (klubska oz. raverska scena, skvoterji, popotniki, kolesarji in eko-bojevniki), ki se niso strinjale z velikimi pooblastili policije pri varovanja miru na javnih prostorih (Klein, 2001: 312). S svojo zahtevo po pravici do nekoloniziranega prostora so postali glasni že maja 1995 (korenine segajo že v leto 1993⁷⁵), od takrat naprej pa so ob različnih priložnostih množično zavzemali ulice in avenije večjih britanskih, nato pa tudi drugih svetovnih velemest in na njih prirejali zabave. Glasba in ples, gledališke igre, namerne ovire za promet, improvizirana športna igrišča so pomenili ohromitev prometa in na novo prisvojeno ulico brez avtomobilov – ulico, ki je postala »alternativna vizija družbe, kakršna bi bila brez trgovinskega nadzora« (Klein, 2001: 313). Civilna nepokorščina in festival obenem, ki težita k občutku svobode in samoustvarjanja lastne subkulture (Klein, 2001: 316-317).

V zgodnjih 90-ih letih bi lahko našli še eno heterogeno skupino posameznikov, ki so želeli opozoriti na vse širšo tržno prilastitev javnih prostorov, kjer avtonomen, neodvisen glas v poplavi oglasov in sponzorskih omejitev ne more biti slišan. Kleinova jih imenuje »culture jammers«, njihovo taktiko pa »culture jamming« (2001: 279-309). Gre za alternativne umetnike, ki s svojim talentom napadajo korporativne simbole (preoblikujejo, prebarvajo jumbo plakate, da oglas dobi nasprotno sporočilo), ustvarjalce grafitov, alternativne revije, anarhiste, ki nočejo dati intervjuja mainstreamovskim medijem, in piratske radijske postaje, vse pa služi temu, da se v svet pošiljajo sporočila in politična prepričanja tistih, ki se ne strinjajo z vedno večjo prevlado korporativnega govora nad neodvisnim izražanjem mnenj.

Tudi protesti enih največkrat omenjenih protestnikov, pripadnikov črnega bloka, segajo že v začetek devetdesetih let, ko so protestirali proti zalivski vojni. Vsekakor ne smemo pozabiti na francoskega kmeta Josėja Bovéja, ki je z napadom na restavracijo s hitro hrano McDonald's leta 1999 pokazal svoje zavzemanje za zaščito francoskega kmeta pred drugimi evropskimi kmeti.

⁷⁵ V nasprotju s Kleinovo Tina Ban v enem od boljših člankov o »gibanjih za boljšo globalizacijo« (nastal je s pomočjo Andreja Pavlišiča, aktivista, ki je bil v Pragi in Genovi), piše, da je bilo gibanje Oživimo ulice ustanovljeno že leta 1991 v Londonu (SP, 8. 6. 2002).

Različne skupine, ki sestavljajo gibanje, imajo torej vsaka svojo zgodovino. Tudi Public Citizen deluje že 30 let, daleč pred letom 1999 je akcije za varstvo okolja in zaščito živali izvajal Greenpeace. Nastanek Ya Baste! je povezan z letom 1994, ko je bil v Mehiki izveden upor Zapatistov. Tisto, kar danes pripisujemo protiglobalizacijskemu gibanju ali gibanju za globalno pravičnost - kritike političnega reda, kapitalizma, zavzemanje za človekove pravice in varstvo okolja -, torej poznamo pred množičnimi demonstracijami ob tretjem ministrskem zasedanju STO v Seattlu leta 1999. Kljub temu lahko o gibanju, kakršnega imamo v mislih danes, res govorimo šele od takrat. Takrat se je izoblikovala mreža nevladnih organizacij in skupin, ki so kljub razlikam med seboj nastopili skupaj in svet opozorili na to, da so kjotski sporazum, želve in kiti, pravice delavcev, vojne, omejevanje migracij in mobilnosti ljudi, vplivi velikih korporacij, ožanje izbire in javnega prostora vsi skupaj druga (temna) plat kolajne z imenom globalizacija.

Da gre za heterogeno množico z zelo različnimi interesi, so se mediji začeli zavedati kmalu, čeprav so med njimi najprej prepoznali le nekaj skupin. Če med demonstracijami v Seattlu niso pisali le o *»protestnikih, ki nasprotujejo pravilom igre v svetovni trgovinski organizaciji«* (Đerić, Delo, 3. 12. 1999), ali da gre za *»ameriške skupine razbijačev in kriminalcev, zlasti tako imenovani »darkerji« (mladeniči v črnem in zakrinkanih obrazov), ki sploh ne vedo, kaj je to WTO....«* (L. Đ., Delo, pod sliko, 2. 12. 1999), so to bili *»demonstranti iz vrst nevladnih organizacij in njihovih simpatizerjev, študentje«* (L. Đ., Delo, 1. 12. 1999), *»tisoči drugih neorganiziranih skupin z različnimi interesi in bojnimi slogani«* (Poredoš, Večer, 2. 12. 1999), *»prava množica nezadovoljnejšev različnih političnih usmeritev in zahtev.«* (Mihovilović, Dnevnik, 4. 12. 1999). Šlo naj bi za *»več deset tisoč pripadnikov in privržencev nevladnih organizacij (zlasti Greenpeaca) in sindikatov«* (Đerić, Delo, 2. 12. 1999). Nekoliko bolj natančno so protestnike definirali šele čez nekaj dni. V množici je bilo *»največ pripadnikov nevladnih organizacij, predvsem Greenpeaca in borcev za človekove pravice ter sindikatov, poleg njih pa še skupine in skupinice, od tistih, ki so protestirale proti uporabi biotehnologije pri proizvodnji hrane, do onih, ki so izražali nezadovoljstvo samo nad velikimi bančnimi obrestmi«* (Đerić, Nedelo, 5. 12. 1999).

Zadnji teden januarja leta 2000 so se v Davosu zbrali *»nasprotniki shoda«*, med njimi je avtorica prispevka v Delu omenila le Joséja Bovéja (Partlič, Nedelo, 30. 1. 2000). V svojem drugem prispevku je protestnike definirala z izjavo Ernesta Zedilla, ki jo je citirala v

podnaslovu⁷⁶: *»Skrajna levica in desnica, okoljevarstveniki in sindikalisti so našli skupni cilj: rešiti prebivalce držav v razvoju – pred razvojem.«* (Partlič, Delo, 1. 2. 2000)

V Washington so prišli demonstrirati sindikati in nevladne organizacije, združene v *»krovno organizacijo Mobilizacija za globalno pravičnost«* (agencije, Delo, 13. 4. 2000). *»Na čelu protestnikov sta bila predsednik največje ameriške zveze sindikalnih organizacij AFLCIO John Sweeney in vodja sindikata Teamsters Jimmy Hoffe, sin nekdanjega voditelja sindikata tovornjakarjev, ki naj bi ga pred leti ubila mafija.«* (Poredoš, Večer, 14. 4. 2000)

»Seattle se je spremenil v Bologno« (naslov, Hočevvar, Delo, 15. 6. 2000) sredi junija 2000. Mednarodni konferenci Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD) je nasprotovala *»[s]kupina bolonjskih anarhistov in mladih iz tako imenovanih socialnih centrov in njihovi somišljeniki iz vse Italije«,* ki so *»vdrli v središče mesta, policija pa je divje obračunala z njimi«* (Hočevvar, Delo, 15. 6. 2000).⁷⁷

Ko so *»možje iz Seattla«*⁷⁸ (Feljton, Dnevnik, 29. 9. 2000) prišli demonstrirati v Prago, je prišlo v medijih (le nekaterih⁷⁹) že do večjega razločevanja med različnimi skupinami, čeprav so ob začetku zasedanja govorili le o *»tisoč anarhistih in komunistih«,* katerih gesla so bila: *»Odpor je brezmejen, Naš svet ni naprodaj, Za delo, mir in prijateljstvo (agencije, Nedelo, 24. 9. 2000). «Po podatkih Inpega, krovne organizacije, ki združuje mirovnike, socialiste, okoljevarstvenike, anarhiste in druge skupine protestnikov, je do včeraj dopoldne prispelo v Prago približno 5000 aktivistov«* (Jenko, Delo, 26. 9. 2000), ki so jih v Sobotni prilogi Dela (minilo je teden dni) zajeli takole: *»Na praških protestih, ki so nekaj dni potekali pod geslom 'Spremenimo Prago v Seattle', so se zbrale združbe, ki si drugače niso vselej ravno naklonjene: nostalgični komunistični veterani, ki še premočrtno vztrajajo pri kritiki svetovnega kapitalizma, ultranacionalisti in obritoglavci, anarhisti, ki ne marajo ne prvih ne drugih, še bolj pa sovražijo etablirani kapitalizem, mladi evropski socialisti, marksisti in trockisti, punkerji, rokerji, okoljevarstveniki in navsezadnje tudi kritični intelektualci«* (Jenko, SP, Delo, 30. 9. 2000).

Evropskega vrha v Nici so se poleg evropskih politikov udeležili tudi *»številni sindikalni aktivisti iz članic, pa tudi nečlanic – med njimi denimo 120 predstavnikov Zveze svobodnih sindikatov Slovenije. Pripotovali so tudi številni pripadniki antiglobalističnih*

⁷⁶ Če bralec članka ni prebral do konca, ni mogel vedeti, od koga so te besede.

⁷⁷ V Dnevniku so o bolonjskih protestnih pisale drugače: *»Bologna ni postala novi Seattle«* (Kos, 16. 6. 2000), v članku pa avtorica ni razločevala med skupinami, pisala je le o *»nasprotnikih globalizacije«*.

⁷⁸ Podobno tudi v mnogih drugih člankih: *»Ljudstva iz Seattla«* (Kocjan, Večer, 29. 6. 2001), *Ljudstvo iz Seattla v Neaplju* (naslov, Hočevvar, Nedelo, 18. 3. 2001), *»Ljudstvo Seattla«* (Šaunik, Mladina, 25. 6. 2001).

⁷⁹ V Dnevniku najdemo le naslednje oznake: *»nasprotniki globalizacije«, »aktivisti«, »razgreteži«* (agencije, 28. 9. 2000) in *»protestniki, ki se ne strinjajo s politiko mednarodnega denarnega sklada«* (agencije, 27. 9. 2000)

združenj in tistih, ki se zavzemajo za širitev (med njimi Mladi evropski federalisti iz Slovenije), vse do predstavnikov upokojskih organizacij«, kjer so sindikalisti in »druge organizacije civilne družbe iz Francije« (S. Ž., Delo, 7. 12. 2000) pripravili tudi svoj protivrh.⁸⁰ »Na ulicah Nice /.../ je po defileju pripravnikov evropske zveze sindikatov, mladih evrofederalistov, borcev proti globalizaciji, korupciji in pranju denarja, radikalnik levičarjev iz Velike Britanije, Italije, Francije in Luksemburga, skrajno desnih Le Penovih 'frontovcev', baskovskih nacionalistov itd. na tleh obležalo 21 ranjenih policistov.« (Partlič, Delo, 10. 12. 2000)

Če so v Pragi po poročanju medijev prednjačili levo usmerjeni protestniki,⁸¹ so v Delu večino slovenskih demonstrantov, ki so marca 2001 odšli v Trst, kjer je potekalo tridnevno zasedanje ministrov za okolje osmih najmočnejših držav sveta, označili kar za zelene: *»Za danes popoldne so okoljevarstveniki, združeni v več kakor 30 nevladnih organizacijah iz različnih evropskih držav, med njimi člani zelenih iz Slovenije in Globala iz Ljubljane, napovedali protestni pohod po tržaških ulicah in zborovanje.«* (Kante, Delo, 3. 3. 2001). Na tem mestu bi lahko novinarju očitali nedoslednost, saj bi lahko iz tega odlomka sklepali, da med okoljevarstvene organizacije sodi tudi Globala, kar pa ni res. Globala se namreč na svojih spletnih straneh opiše kot neformalna skupina, ki želi izraziti mnenje o globalnem kapitalizmu in bo sčasoma na svoji strani uvedla tudi marksističen arhiv.⁸² Podrobneje o tem, kdo vse je bil na demonstracijah v Trstu, lahko zasledimo šele v reportažah, ki so bile objavljene kakšen teden po samih dogodkih.

V Neapelj sta poleg udeležencev Globalnega foruma po pisanju slovenskih medijev prišli dve *»prav nič miroljubni«* skupini: mladi iz italijanskih socialnih centrov in Francozi iz Direktne akcije (Hočevar, Nedelo, 18. 3. 2001). Tudi tu so povezave z levico očitne: *»Zboravanje proti globalizaciji so prišli podpret številni aktivisti levičarskih političnih strank,*

⁸⁰ Na nedosledno poročanje medijev z zasedanja v Nici so opozorile različne anarhistične skupine. Tako lahko na internetni strani <http://struggle.ws/ws/2001/62/nice.html> preberemo: *»...mediji so ignorirali glavne točke. Vzporedno zasedanje (counter-summit), ki se ga je udeležilo na tisoče ljudi, sploh niso omenjali.«* Za slovenske časopise to ne velja, v Delu (Partlič, 8. 12. 2000) so protivrhu namenili daljši odstavek. Druga stran o odzivu anarhistov na zasedanje v Nici: <http://flag.blacknet.net/revolt/wsm/statements/nice2000.html>.

⁸¹ Povezovanje protestnikov z levico niti ni presenetljivo, saj veliko skupin res izhaja iz tega političnega ozadja. Toda medtem, ko so izrecno navedene levičarske skupine, ostajajo zamolčani njihove kritike in cilji ter druge skupine, ki so se prav tako udeleževale protestov. Naslov in ves članek v Sobotni prilogi: *»Novi marksisti na praških ulicah«* (Jenko, Delo, 30. 9. 2000). *»Gre za enega od levih gibanj, ki na neki način spominja na šestdeseta leta, ima pa veliko širši in tudi nasilnejši značaj, čeprav se znani aktivisti tega gibanja prav nasilju javno odpovedujejo.«* (Mihovilović, Dnevnik, 20. 6. 2001) *»Najbolj udarni protiglobalizacijski protesti do sedaj, na katerih so sodelovali predstavniki vseh najpomembnejših levičarskih gibanj, so mlado, neverjetno hitro šireče se gibanje s smrtjo enega od protestnikov in priključitvijo desetisočev italijanskih delavcev v prve bojne vrste spremenili v svetovni nazor. V revolucijo, ki prihaja.«* (Hočevar, pod sliko, Nedelo, 22. 7. 2001) Najbolj poudarjeno in negativno o tem pišejo v Magu: *»Slovenski levičarski antiglobalisti iščejo svojega namišljenega sovražnika zgolj v tujini.«* (Kovač, 25. 7. 2001)

zlasti prenovljenih komunistov, ki se, trdijo, niso prišli pretepat, ampak samo demonstrirat« (Hočevar, Nedelo, 18. 3. 2001).

Med zasedanjem Evropskega sveta v Göteborgu so novinarji med poročanjem o *»nasilnem vrhu«* (Šaunik, Mladina, 25. 6. 2001) pisali o *»razbijačih«, »nasilnežih«* in *»nasilnih demonstrantih«* (Mašanović, Nedelo, 17. 6. 2001; Mašanović, Delo, 18. 6. 2001; pod sliko, Delo, 16. 6. 2001.), edini definiciji, ki sta protestnike malo bolj opredelili, pa sta politično obarvani. Prikazujeta jih kot *»skupine mladih protestnikov – nekateri so nosili celo rdeče anarhistične zastave...«* (pod sliko, Delo, 16. 6. 2001) in kot *»več tisoč nasprotnikov Unije, med katerimi so bili tudi evroskeptiki iz socialdemokratske stranke švedskega premiera Gorana Perssona, ki glavni problem širitve vidijo v enotni evropski valuti – po zatrdilu protestnikov bo kandidatkam povzročila velikanske težave, saj bodo morale zadostiti nadvse zahtevnim merilom gospodarske konvergenč.«* (Mašanović, Nedelo, 17. 6. 2001). Da so bili na Švedskem tudi Slovenci, je v javnost prišlo nekaj dni za tem, ko so v Delu (Milošič, 21. 6. 2001) in Panorami (Pestiček, 2. 8. 2001) objavili daljša prispevka o pogovoru z Rastkom Plohlom, predsednikom Neodvisnih sindikatov Slovenije.

Kar obširno in dokaj dosledno so novinarji pisali o različnih skupinah slovenskih aktivistov na dan srečanja Bush-Putin. Razlikovali so med akcijami Amnesty International, Umanotere, *»slovenske fundacije za trajnostni razvoj«*, Mirovnega inštituta ali društva Neutro, ki ga definirajo kot *»najbolj znano skupino evroskeptikov in nasprotnikov vključitve Slovenije v Nato«*, čeprav za antiglobaliste definirajo le Globalo in Urad za intervencije: *»Slovenski antiglobalisti, predvsem Globala in Urad za intervencije, ...«* (Pušenjak, Delo, 8. 6. 2001). Takšno jasno razločevanje je bilo možno zaradi bližine dogodka, hitro dostopnih informacij in možnosti preverjanja le teh.

Ko se je začela *»ulična vojna«* v Genovi (Brstovšek, Dnevnik, 21. 7. 2001), je bilo jasnih opredelitev, kdo vse se udeležuje protestov, manj. Bolj kot o raznovrstnosti protestnikov se je govorilo o gorečih smetnjakih, spopadih, prvi žrtvi in radikalnih pripadnikih črnega bloka. Kljub temu najdemo tudi sezname *»novodobnih križarjev zoper kapitalističnega hudiča«* (Predan, Večer, 30. 6. 2001), a ti niso v prvem planu.

»Energijsko močno povezana množica anarhistov z vsega sveta, italijanskih komunistov, levičarsko usmerjenih nogometnih navijačev, prevladujoče veliko delavcev, grških pristaniških garačev in mornarjev, pankerjev, metalcev, tehno frikov, rokerjev in bajerjev, seksi najstnic, številnih evropskih vegetarijancev in borcev za pravice živali, homoseksualcev,

⁸² <http://www.ljudmila.org/globala/kdosmo.htm> (dne 1. 12. 2001)

divjih glasbenikov, predstavnikov mnogih nevladnih organizacij, večnih hipijev in študentov iz vse povsod, plus na deset tisoče domačinov (ogromno upokojencev), ki so rade volje priskočili na pomoč tudi s hrano in vodo ter absolutno dokazali, kdo ima prav, so na razžarjenem soncu glasno vzklikali: »Morilci, morilci, morilci!« (Videmšek, Nedelo, 22. 7. 2001)

Več kot 200 tisoč glavo množico so mediji hitro, kot že tolikokrat pred Genovo, razdelili na 'pridne' protestnike, predvsem skupine iz Genovskega socialnega foruma, in anarhiste, črne halje, pripadnike črnega bloka: *»Udeleženci demonstracij so po večini mirni mladenke in mladeniči, ki nikomur nočejo nič žalega, samo nov svet predstavljajo in nasprotujejo spreobračanju zemeljske oble v čisto majhno provinco, ki jo bodo obvladovali iz velikih centrov in velikih transnacionalnih podjetij. Protestniki pripadajo zelo različnim političnim in ideološkim opcijam, od izrazite levice do katoliških skupin. Ob sto tisoč tako imenovanih belih halj se je tudi tokrat pojavilo nekaj sto tako imenovanih »črnih halj«, ki so gruča »popolnoma brezkompromisnih in novinarjem silno nevarnih Black blocksov, anarhistov iz vsega sveta, ki so se ljubka mirovniška gesla odločili zamenjati z orožjem.« (Hočevar, Nedelo, 22. 7. 2001)*

Zakaj je do protiglobalizacijskega gibanja, katerega značilnost je tudi ta, *»da ne poznajo hierarhije«* (Zagorac, Dnevnik, 23. 6. 2001), sploh prišlo, čemu protestniki nasprotujejo in h kakšnim ciljem težijo, so si mediji največkrat razlagali sami. V člankih, v katerih je bilo veliko več pozornosti namenjene nasilju, namreč le malokrat zasledimo citate demonstrantov. Njihovim idejam in kritikam so novinarji namenjali malo vrstic, posredovali pa so jih s frazami, kot so *»protestniki govorijo...«, »protestniki dokazujejo«* (Hladnik-Milharčič, Delo, 14. 4. 2000), *»po mnenju protestnikov«* (agencija, Dnevnik, 28. 9. 2000) *»v Inpegu so si idealistično zamislili«* (Plešnar, Večer, 30. 9. 2000). Menim, da gre tu predvsem za interpretacije novinarjev o ciljih in zahtevah ljudi na ulicah. Ti ponavadi niso bili na ulicah, temveč v zgradbi, kjer je potekalo zasedanje STO ali G8 (to je bila njihova primarna naloga). *»Glavni očitki organizaciji so, da uveljavlja svobodno namesto pošteno trgovino, da pospešuje razvoj gospodarstva na škodo okolja, da ničesar ne stori za odpravo dela otrok in za uveljavitev delovnih standardov, da sklepa pakt s »hudičem« – Kitajsko, da dopušča brezumno uporabo biotehnologije, da se ne zmeni za bedo v nerazvitih državah, da ni demokratična,«* piše o očitkih seattelskih protestnikov (Đerić, Delo, 2. 12. 1999), medtem ko so praški demonstranti *»protest osredotočili na globalno oligarhijo, ki naj bi zakrivala revščino in neenakost in propadanje okolja po svetu. Boljše bi bilo, če bi zavzeli pozitivno stališče in se usmerili v iskanje razlogov, zakaj določen del sveta, država ali regija ne more*

ali ne zna imeti koristi od globalizacije. Namesto, da so razbijali vrata in okna restavracij McDonald's, bi s svojimi češkimi somišljeniki lahko skušali ugotoviti, zakaj lokalne restavracije s hitro pripravljeno hrano ne odpirajo svojih podružnic v tujini» (Plešnar, Večer, 30. 9. 2000).

V nekaterih prispevkih so tudi po dveh letih govorili o tem, da so protestniki preprosto proti globalizaciji: *»Demonstranti so se zbrali, da bi najbogatejšim izrazili nestrinjanje s posledicami globalizacije« (Brstovšek, Dnevnik, 21. 7. 2001).*

Glavna kritika protestnikov je zadevala svetovno ekonomsko ureditev in delovanje svetovnih finančnih institucij, pišejo mediji. *»Edino, kar jim je skupno, je odpor do obstoječega svetovnega ekonomskega reda, ki ga po njihovem mnenju utelešajo predvsem Svetovna banka, Mednarodni denarni sklad in Svetovna trgovinska organizacija« (Zagorac, Dnevnik, 23. 6. 2001), čeprav bolj podrobnih ponazoritev ne najdemo.*

Nekatere izmed njihovih zahtev so zapisane v drugih člankih: *»Ne le reforma, ampak ukinitev mednarodnih institucij in ustanovitev novih, demokratičnejših. Takšnih, ki bi znale pravičnejše porazdeliti svetovno bogastvo. Zanimivo je, da so demonstranti sestavljeni iz različnih gibanj, iz ekologov, feministk, sindikatov, novih marksistov pa predstavnikov nevladnih organizacij, borcev za pravičnejši svet, anarhistov in mirovnikov. Različne skupine imajo namreč enak cilj, izboljšanje sedanje svetovne ureditve. In ravno zato imajo tudi enakega nasprotnika.« (Trampuš, 7D, 14. 3. 2001)*

A mednarodne organizacije le niso edini cilj kritik protestnikov: *»Strogo rečeno, kritika niti ni usmerjena proti nečemu ali nekomu (kot je WTO, ZDA ali McDonald's), ampak proti procesu, ki je postal neodvisen od človeka oziroma od suverenosti držav. To je torej protest proti temu, da danes ni več nikogar, ki bi bil sposoben prevzeti nase odgovornost za posledice razvoja, kot tudi ni nikogar – niti skupine najmočnejših držav ne – ki bi lahko naj vplival. Zato je to upor proti nečem abstraktnemu: proti globalizaciji, proti McDonaldu kot metafori, proti profitu, ki zreducira vse, česar se dotakne na sredstva za doseganje... še boljših sredstev za doseganje... napredka.« (Mekina, Večer, 21. 7. 2001)*

Zaradi omejitve dolžine članka in prevelike heterogenosti skupin je vsak novinar poudaril le nekatere od zahtev tistih z ulice: *»Zunaj zidu je sedemdeset, osemdeset, morda sto tisoč jeznih mladenk in mladeničev, tudi manj mladih in manj jeznih, pa zato bolj jasnih in odločnih je veliko, ki ne sprejemajo zamisli o enem samem, širnem, brezmejnem svetu, kjer bo sedem mogočnih povedalo, kaj je prav in kaj ni.« (T. Hočevar, Tema dneva, Delo, 21. 7. 01)*

Nekateri prispevki so cilje in zahteve demonstrantov spremljali bolj podrobno: *»Cilji, ki jih navaja miroljubni del protestnikov, niso oblikovani kot zahteve po zamenjavi tega*

*sistema z novim, temveč le po izboljšavah tega sistema.*⁸³ /.../ *Protestniki se od dosedanjih socialnih gibanj razlikujejo po tem, da se ne angažirajo zato, ker bi bili sami neposredno vpleteni. Cilji so idealni, svetovni, splošni. /.../ Je skupek posamičnih nezadovoljstev, pa tudi generacijski konflikt, ki prekinja evforijo začetka 21. stoletja*« (Drčar-Murko, kolumna, Delo, 24. 7. 2001). Vsak novinar si proteste pač razlaga po svoje.

Čeprav bi po zgornjih citatih lahko rekli, da so časopisi uravnoteženo obravnavali obe vključeni strani, torej tudi protestnike, je treba ponovno opozoriti na to, da je citatov oz. povzetkov kritik protestnikov v primerjavi z opisi nasilja, preteпов in poteka zasedanja STO ali G8, sorazmerno malo. Drugo dejstvo je to, da mediji zaradi prostorske omejenosti člankov in težav pri dobivanju informacij zahteve in kritike protestnikov posplošijo, generalizirajo jih v eno poved, različni odtenki pa se seveda porazgubijo.⁸⁴ (Če mora novinar spremljati pogovore politikov in ekonomistov, ne gre na ulico, tako da lahko dobi le informacije uradnih virov ali pa se lahko zanese na svojo interpretacijo demonstracij in napisov na transparentih, ki jih gleda od daleč.⁸⁵) Prevladajo zahteve najbolj vidnih, najbolj agresivnih skupin, zato so v člankih mnogokrat navedeni samo razlogi za proteste ene skupine (primer iz Göteborga).

Na začetku, torej leta 1999, so bili mediji skopi z razlogi za proteste in so kritikam svetovne ureditve in zahtevam »*ljudstva iz Seattla*«, namenili bolj malo časopisnega prostora. Ameriška dopisnica Dnevnika je bila ena redkih, ki je kmalu pravilno ugotovila, da »*novo gibanje ne želi zaustaviti globalizacije, ampak le preusmeriti njene pohlepne gonilne sile in jim vsiliti posluh za reforme in socialno pravičnost; naj bo to prepoved investicij v države, ki ne dovoljujejo združevanja delavcev in služijo velike denarje z izkoriščanjem cenene in otroške delovne sile ali pa z ekološko oporečnimi projekti in brez soglasja lokalnih skupnosti uničujejo kulture ter preseljujejo na tisoče ljudi.*« (Šurk, Dnevnik, 22. 4. 2000)

Ko so protesti po mnenju novinarjev in drugih mislecev postali »*trend*« (s tem se ne bi strinjali aktivisti⁸⁶) in ne več le »*modna muha*« (Videmšek, Nedelo, 28. 1. 2001), celo »*svetovni nazor*« (Videmšek, Nedelo, 22. 7. 2001), so začeli novinarji kritike delovanja finančnih organizacij in družbene ureditve, njihova opozarjanja na izkoriščanje, na uničujoče posledice nekompromisnega, prostega trga in nehumane korporacijske politike na okolje in na

⁸³ Če bi to idejo novinarke še lahko pripisali npr. skupini Ya basta, pa je ne bi mogli pripisati anarhističnim skupinam.

⁸⁴ Nekaj primerov povzemanja sem navedla že prej.

⁸⁵ »*Ko sem se v petek ponoči vračal iz tiskovnega središča v svoj hotel izven Genove, sem videl razdejanje, ki so ga naredili demonstranti.*« (Šoštarič, Večer, 24. 7. 2001)

⁸⁶ »*Protiglobalizem je postal statement. To ni trend, ni ideologija, to je gibanje...*« Tako v svojem članku v Nedelu Boštjan Videmšek citira enega izmed protestnikov v Genovi (Nedelo, 22. 7. 2001).

položaj delavcev vključevati v svoje članke: »Brez dvoma je treba obsoditi uporabo nasilja tako pri zagovornikih kot kritikih globalizacije; to namreč škodi obojim. Po eni strani se vse bolj v ospredje postavlja vprašanje, kakšnem smisel imajo pod takšnimi pogoji tovrstna vrhovna srečanja, po drugi strani pa se z uporabo nasilja zmanjšuje kredibilnost demonstrirajočih in njihovih argumentov, ki drugače sami po sebi niso iz trte zviti. Da globalizacija ne prinaša za vse le prednosti, da je nedemokratična in da pravila igre pogosto postavljajo veliki koncerni ter veliki kapital, na katerega politika in družba nimata več pravega vpliva, je mogoče spoznati tudi ob analizi dogodkov na finančnih trgih...« (Kalčič, Dnevnik, 2. 7. 2001)

Po Genovi se je celo zgodilo, da je bilo stališče protestnikov enako politiki časopisa; v Sobotni prilogi Dela (28. 7. 2001) sta bila objavljena dva članka iz časopisa Der Spiegel, ki na štirih straneh časopisa izkazujeta očitno podporo kritikam in opozorilom »mednarodne generacije protestnikov«.

3.1 YA BASTA! - TUTE BIANCHE

Ena izmed pogosteje omenjenih skupin v slovenskem časopisju je bila italijanska skupina Ya Basta! (Dovolj je!), ki jo sestavljajo študenti, sindikalisti in pripadniki italijanskih socialnih centrov. »Sprevod je krenil, vodili so ga policisti, za njimi protestniki iz socialnih centrov, oblečeni v bele zaščitne kombinezone, skupina Tute bianche. Za njimi truma pripadnikov komunističnih strank in prenovljenih komunistov, zelenih...« (Petejan, Nedelo, 11. 3. 2001).

»Ya Basta! je italijansko socialno gibanje, ki je najbolj znano po svojih tuti bianchi ali belih kombinezonih, je nekakšna nenasilna vojska, ki se pripravlja in opremlja z dovršenimi oblikami varovalnih oblazinjenih podlog, od penastih oklepov do gumijastih cevi, gumijastih plavalnih obročev, čelad in njihovih ožigosanih belih kombinezonov, ki so odporni proti raznim kemičnim snovem, da bi oblikovali, kar italijanski aktivisti radi poimenujejo, »nov jezik neposredne akcije.«⁸⁷ Svoje privrženice ima tudi v drugih državah; v Angliji se

⁸⁷ <http://www.freespeech.org/yabasta/graeber.html> (dne 3. 10. 2001)

imenujejo the Wombles, v Avstraliji the Wombats, njihove skupine pa delujejo tudi v Španiji, na Finskem in v nekaterih ameriških mestih (New York in Cincinnati).⁸⁸

Mediji jo imajo za eno izmed »najbolj udarnih«, »najbolj radikalnih« levičarskih skupin, ki prihaja protestirat ob ministrskih konferencah STO, zasedanjih SB, MDS, Globalnega foruma in srečanjih EU. Njihov zaščitni znak, bel kombinezon, po katerih jim mnogi rečejo kar Tute bianche – Beli kombinezoni, je bilo videti tako v Seattlu, Washingtonu, na Mobilitebio demonstracijah v Genovi maja 2000, v Quebecku, Pragi, Trstu in Göteborgu. Nameravali so priti v Ljubljano, a jih je obmejna policija ustavila na Fernetičih, v Genovi pa so prvič demonstrirali brez svojih uniform.

»...v Pragi so udarna pest najradikalnejšega dela demonstrantov bili pripadniki italijanske Ya Baste (zdaj pa dovolj!), iste skupine, ki so ji naši policisti v Fernetičih na dan srečanja Bush-Putin prepovedali vstop v državo.« (Predan, Večer, 30. 6. 01)

»Najbolj udarna med skupinami je bila Tutti Bianchi, ki jo predstavljajo gospe in gospodje, oblečeni v bele pajace iz materiala, iz kakršnega delajo rjuhe za enkratno uporabo. Vsi so imeli šale, nekateri tudi plinske maske. Nova moda je čelada. Na eni od barikad so se ustavili, izvlekli rakete, kakršne za novo leto v zrak izstreljuje vsaka poštena slovenska družina (sarkazem), in jih začeli izstreljevati. /.../ Nekaj so jih izstrelili tako nizko, da so se policisti poskrili za marice. Posredovali niso. Ob tem se je vrtela poskočna glasba, mladenke so divje poplesavale, ne meneč se za gost pirotehnični dim, ki ga je začelo nositi proti demonstrantom.« (Brstovšek, Dnevnik, 5. 3. 2001)

Od kod ideja, da se aktivisti oblečejo v bele kombinezone, pravilno ugotavlja Delo: *»V Italiji pravijo udeležencem protestov tute bianche, dobesedno beli trenutki, v resnici bele halje. Izraz se je rodil pred sedmimi leti, ko so v Milanu izgnali iz starih poslopij mlade anarhiste in je tedanji župan Formentini omenil, da so tisti v hiši fantasme, duhovi. Mladenci so odgovorili tako, da so naslednjega dne prišli na cesto odeti v bele halje, rjuhe, trenirke ali navadne bele cunje. V Genovi se nočejo več šemiti v belo, saj bi bili tako preveč na očeh policiji.« (Hočevar, Delo, 21. 7. 2001)⁸⁹*

⁸⁸ <http://free.freespeech.org/yabasta/graeber.html> (dne 3. 10. 2001), naslov članka Among the Thugs: Genoa and the New Language of Protest, avtor David Graeber. Kje vse delujejo, pove poročilo, objavljeno na spletnih straneh Neodvisnega medijskega centra (Independent Media Center), kjer piše, da so se za podporo s protestniki, ki so demonstrirali na Švedskem, Ya Bastini aktivisti, skupaj z drugimi, ki so obsojali dogodka v Göteborgu, 16. junija zbrali v Berlinu, 17. junija v Neaplju, Milanu in Haagu, 18. junija 2001 v Oslu, protestirali pa so tudi v več mestih v Španiji. http://print.indymedia.org/print.php3?article_id=494 (dne 20. 1. 2002)

⁸⁹ Da so se aktivisti prvič oblekli v bele kombinezone jeseni 1994 v Milanu, piše tudi na spletni strani <http://www.freespeech.org/yabasta/response.html> (dne 3. 10. 2001)

Poleg glagola šemiti, ki izraža pejorativni odnos do skupine, je novinar v tem odstavku povezal Tute Bianche z anarhisti, vendar to ni v skladu z opredelitvijo same skupine na njihovih spletnih straneh.⁹⁰

Mediji so označili Ya Basta! za levičarsko skupino: *»Italijanska levičarska skupina Ya Basta /.../ Skorajda zanesljivo je, da se bodo pripadniki omenjene levičarske skupine prihodnji mesec skušali prebiti pred konferenčni center v Genovi...«* (Plešnar, Večer, 19. 6. 2001).

»Pričakovali so [aktivisti iz Urada za intervencije, op. Š. Š.] svoje maoistične kolege iz Italije, ki pa jih mejni organi niso pustili v državo. Brez skupine Ya Basta! in njihovih rdečih zastav ter slik Cheja Guevare pa očitno slovenski aktivisti niso sposobni organizirati demonstracij.« (Kršinar, Mag, 20. 6. 2001)

Nekaj dni kasneje najdemo v časopisih izjavo Luca Casarinija, ki je *»eden glavnih organizatorjev 'Ljudstva iz Seattla'«* (Večer, Kocjan, 29. 6. 2001), da niso ne levičarji ne desničarji, temveč so nad tem (Kocjan, Dnevnik, 6. 7. 2001).

Njihov idejni vpliv je večinoma ostal zamolčan, edina izjema je članek v Mladini: *»Prebujena Italija ima na severu tute bianche, protestnike, občudovalce podpoveljnika Marcosa, ki jim je blizu ideja neozapatizma. Ko si nadenejo bele kombinezone, menijo, da se iz nevidnih ljudi spremenijo v vidne, v ljudi, prisotne v družbi. S sovražnikom se spoprimejo s taktiko državljanske neposlušnosti. Bel kombinezon dojemajo kot univerzalen simbol, ki odpravlja vse razlike, združuje vse bitke od okoljevarstvenih do protifašističnih in zmožnost sodelovanja v institucionalni politiki, je bistvo gverilcev v belem razložil govornik družbenega centra Rivolta v Margheri, industrijskem predmestju Benetk, Max Galobb.«* (Petejan, Mladina, 16. 7. 2001)

Idejni vpliv *»gverilcev v belem«* (Petejan, Mladina, 16. 7. 2001) torej prihaja iz Mehike. *»Naš teoretični pristop sicer izhaja iz Grundrisse Karla Marxa in tekstov avtonomnih mislecev, kot je Toni Negri (in pojma »kulturne hegemonije«, ki ga je pred sedemdesetimi leti razdelal Antonio Gramshi), a hkrati smo nad vsem tem, zaznamuje nas jasen zapatistični vpliv, predvsem na to, kako komuniciramo, organiziramo in izvedemo akcije.«*⁹¹

Na tem mestu je treba razjasniti tudi razliko med poimenovanjem Ya Basta! in B/beli kombinezoni, ki v medijih ni opredeljena. Oba izraza sta se uporabljala izmenično, nekje so

⁹⁰ <http://www.freespeech.org/yabasta/response.html>, <http://www.free.freespeech.org/yabasta/lucas.html> (dne 3. 10. 2001) Tudi Urban Suša pravi, da se niso nikoli sklicevali za anarhistične avtorje ali taktike, radikalni pa so prav v svoji kritiki sistema (intervju).

⁹¹ <http://www.freespeech.org/yabasta/response.html> (dne 3. 10. 2001)

med protestniki pripadniki Ya Baste! (Plešnar, Večer, 19. 6. 2001; Predan, Večer, 30. 6. 2001; Zagorac, Dnevnik, 23. 6. 2001), nekje demonstrirajo Beli kombinezoni (Brstovšek, Dnevnik, 5. 3. 2001; Petejan, Nedelo, 11. 3. 2001; Trampuš, 7D, 14. 3. 2001; Kocjan, Dnevnik, 28. 3. in 6. 7. 2001, Petejan, Mladina, 16. 7. 2001), ali pa so bili za »bele halje«, kot nekakšno nasprotje črnih halj, razglašeni vsi miroljubni protestniki. *»Samo to je ostalo skrivnost, zakaj policija ni preprečila napada razmeroma majhne skupine skrajnežev, ki vsakokrat in kjer koli po svetu uničijo mirne demonstracije belih halj (nedavno so to storili na Švedskem v Goteborgu) ...«* (Hočevar, Nedelo, 22. 7. 2001)

Mediji njihovo opravo razumejo kot *»univerzalni simbol, ki odpravlja vse razlike«* (Petejan, Mladina, 16.7.2001), nekateri članki pa jasno govorijo o Belih kombinezonih (tu ponavadi uporabljajo veliko začetnico) kot o skupini protestnikov (Brstovšek, Dnevnik, 5. 3. 2001; in Petejan, Nedelo, 11. 3. 2001). Pripadniki Ya Baste! na spletnih straneh pojasnjujejo, da jim bel kombinezon pomeni le orodje, sredstvo. Ne gre za gibanje, ni institucija, ne politični tok, ne uniforma, ne identifikacijski znak. Beli kombinezoni so sredstvo, orodje, ki je v prakso prišlo iz čiste šale. Ljudje, ki nosijo bele kombinezone (npr. pripadniki Ya Baste!) so smešni, in lahko ga nosi vsakdo, ki z njimi deli miselna načela (npr. zavračanje dihotomije nenasilje/nasilje, referenca do zapatizma, globalno državljanstvo, neposredna demokracija).⁹² Ko mediji govorijo o Belih kombinezonih, gre torej za pripadnike Ya Baste!, a ne izključno le za njih - lahko se jim priključijo vsi enakomisleči.

Poleg belih oblačil imajo tudi svoj pozdrav, pest s stegnjenim mezincem. To bo najbrž ostal trajnejši znak skupine, saj so se v Genovi odpovedali belim kostumom. Vzrok za to je bil poenotenje z drugimi protestniki.

Reformistični skupini Ya Basta! nekateri novinarji pripisujejo nasilnost in nelegalno dejanje. *»Najglasnejši so bili bojeviti Beli kombinezoni, ki so dopoldne vdrli v Regionalni razvojni kmetijski center Ersa v Pozzolu del Friuli pri Vidmu in kot dokaz za genetske poskuse ukradli nekaj semen.«* (Trampuš, 7D, 14. 3. 2001), čeprav v Primorskih novicah krivci niso tako natančno določeni: *»Zanimiv dogodek se je pripetil v Pozzuolu v Furlaniji, kjer je nekaj desetih pripadnikov 'Mreže proti G7' vdrlo v raziskovalni center deželne ustanove za kmetijstvo Ersa. Odnegli so primerke genetsko spremenjenih semen in sadik koruze, ki naj bi jih analizirali v neodvisnih laboratorijih.«* (agencije, Primorske novice, 6. 3. 2001)

V Dnevniku smo lahko pred vrhunskim srečanjem G-8 v Genovi prebrali njihov manifest z naslovom *»Ya Basta napovedala vojno«* (Zagorac, Dnevnik, 23. 6. 2001), za

katerega se ne ve, kje ga je novinar dobil. V članku ni navedeno, da se je skupina želela s policijo dogovoriti, da se njihovi protestniki v Genovi ne bi nasilno vedli niti do ljudi niti do njihove lastnine, če bi policija obljubila, da bo med zasedanjem uporabljala le gumijaste naboje, do takega dogovora pa ni prišlo – policija se je že opremljala s črnimi vrečami za trupla, kot pravijo pripadniki Ya Baste!⁹³

Že čez nekaj dni so bili v Dnevniku Beli kombinezoni v članku, ki vsebuje tudi izjavo njihovega vodje, obravnavani drugače: »*Beli kombinezoni so proti nasilju; trdijo, da jim ne gre za ustvarjanje sovražnikov, marveč prijateljev, v svoji aktivnosti pa se poslužujejo 'civilne nepokorščine'.*« (Kocjan, Dnevnik 6. 7. 2001) Podobno je zapisano v Delu: »*Alessandro Metz iz Trsta, ki vodi skupino Ya Basta, je včeraj za Nedelo povedal, da je njegova skupina znana po miroljubnih akcijah in da niso nikdar razbijali avtomobilov, metali kamnov ali uporabljali palic.*« (Šuligoj, Nedelo, 17. 6. 2001)

Kljub obširnemu pisanju o skupini Ya Basta! in njenih akcijah na različnih demonstracijah pa nikjer ne piše, za kaj si skupina prizadeva in kakšna so njena stališča glede svetovne gospodarske in družbene ureditve. Na ta vprašanja boste našli odgovore v prilogi B.

3.2 PROTIGLOBALIZACIJSKO GIBANJE V SLOVENIJI

Oprelitev slovenskih (tako kot tujih) antiglobalistov ni lahka. Zajema lahko namreč več skupin – od Greenpeaca, kritičnih intelektualcev do anarhističnega bloka, lahko pa, tako kot so to naredili mediji, za antiglobaliste označimo le skupini UZI in Globala. »*Slovenski antiglobalisti, predvsem Globala in Urad za intervencije, ...*« (Pušenjak, Delo, 8. 6. 2001).

Sama bi v protiglobalistično gibanje uvrstila skupine, ki so se 24. oktobra 2001 pridružile novoustanovljenemu Socialnemu forumu.⁹⁴ Poleg posameznikov so to naslednje skupine: Urad za intervencije, Politični laboratorij, Globala, KUD Anarhiv, KUD Knap,

⁹² <http://www.freespeech.org/yabasta/response.html>, (dne 3. 10. 2001)

⁹³ <http://www.freespeech.org/yabasta/graeber.html> (dne 3. 10. 2001)

⁹⁴ Na Socialni forum ne smemo gledati kot neprestano delujočo skupino organizacij in posameznikov. Slovenski aktivisti se zberejo in začnejo ukrepati ob določenem aktualnem problemu, ki se pojavi v slovenskem prostoru ali v svetu. Veliko protestnikov iz Prage, Genove in Münchna je (bilo) na primer aktivno vključenih pri sporu med Slovenskimi železnicami in Avtonomno cono Molotov, nekaj jih sodeluje v razpravah o vključitvi Slovenije v Nato in te zveze ne podpira. Na to temo so izdali 2 publikaciji: Ne Nato – mir nam dajte (2002) in Nato – za in proti (2002).

Mladi forum, Inštitut za ekologijo, Neodvisni sindikati Slovenije in Civilno združenje za nadzor nad institucijami.⁹⁵ Opredeľujejo se kot mreža različnih skupin in posameznikov, ki se zavzemajo za »sožitje in mir med državljankami in državljani sveta«, nasprotujejo »sistematični uporabi in upravičevanju nasilja. /.../ tako terorizmu kot vsakršni vojni in tudi poskusom nepotrebne uvažanja izrednih razmer«. Zavračajo »težnje po omejevanju človekovih pravic v imenu varnosti«⁹⁶. Večina je prej delovala še pod Uradom za intervencije (UZI), katerega namen »je bil analizirati stanje svobode govora, svobode javnega delovanja, človekovih pravic in demokracije ter proces krčenja in ožjenja političnega in kulturnega prostora nasploh.« (Miše, Mag, 15. 8. 2001). Ta je kasneje prenehal obstajati.⁹⁷

Slovenski aktivisti imajo kar nekaj skupnih točk z italijanskimi. Tudi oni zagovarjajo prost pretok ljudi, taktiko civilne nepokorščine, se navezujejo na zapatistično miselnost, nasprotujejo logiki neoliberalnega kapitalizma in napadajo proces globalizacije oziroma institucije nadzora nad njim.⁹⁸

Gre za gibanje proti globalizaciji? »Na samem začetku je potrebno izpostaviti, da antiglobalizacijsko gibanje ni proti globalizaciji, v smislu povezave med ljudmi, boljših komunikacij. Prednosti modernih tehnologij bi gibanje rado preusmerilo v splošno korist za vse ljudi. Danes jih kapitalisti uporabljajo kot sredstva za poglobljanje neenakosti ter iskanja vse večjih profitov. Ljudje v gibanju so proti ekonomski globalizaciji, ki prinaša s sabo vojne, migracije, veliko revščino (2 milijardi ljudi živi z enim dolarjem na dan po uradnih podatkih), koncentracijo kapitala v rokah maloštevilnih.«⁹⁹

Delovanje slovenskih aktivistov, ki sem jih po zgledu medijev tudi sama opisala kot antiglobaliste, čeprav se sami tega izraza otepajo, se torej ne nanaša samo na kritiko kapitalizma, neoliberalizma in neokolonializma. Da gre za večji in širši družbeni protest, ki ga

⁹⁵ http://www.ljudmila.org/globala/guerrilla/guerrilla_index.shtml?protesti/qatarza.9.n.01/sf_ustanovitev.shtmlmila.org/globala (dne 28. 2. 2002)

⁹⁶ http://www.ljudmila.org/globala/guerrilla/guerrilla_index.shtml?protesti/qatarza.9.n.01/sf_ustanovitev.shtmlmila.org/globala (dne 28. 2. 2002)

⁹⁷ Tako na strani oblasti kot medijev je namreč postal »dežurni komentator situacije«, nekakšna institucija, kar pa je bilo nekoliko omejevalno za iskanje novih razsežnosti. Slovenski aktivisti so nato ustanovili Socialni forum, ki je bil po drugi strani zastavljen bolj široko, ni več združeval le posameznikov, temveč je bil namenjen privabljanju že formiranih organizacij, ki bi lahko skupaj, mogoče z večjo kritično maso pokazale na to, kaj jih teži (Andrej Pavlišič in Urban Suša v intervjuju na zgoščenki).

⁹⁸ Glej prilogo C, D in E, kjer je zbranih nekaj stališč in prepričanj slovenskih aktivistov.

⁹⁹ <http://www.ljudmila.org/globala/arhiv/clanki/antiglobalizacijsko%20gibanje.htm> (dne 1. 12. 2001) Podobno tudi Andrej Pavlišič v intervjuju (zgoščenka): »To gibanje je pač v neki točki zaradi spleta okoliščin dobilo ime gibanje proti globalizaciji oziroma antiglobalistično gibanje. Tako da bom rekel, da čeprav se mi zdi to medijska nalepka, sem v tem »antiglobalističnem gibanju«. /.../ Definitivno sem pa globalist, sem za globalizacijo pravic, za globalizacijo ekonomskih, socialnih, političnih pravic. Moja utopija ali pa točka konstitucije je globalno državljanstvo.«

sproža ekonomska globalizacija – protest proti vsemu tistemu, kar omejuje, nadzoruje in diskriminira človeka in njegove temeljne pravice, lahko razberemo tudi iz manifesta Urada za intervencije.¹⁰⁰

UZI je organiziral pet večjih shodov, ki so bili v medijih zabeleženi različno. Nič se ni pisalo o protestu v času seattelskih demonstracij, kar nekaj pozornosti je prejela manifestacija proti ksenofobiji (21. februarja 2001), na kateri so udeleženci izrazili *»solidarnost s pribežniki (kljub temu, da so tudi takrat mestne oblasti zavrnilo njihovo prošnjo), ki so se je udeležili številni državljani drugih držav. Uspešna manifestacija je minila mirno in brez kakršnih koli izgredov«* (Kocmur in Pušenjak, Delo, 15. 6. 2001). Ko so v Ljubljano prišli pripadniki Ya Baste! je manifestacija *»dobila še protiglobalizacijski prizvok«* (Zrnec, Delo, 22. 2. 2001). Medtem ko je njihova tretja akcija v Novi in Stari Gorici prišla le v Primorske novice, so bili slovenski aktivisti veliko večje pozornosti deležni ob srečanju ameriškega in ruskega predsednika na Brdu. Še pred srečanjem je Slovenska tiskovna agencija o antiglobalistih, ki pravijo, da *Bush in Putin v Sloveniji nista dobrodošla* (STA, naslov, Nedelo, 3. 6. 2001), pisala kot o slovenskih samostojnih, nevladnih gibanjih, aktivistih in posameznikih iz različnih anarhističnih skupin v okviru t. i. Urada za intervencije, ki so na dan srečanja napovedali obsežno protestno akcijo Festival upora. (Nedelo, 3. 6. 2001).

»S Festivalom upora, zbiranjem podpisov proti trgovini z orožjem in smrtni kazni, razobešanjem transparenta v podporo kjotskemu sporazumu, razstavo skulpture in prokletivijo na ograjo ameriškega veleposlaništva so različne skupine pokazale nezadovoljstvo nad politiko državnikov Rusije in ZDA ob njunem sestanku v Sloveniji.« (B. Hočevar, Delo, 18. 6. 2001)

»Mnenje aktivistov« je, da *»sistematično kratenje osnovnih pravic tujcev in migrantov, sistemska in policijska represija nad subkulturami, spolnimi in etničnimi manjšinami, demontaža socialne države ter zmanjševanje pravic delavcev v korist parazitskega kapitala in njegovih upravljavcev, kot tudi krepitev policijske države ter njeno utemeljevanje na obmejnih območjih, ki postajajo neprehoden zid trdnjave Evrope.«* (STA, Nedelo, 3. 6. 2001)

»S festivalom upora «skušajo odpreti prostor za svobodno izražanje vsem tistim, ki so kritični do globalnih politik, ki jih diktirajo velike sile in globalne organizacije, in do politik Republike Slovenije, ki so del iste globalne agende,« so del odprtega UZI-jevega pisma vključili v Delu (Kocmur in Pušenjak, 15. 6. 2001). Novinarji so ponovno pisali o protiglobalistih. *»A policijsko metanje kolen pod kolesa protiglobalizacijske organizacije ni*

¹⁰⁰ Glej prilogo D.

zmotilo dogajanja, ampak nasprotno, še bolj podžgalo ga je.» (Bercko in Potič, Večer, 18. 6. 2001). Zelo slabšalno so o uporabi pisali v Magu, opisali so ga kot »*revolucija, ki se sfiži*« (mednaslov, Kršinar, 20. 6. 2001).

Sledil je še 5 shod, 9. novembra 2001, to pa je bila (edina) akcija Socialnega foruma.

UZI ni bil pravi urad, saj ni imel svojih prostorov, svojih vodij, predstavljal je mrežo, v okviru katere je sodelovalo več neformalnih skupin in posameznikov, ki so sicer imeli/imajo različna stališča.¹⁰¹ Tega se je zavedala tudi novinarka obsežnejšega članka v Magu o »*provokatorjih brez pisarn*« (naslov, Miše, Mag, 15. 8. 2001), ki se je morala kar dobro seznaniti s to neformalno skupino. Pogovarjala se je z Nikolaiem Jeffsom, enim od predstavnikov Urada, obiskala je njihove spletne strani, a vseeno je članek v odlomkih, kjer opisuje strukturo in organizacijo UZIja (povzema Jeffsa) pisan v pogojniku: »*UZI naj bi bilo le ime za mrežo različnih posameznikov, ki bi se zbrali na kakem družbeno problematičnem dogodku. Urad naj ne bi imel ne vodij ne članstva, tudi političnega programa v običajnem pomenu ne, niti svojih prostorov. Vsaj tako pravijo. (Dr. Igor Lukšič s fakultete za družbene vede je v informativni oddaji na nacionalni televiziji izjavil, da imajo tovrstne formacije običajno tako idejnega vodjo kot tudi vir financiranja.) V UZI so združeni mnogi različni posamezniki, ki delujejo po različnih skupinah in nevladnih organizacijah. Imajo različna kulturna in politična stališča, skušajo pa vzpostaviti dialog. Edina podlaga delovanja naj bi bil internet: imajo svojo spletno stran in seznam naslovnikov...*« (Miše, Mag, 15. 8. 2001)

Očitno je, da avtorica z uporabo pogojnika (le) nekatere informacije in opise organizacije postavlja pod vprašaj. Z izjavo dr. Igorja Lukšiča pa stališče UZI-ja še bolj razvrednoti. Tako vsaj posredno diskreditira Urad za intervencije. Če k temu dodamo na naslednji strani objavljeno rubriko Sedem nazaj (drug avtor), se negativno poročanje o UZI-ju in slovenskih antiglobalistih še bolj jasno pokaže.

Najbolj izpostavljen slovenski aktivist je bil Andrej Kurnik, predstavnik UZI-ja, pozneje Socialnega foruma. Njegove izjave najdemo skoraj v vseh člankih, ki pišejo o slovenskih protestnikih. V Magu o njem pišejo zelo odklonilno, večkrat ga poimenujejo za politkomisarja (Puc, Mag, 1. 8. 2001), anarhista in skrajnega levičarja. »*Zadnje čase so v modi antiglobalisti. Znamenita izjava Lukšičevega politkomisarja Andreja Kurnika, 'da je treba nasilje sprejeti kot del vsakdanjika, družbenega življenja in globalnega reda. Nasilje ni*

¹⁰¹ Urad za intervencije je (bil) »neavtoritarna koordinacija in kooperacija vseh, ki« ljubijo »radoživost in ustvarjalnost«, verjamejo v »avtonomijo in solidarnost. Zato se« upirajo »ideologijam, lažnim socialnim identitetam in vsiljeni morali, oblastnikom, uradnim šolam, medijem in cerkvam, ki nas hočejo oropati samoodgovornosti, upanja, ljubezni, sanj in poguma.« <http://www.ljudmila.org/globala/uzi/> (dne 28. 2. 2002)

absolutna kategorija. Ne more se reči apriorno da ali ne. Treba ga je pač uporabljati na ustvarjalen način...' ni nikakršno presenečenje. Vsaj za tiste, ki ga poznamo še s fakultete. Kurnik je marsičesa zmožen. On ne bi samo nastavljal molotovke pred veleposlaništva, kar odločno zanika, za svoje prepričanje bi celo streljal. Kot zaprisežen anarhist in skrajni levičar (moderno – antiglobalist) se strogo drži znanega stalinističnega načela, da cilj posvečuje sredstva« (Šurla, Mag, 15. 8. 2001).

V tem odstavku gre za popolno diskreditiranje posameznika, neutemeljene obtožbe in argument proti človeku. Kurnika članek povezuje tudi z Globalo, ki ji Mag pripisuje »izrazito antiglobalistične in marksistične ideje« (Miše, Mag, 15. 8. 2001).

V Magu zasledimo še povezavo »agresivnih antiglobalistov« s predsednikom države in ksenofobijo: »Slovenski levičarski antiglobalisti iščejo svojega namišljenega sovražnika zgolj v tujini. Pri tem so si zelo podobni s predsednikom Kučanom, ki v tujem bančnem kapitalu vse bolj išče novega ideološkega zunanjega sovražnika /.../. Ob tovrstni antiglobalizacijski ksenofobiji Kučana, ki je še kako nevarna za prihodnost Slovenije, seveda vse pridno molčijo in gledajo v tla. Med drugim tudi zato, da v Kučanovi antiglobalizacijski ksenofobiji ne bi prepoznali lastnega sovraštva do tujcev.« (Kovač, Mag, 25. 7. 2001)

Manj napadalno so o slovenskih »antiglobalistih« pisali v drugih slovenskih časnikih, na primer Delu in Mladini, čeprav tudi tam najdemo odlomke, ki cilje, zahteve in akcije slovenskih nasprotnikov negativnih učinkov globalizacije razvrednotijo. Novinarji na primer Festivala upora ne vidijo kot politično dejanje (tako ga prepozna Kuzmanić) in kot prave proteste, saj so se končale brez ognja in krvi.¹⁰²

»Novice iz Ljubljane so pričale o mirnih, slabo obiskanih protestih, nihče izmed novinarjev ni obžaloval poti na Gorenjsko. Edina omembe vredna novica so bile buške, ki jih je od ameriških varnostnikov staknil ruski novinar, ki se mu je tako mudilo, da je stekel mimo kontrolne točke, preslišal opozorilno dretje, čez nekaj sekund pa končal pod grozovito močnimi telesi.« (Videmšek, Nedelo, 17. 6. 2001)

»Malo manj zadovoljni so bili predstavniki mirovnih organizacij, ki v Sloveniji niso bili sposobni prirediti omembe vrednih demonstracij.« (Krnišar, Mag, 20. 6. 2001)

Kmalu po Genovi so se slovenski aktivisti še dvakrat znašli na straneh časopisov – prvič kot možni krivci za nered v Genovi (na taboru v Petišovcih naj bi pripravljali načrte za demonstracije) in za na italijansko poslaništvo vrženo molotovko. Obakrat gre za negativno predstavitev slovenskih aktivistov.

3.3 ČRNI BLOK¹⁰³

Kmalu je postalo jasno, da vsi demonstranti niso nasilni in da mnogi izmed njih nasprotujejo uničevanju in pretepanju s policijo. O slednjih so v medijih prvič pisali že ob zasedanju STO v Seattlu: *»Napadalna je bila le manjša skupina, ki je sama sebe poimenovala anarhisti. Mladci zamaskiranih obrazov so se v zavetju množice miroljubnih protestnikov znašali nad izložbami trgovin, sežigali smeti in policiste obkladali z žaljivkami ter obmetavali z vsem, kar jim je prišlo pod roke«* (Poredoš, Večer, 2. 12. 1999).

Tri dni zatem so v Nedelu prav tako pisali o anarhistih in darkerjih: *»...kdo bo plačal škodo, ki so jo povzročile skupine tatov in razbijačev zakritih obrazov in oblečenih v črno, za katere še ni jasno, kdo pravzaprav so. Sami so se poimenovali v anarhiste, nekateri Seattlečani jim pravijo kar »darkerji«, njihovo sproščanje odvečne energije, med katerim je po zraku letelo marsikaj – od nožev do televizorjev – pa je v lokalih v središču mesta povzročilo za najmanj štiri milijone dolarjev škode.«* (Đerić, Nedelo, 5. 12. 1999)

Mediji so tudi po Seattlu veliko pisali o nasilnih demonstrantih, *»ki proteste izrabljajo za izživiljanje svoje agresije«* (Brstovšek, Dnevnik, 5. 3. 2001). Te so do Genove največkrat povezovali z anarhisti ali pa jih, tako kot v Seattlu, opisali kot zamaskirane protestnike: *»Policisti so skušali pregnati protestnike z vodnimi tokovi, s solzivcem, psi, nekateri pa so celo »vrnili kamenje«, ko se je proti njim namenila množica mladih zamaskiranih demonstrantov, ki so vzklikali protiglobalizacijska gesla«* (agencije, Dnevnik, 27. 9. 2000). Iz Göteborga, kjer so demonstranti priredili kongres za drugačno Evropo, so o *»razbijačih«* poročali podobno: *»Neredi so se začeli v petek dopoldne, ko je skupina zakamufliranih in z železnimi palicami oboroženih nasilnežev zapustila mirne demonstracije kakih 14.000 nasprotnikov Unije in se napotila proti mestnemu razstavišču, kjer se je odvijalo srečanje šefov držav in vlad. Policija jim je namero preprečila, zato so se vrnili v mestno središče na Kungspartaveyn in pričeli razbijati vitrine trgovin, bank, hotelov, ter se še posebno znesli nad simboli globalizacije, kot je McDonald. Sredi avenije, kjer so največje mestne trgovine, so na grmado nametali stole in mize iz kavarnic ter jih zažgali.«* (Mašanović, Nedelo, 17. 6. 2001)

Skupino black bloc¹⁰⁴ oz. črni blok so v tiskanih medijih prvič omenili šele v Genovi: *»Ob demonstracijah sindikalistov so se ob eni od policijskih barikad mednje pomešali*

¹⁰² Primerjaj Darij Zadnikar v intervjuju (priloga).

¹⁰³ Nekaj več o črnem bloku in anarhizmu, o anarhističnem upravičevanju nasilja in o tem, kako se definirajo sami, najdete v prilogi G in H.

pripadnike radikalne skupine Black blocks. Priče so povedale, da so na policiste začeli metati kamenje in razbijati banko na bližnjem križišču.» (Brstovšek, Dnevnik, 21. 7. 2001)

Časopisi so jih poimenovali tudi »črne halje«. Na primer že v naslovu članka v Nedelu (Hočevar, 22. 7. 2001): *Črne halje so ovile Genovo v črno*, kar jih postavlja tudi v nasprotje z miroljubnimi »belimi haljami«, zasledimo pa lahko, da jih novinarji ne povezujejo le z anarhisti, temveč celo s teroristi:

»Ob sto tisoč tako imenovanih belih halj se je tudi tokrat pojavilo nekaj sto tako imenovanih »črnih halj«, nasilniške tako rekoč teroristične organizacije, ki se je v osemdesetih letih pojavila v Nemčiji in sama sebi pravi Black block (ime so si menda izmislili nemški policisti). Nemški anarhisti so svoj vpliv zadnja leta razširili, somišljenike pa so v devetdesetih našli najprej v Združenih državah Amerike, kjer so gverilci z rokovnjaškimi kapami na glavah še danes najmočnejši, potem še v Španiji, Grčiji, Veliki Britaniji in Italiji. Črne halje se pojavijo povsod, kjer se dogaja kaj pomembnega za svetovno politično sceno, potujejo torej, in nikomur ni jasno, kdo ljudem, ki ne delajo in nič ne zaslužijo, plačuje letalske vozovnice in vse drugo, tudi inštruktorje, ki jih učijo borilnih veščin in teroristične taktike in strategije. Delujejo kot mestna gverila, obvladujejo gibanje v prostoru, naenkrat se pojavljajo samo v manjših skupinah, policijske sile so sposobni zelo hitro razbiti, jih prelisičiti in jim zadati hude udarce. /.../ Črne rokovljaške kape se znajo namreč po bliskovitih napadih na policijo spretno umakniti, demonstranti pa ostanejo na planem in jih dobijo po grbi namesto razbojnikov.» (Hočevar, Nedelo, 22. 7. 2001)

Pripadniki črnega bloka naj bi bili tudi dobro organizirani in v spopadih s policijo solidarno delujejo v sicer manjših skupinah: *»Z napadom na policijo in karabinjerje v Genovi so v petek črne halje povzročile pravi masaker. Ranjenih je bilo 214 ljudi, med njimi 127 udeležencev demonstracij... /.../ Večino novinarjev so pretepli skrajneži, eno kolegico, ki je prehitro tekla, je z gumijevko zadel policist. /.../ V Genovo so črnosrajčniki novega časa prišli že pred tedni. Tudi oprema in orožje sta jih čakala v mestu ob ligurski obali, ničesar niso nosili s seboj in z ničemer vzbujali posebne pozornosti.» (Hočevar, Nedelo, 22. 7. 2001)¹⁰⁵*

¹⁰⁴ Odločila sem se, da prevzamem to pisanje, saj se ta zapis pojavlja na svetovnem spletu, pa tudi v zborniku Anarhizam i nasilje (Zagreb, 2001). Mala začetnica pomeni, da ne gre za lastno ime organizacije. Črni blok je namreč taktika, kot bomo to videli kasneje.

¹⁰⁵ Primerjaj z naslednjo izjavo enega od irskih anarhistov. Črni blok »ni stalna skupina, je samo nekaj, kar se rodi na protestih.« <http://flag.blackned.net/revolt/rbr/rbr6/black.html> (dne 6. 8. 2002) Podobna je izjava črnoblokovca iz Seattla v intervjuju, objavljenem na spletnih straneh: »Pomembno je poudariti, da črni blok ni bil rezultat zarote. Zgodil se je spontano, z ljudmi, ki so s podobnimi težnjami prišli iz vseh koncev države.« <http://www.cb3rob.net/~merijn89/ARCH/msg00260.html> (dne 3. 12. 2001) Drugje lahko beremo, da gre za »začasno grupiranje anarhistov za določen dogodek ali akcijo« http://www.infoshop.org/octo/a_faq.html (dne 6. 8. 2002). Vprašanje o organiziranosti torej ostaja odprto,

Zgodbo o črnem bloku, ki ga sestavljajo »gverilski profesionalci«, ki »niso ničesar prepuščali naključju« (V. N., Mag, 15. 8. 2001), njegovo umestitev med družbeno-politična gibanja, so otežile še govorice o sodelovanju s karabinjeri.¹⁰⁶ »Črne halje so se je (cerkve) ponoči lotile iz vseh strani, z njenega pročelja odstranile marmorne obloge in jih namenili kot orožje novemu spopadu s policijo. Kakšnih 400 nasilnežev, ki jim nekateri pravijo anarhisti, drugi teroristi, tretji fašisti, se je v soboto popoldne pojavilo v manjših skupinah na različnih koncih mesta in izzivalo.« (Hočevar, Nedelo, 22. 7. 2001)

V drugem, sicer demonstrantom bolj naklonjenem članku, je za avtorja črni blok »gruča agresivnih, popolnoma brezkompromisnih in novinarjem silno nevarnih /.../ anarhistov z vsega sveta, ki so se ljubka mirovniška gesla odločili zamenjati z orožjem« (Videmšek, Nedelo, 22. 7. 2001). Čez nekaj dni te skrajneže ne povezujejo več z levico, katere skrajni pol predstavljajo anarhisti, temveč prav nasprotno: »Črne halje, kot so rekli desnemu krilu demonstrantov, so izginile, nihče jih ni prijel, ugotavljajo komentatorji, na opozicijski strani pa je slišati, da jih ne morejo najti, ker so se spet oblekli v službene uniforme, verjetno policijske ali karabinjerske« (Hočevar, Delo, 28. 7. 2001).

»Nered so ustvarili zlasti člani tako imenovanega črnega bloka ali črnih ogrinjal, ki jih nekateri poznavalci označujejo za nacistično, fašistično, skrajno desno usmerjene.« (Pestiček, Panorama, 2. 8. 2001)

»Med mnogimi svetovnimi »črnimi bloki« je nemški znan po izrazitem nihilističnem nasilju in rasistični ideologiji.« (V. N., Mag, 15. 8. 2001) Povezava črnega bloka z rasizmom je napačna. Kot lahko vidite v prilogi, so črni bloki nastali prav zaradi spopadov proti nacističnim skupinam¹⁰⁷.

Mogoče lahko razlog za zmešnjavo najdemo v izjavi enega izmed irskih anarhistov: »Biti v črnem bloku pomeni biti pripravljen kršiti zakon, uničevati lastnino ali pa se spopasti s policijo, da bi dosegli cilje protesta. Kot tak, privablja tudi ne-anarhiste...«¹⁰⁸

Edina skupna točka pisanja¹⁰⁹ o črnem bloku je njegova neposredna povezava z nasiljem, uličnim razbijanjem in uničevanjem. »[N]jegov edini namen pa je spopadati se s

nekoliko ga je v intervjuju razjasnil Tine Frece, ki pravi, da nihče ne stoji za črnim blokom, ga nihče ne financira, pred masovnimi demonstracijami pa vseeno pride tudi do mednarodnih sestankov anarhističnih skupin, ki zagovarjajo taktiko črnega bloka (intervju na zgoščenki).

¹⁰⁶ »Duhovnik don Vitaliano, ki je sodeloval na demonstracijah, je pričal, da je videl nasilneže z rokovnjaškimi čepicami, ki so se pogovarjali s karabinjeri in policisti.« (Hočevar, Delo, 23. 7. 2001)

¹⁰⁷ Tine Frece je v intervjuju povedal, da so črne maske služile tudi za zaščito identitete pred temi skupinami in skin-headi, ne samo pred policisti.

¹⁰⁸ <http://flag.blackned.net/revolt/rbr/rbr6/black.html> (dne 6. 8. 2002)

policijo. Zato pripadniki Črnega bloka potujejo po vsej Evropi in iščejo 'športne' priložnosti za spopade in pretepe.» (Šoštarič, Večer, 24. 7. 2001)

»...samo skrajneži so napovedovali maščevanje in se naslednji dan spet zbrali. S palicami, železnimi koli, čeladami na glavi in z zakritimi obrazi. Neusmiljeni v prepričanju, da je treba zasebno lastnino uničiti, pravila poteptati, policijo, ki predstavlja oblast kjerkoli na svetu, pa potolči.» (Hočevar, Nedelo, 22. 7. 2001)

Črni blok je v Genovi povzročil *»internacionalo kaosa«* (naslov, V. N., Mag, 15. 8. 2001), ki je bila po mnenju tednika Mag vodena politično: *»Toda »operacija J20«, tj. kaos med vrhom G8 v Genovi, ki je bil najhujši 20. julija, je bil zgled vzornega vojaškega in političnega načrtovanja.»* (V. N., Mag, 15. 8. 2001)

Zaradi zelo negativnega pisanja o črnemu bloku ne preseneča, da so tudi *»prvo smrtno žrtev«* (Brstovšek, Dnevnik, 21. 7. 2001) na začetku označili za pripadnika te skupine: *»Smrt nasilneža iz teroristične organizacije Black blocka je obrnila na glavo vse«* (podnaslov, Hočevar, Nedelo, 22. 7. 2001) in *»Strel je mladeniča, ki je pripadal mednarodni organizaciji Črni blok, zadel v glavo.»* (Šoštarič, Večer, 24. 7. 2001). Čez nekaj dni se je izkazalo, da se je *»napadalcem policijskih vozil«* Carlo le pridružil in sploh ni bil v tisti izmed treh skupin protestnikov v Genovi, kjer je bil glavni del pripadnikov črnega bloka¹¹⁰. Članki, ki so izšli nekaj dni po njegovi smrti, so imeli že več informacij: *»Dvajsetletni vojaški obveznik je v smrtnem strahu ustrelil 23-letnega protestnika Carla Giulianija, ki se je menda skrajnežem le pridružil, ker mu je bilo divjanje všeč«* (Hočevar, Delo, 28. 7. 2001).

O njem so mediji v prvih dneh pisali tudi netočnosti (da gre za 20-letnega Španca) in slabšalne besede: *»Ubiti se je pisal Carlo Giuliani, doma je bil iz Rima, v Genovi je živel na ulici, bil je sin sindikalnega funkcionarja, veljal je za odvisnika, prosil je vbogajme in vzbujal sočutje mimoidočih s celim krdelom klateških psov, ki so ga spremljali. Kadarkoli so ga poklicali somišljeniki, je šel razbijat, zažigat, uničevat, kar mu je prišlo pod roko. Tako delajo vsi njegovi tovariši, ki se razglašajo za anarhiste, vse bolj pa se zdi, da gre v resnici za trde, prepričane in podivjane fašiste. Ime karabinjera, ki ga je ustrelil, ta trenutek še ni znano. Skupaj z dvema kolegoma je bil v džipu, ki so ga nasilneži osamili in ga razbijali. Drugi džip,*

¹⁰⁹ Edina izjema je članek Marka Hrena v Sobotni prilogi Dela (28. 7. 2001) z naslovom Demonstracije protiglobalizacijskega gibanja in ulično nasilje. V njem napiše, da *»blackblokovskega gibanja /.../ ni mogoče enačiti s podivjanim uličnim ad hoc vandalizmom«*.

¹¹⁰ Dogajanje v Genovi v intervjuju (na zgoščenki) s svojega zornega kota razlagajo Tine Frece, Andrej Pavlišič in Darijo Zadnikar. Po besedah slednjega se je množica protestnikov v Genovi (tako kot v Pragi) razdelila na tri večje skupine, ubiti Italijan pa je bil v njihovi koloni *»civilne nepokorščine«*. Nekaj več o koloni, kjer so prevladovali črni bloki, pa Tine Frece, prav tako v intervjuju v prilogi.

poleg njih, je že gorel, enega od karabinjerov so nasilneži linčali in mu iztaknili oko. Ko so se trije nasilneži lotili landroverja poznejšega (hote ali nehote) ubijalca, so z desne strani razbili okno vozila z desko, od zadaj pa je Carlo Giuliani udaril po zadnjem steklu, ga razbil in zadel tudi mladega karabinjera. Ta se je – tako trdi sam in večina navzočih mu verjame – ustrašil, potegnil je pištolo in sprožil. Napadalca na avto je zadel v čelo in ga menda takoj ubil. Tisti karabinjer, ki je bil takoj za volanom, je takoj zapeljal vzvratno in ustreljenega še povozil. Obležal je na asfaltu, še vedno z rokovnjaško kapo čez glavo in v mlaki krvi.» (Hočevar, Nedelo, 22. 7. 2001)

Pri tem se ne morem upreti sklepu, da gre v zgornjem članku za omadeževanje ubitega protestnika, ki ne more služiti drugemu kot upravičevanju policijskega ravnanja. Mediji so posvetili več pozornosti njegovemu videzu in načinu življenja kot pa vprašanju, zakaj je do tega sploh prišlo. *»To je bil tragičen, a skoraj pričakovan naslednji korak v soočenju, ki ni več naključen in spontan, kot je bil pred dvema letoma v Seattlu.«* (Brstovšek, Dnevnik, 23. 7. 2001) Da je šlo predaleč, so pisali v Večeru: *»Dokler so se protesti protiglobalistov, ki so se začeli v Seattlu leta 1999, končali z nekaj praksami in nekaj ranjenci, je bilo vse skupaj bolj videti kot nasilna folklor in ne kot kaj drugega. Toda smrt mladega prebivalca Genove je vse skupaj postavila na glavo. Stvar je postala resna.«* (Šoštarič, Večer, 23. 7. 2001)

V Magu za zasvojenca in nasilneže niso označili le Carla, temveč vse pripadnike nemških črnih blokov: *»Ti nemških »ajatole anarhije« so dovolj mladi, od 18 do 25 let, in se po svoje lahko imajo za žrtve globalizacije: brezposelni so, brez rednih bivališč, pankovski, večinoma poraščeni, nekdanji odvisniki in sedanji alkoholiki, povrh pa huligani.«* (V. N., Mag, 15. 8. 2001)

Po dogodkih v Genovi so bili v Delu 4 daljši prispevki, namenjeni iskanju krivca za nered. Govorilo se je o podtaknjenih nasilnežih, infiltrirancih, skrajnežih, in črnih haljah. Tone Hočevar je napisal dva: *Ljudstvo iz Genove spet na ulicah* (Delo, 25. 7. 2001) in *Kdo je razbijal, kdo tepel in kdo je bil tepen* (Delo, 28. 7. 2001), Barbara Kramžar prispevek z naslovom *Razmislek o krivdi za krvavo Genovo* (Delo, 28. 7. 2001), krivi pa naj bi bili tudi udeleženci tabora Brez meja (No borders camp) v Petišovcih (*Italijani trdijo, da sledi vodijo v Slovenijo*, Hočevar, Delo, 14. 8. 2001). Pri Dnevniku so bolj krivili policijo: *Izzživljanje policistov ni imelo mej* (Mihovilović, Dnevnik, 31. 7. 2001).

3.4 KAJ POMENI PROTIGLOBALIZACIJSKI?

Pri opredelitvi protiglobalizacijskega gibanja ne moremo mimo prve besede v tej besedni zvezi. Poimenovanje anti- oz. proti-globalizacijsko gibanje (ali protest) je konstrukt medijskega diskurza.¹¹¹ Ko se je zgodil Seattle, so morali mediji množico protestnikov nekako poimenovati in z danes že povsem sprejeto besedno zvezo naj bi zajeli vse posameznike in najrazličnejše skupine, ki nasprotujejo svetovni družbeni ureditvi, niso zadovoljni z obstoječim stanjem in se udeležujejo demonstracij. V tiskanih medijih so izraz prvič uporabili pri tedniku Mladina, ko so 6. decembra 1999 objavili članek iz tednika *The Economist*: »Besna množica protiglobalizacijskih demonstrantov je mesto omrtvičila.« Izraz se je prijel in ostal eden ključnih označevalcev aktivistov. Šele v zadnjem času, v letošnjem letu, lahko v medijih zasledimo tudi druga poimenovanja, ki so sicer redka, so pa posledica tega, da slovenski aktivisti zdaj večkrat nastopajo v medijih kot prej.

Besedna zveza implicira tri komponente, ki so danes prisotne pri splošnem dojemanju gibanja. Najprej to, da (1) antiglobalizacijsko gibanje demonstrira proti globalizaciji v najširšem pomenu besede (v časopisih beremo »nasprotniki globalizacije«,¹¹² »bojevniki proti globalizaciji«, manjkrat pa o »aktivistih«, »protestih proti negativnim učinkom globalizacije« ali »proti ekonomski globalizaciji«).

Večina res ne podpira delovanja finančnih organizacij, videli smo tudi, da imata skupina Ya Basta in slovenski aktivisti negativne pomisleke glede ekonomske globalizacije, podpirata pa svetovno državljanstvo in prost pretok ljudi. Tudi neprofitna organizacija Public Citizen, ki jo je leta 1971 ustanovil Ralph Nader, da bi potrošniške interese posredoval kongresu, se ne bori proti globalizaciji v pomenu povezovanja ljudi, neomejenega pretoka ljudi in kapitala, temveč za odprtost in demokratično odgovornost vlade, za pravico potrošnikov, da na sodiščih iščejo odškodnino, za čiste, varne in okolju primerne energetske vire, za družbeno in ekonomsko pravico v tržnih politikah, za zdravje, varnost in zaščito okolja ter za varna, učinkovita in finančno dosegljiva zdravila in zdravstveno pomoč.¹¹³

Govorili bi lahko o boju proti eni izmed oblik tega procesa: »Antiglobalizacijski boji niso vezani nasprotovanju globalizaciji, ampak nasprotovanju eni določeni vladajoči obliki te globalizacije, ki bi jo na kratko označili neoliberalni model globalizacije.«¹¹⁴ Gre za boj proti

¹¹¹ Tudi Urban Suša v intervjuju (priloga).

¹¹² »...so se tudi pod Apenini zbrali nasprotniki vsakršne globalizacije in novih tehnologij.« (Hočevar, 16. 6. 2000)

¹¹³ <http://www.citizen.org/about> (dne 27. 9. 2001)

¹¹⁴ Darij Zadnikar v intervjuju (zgoščenka).

negativnim učinkom ekonomske globalizacije, na katere so opozorile prav demonstracije ob zasedanjih STO, SB ali EU. In te so bile vidne, slišne, »medijsko pokrite«.

Ker se je o protiglobalizacijskem gibanju govorilo predvsem med demonstracijami ali v povezavi z njimi, medijska uporaba besedne zveze napeljuje na (2) začasnost, omejenost, torej proteste prikaže kot ad hoc gibanje, ki obstaja na demonstracijah, drugače pa se zdi, kot da se med letom nihče ne bori proti mednarodni politiki in negativnih posledicah globalizacije in za boj ne uporablja bolj legitimnih poti. Skratka, v zavesti bralcev se je izoblikovalo mnenje, da »nasprotniki globalizacije« *»proteste izrabljajo za izživiljanje svoje agresije«* (Brstovšek, Dnevnik, 5. 3. 2001) in razbijanje, čeprav nekateri izmed njih *»sploh ne vedo, kaj je to WTO«* (L. Đ., Delo, 2. 12. 1999), medtem ko bodo čez nekaj dni že v službah ali za študentskimi knjigami. O akcijah različnih skupin, ki se neposredno ne vežejo na demonstracije, mediji ne poročajo, s tem pa obstaja razkorak med tistim, kar lahko v medijih vidimo, in česa ne.

Mnogi verjetno vedo, da so antiglobalisti povezani predvsem s svetovnim spletom in mobilnimi telefoni, ne vedo pa, da na primer Public Citizen na svojih spletnih straneh objavlja strokovne komentarje delovanja mednarodnih finančnih organizacij in analize ameriških političnih in ekonomskih odločitev. Ne poznajo pet oddelkov, ki budno spremljajo eno področje ameriške politike: Congress Watch, Critical Mass Energy and Environment Program, Global Trade Watch,¹¹⁵ Health Research Group in Litigation Group.

Tudi mnoge druge skupine ne izražajo svoje volje samo na protestih ob srečanjih predstavnikov najbogatejših držav. Na spletnih straneh nevladne ameriške organizacije Global Exchange, ki ne deluje samo v Združenih državah, temveč tudi v Braziliji, Kolumbiji, na Kubi, v Mehiki in Palestini,¹¹⁶ najdemo razloge, zakaj se ne strinjajo s Svetovnim denarnim skladom¹¹⁷ in Svetovno banko,¹¹⁸ prav tako pa tudi predloge za demokratizacijo svetovne

¹¹⁵ Čeprav so zanimive vse dejavnosti, naj tu napišem le, kakšne so naloge in cilji tistih, ki nadzirajo svobodno trgovino. »Global Trade Watch želi informirati ameriško publiko o gromozanskem vplivu mednarodnega trga in ekonomske globalizacije na naša delovna mesta, okolje, javno zdravstvo in varstva ter na demokratično odgovornost. Delujemo, da bi zavarovali zdravje in varnost, okolje, dobra delovna mesta in demokratično odločanje, ki jih ogroža globalizacija, ki jo vodijo korporacije, ki vključuje t. i. sporazume o prosti trgovini, kot sta STO in Nafta.« <http://www.citizen.org/trade/index.cfm> (dne, 28. 1. 2002)

¹¹⁶ <http://www.globalexchange.org/campaigns> (dne 20. 8. 2002)

¹¹⁷ Ker naj bi vzpostavil nov imperializem, kjer revni delajo za bogate, ker je pod vplivom in nadzorom bogatih industrijskih držav, ker nerazvitim državam vsiljuje ekonomijo izvoza nad razvojem lastnega gospodarstva, ker MDS deluje v tajnosti in ni odgovorno za svojo politiko, ker promovira korporativno blaginjo, ki škoduje delavcem in ženskam, hkrati pa tudi okolju, in ker s svojo pomočjo (bailouti) še pogloblja ekonomsko krizo. <http://www.globalexchange.org/wbimf/background.html> (dne 20. 8. 2002)

¹¹⁸ Ker povečuje neenakost v svetu, teži k prevelikemu izčrpanju naravnih bogastev, ponuja tretjemu svetu ekonomski model svobodnega trga, čeprav razvoj bogatih držav ni temeljil na njem, gradi globalizacijo od zgoraj

ekonomije. Teoretični predlogi zadevajo večjo reprezentativnost mednarodnih organizacij, manjši vpliv korporacij, ki morajo za svoja dejanja odgovarjati ljudem, prestrukturiranje svetovne finančne infrastrukture (npr. Tobinov zakon), odpoved dolga in večanje gospodarske suverenosti držav, pri sklepanju gospodarskih sporazumov naj imajo prednost človekove pravice (večja moč Združenih narodov), poudarjajo avtonomno in stabilno gospodarstvo, ne pa potrošnje kot ključa za uspeh, upoštevanje ženskih potreb in pravic, ustanavljanje svobodnih in močnih sindikatov, vzpostavitev nadzora nad kapitalom in avtonomnost lokalnih oblasti, da prepovejo trgovanje s korporacijami, katerih blago se izdeluje v sweatshopih, in kot zadnji predlog predlagajo še promoviranje pravičnega trga.¹¹⁹

Akcije gibanj in skupin, ki opozarjajo na nepravilnosti v svetu globalne ekonomije in politike, so tudi drugačne. Lahko gre za prižiganje sveče v spomin na padle žrtve, za manifestacije proti ksenofobiji, za izdajanje publikacij, lahko gre za uveljavljanje nove ekonomske alternative na področju bančništva, za proti-vrhove ali za tabore Brez meja (slovenski aktivisti so pripravili dva: lansko leto v Petišovcih, letos na Goričkem).

(3) Posebno težo daje sestavljanji antiglobalizacijsko ali protiglobalizacijsko predpona anti-. V slovarju tujk najdemo naslednje pomene grške predpone ant- oz. anti-: proti, zoper, ne-, brez-, namesto,¹²⁰ v Slovarju slovenskega knjižnega jezika pa nekoliko daljšo razlago. Predpono anti- lahko v njenem prvem pomenu uporabljamo za izražanje a) nasprotovanja, odpora (antiabsolutističen), b) nasprotnega delovanja, učinkovanja (antifebrin) in c) nasprotnega položaja, gibanja v nasprotno smer (anticiklon).¹²¹ Predpona proti- ima poleg naštetega še kakšen pomen več. Tudi v splošni rabi se predpona anti- ali proti- uporabljata za označevanje nečesa »kontra«, kar je nasprotno tistemu, kar predponi sledi.

Že poimenovanje postavlja antiglobalizacijsko gibanje (nas)proti politiki,¹²² kot nekakšno grožnjo, to pa s pomočjo povezovanja protestov z nasiljem in celo terorizmom daje vladajoči oblasti nekakšno pravico, da s tem »anti gibanjem« obračuna po svoje. Da ga

navzdol, ne pa obratno. Te kritike, ki vsebujejo tudi konkretne podatke, so močno podobne tistim, o katerih sem govorila v 2. poglavju. Najdemo jih na

<http://www.globalexchange.org/economy/rulemakers/reformWorldBank.html> (dne 20. 8. 2002)

¹¹⁹ <http://www.globalexchange.org/economy/rulemakers/TenWaysToDemocratize.html> (dne 20. 8. 2002)

Global exchange je namreč članica Federacije za pravični trg, ustanovljene leta 1996, ki kot alternativo globalnemu trgu, na katerem se velikokrat znajdejo izdelki, narejeni v tovarnah, podjetjih, kjer delavci opravljajo svoje delo za minimalne plače in v slabih razmerah (sweatshops), zoperstavlja pravični trg (Fair Trade). Gre za uravnotežen model mednarodnega trga (vključenih več kot 40 držav), ki temelji na ekonomski pravičnosti in kjer kupcem za pravično ceno nudijo najrazličnejše blago proizvajalcev, ki so bili za svoje delo plačani po pošteni ceni. <http://www.globalexchange.org/stores/fairtrade.html> (dne 20. 8. 2002)

¹²⁰ France Verbinc: Slovar tujk, Cankarjeva založba v Ljubljani, 1979)

¹²¹ Slovar slovenskega knjižnega jezika, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1997

¹²² Pa ne politiki, kot jo razume Tonči Kuzmanič (Mirovni inštitut, Ljubljana, 2002).

diskreditira, da ga postavi na drugo stran, saj ogroža red, je neposlušen do zakonov in družbenih norm. In sredstva za ponovno vzpostavitev reda in miru, brez ozira na vsebinske zahteve gibanja, so neomejena.

Tonči Kuzmanić opozori še na drugo implikacijo pojma antiglobalizma. Namreč da se v poimenovanju gibanja kot anti-nečemu izgubijo številni drugi anti, ki jih lahko pripišemo temu gibanju. Antiglobalistično gibanje torej **ni proti globalizaciji**, je pa **proti** neoliberalnemu kapitalizmu, **proti** ekonomski globalizaciji, **proti** onesnaževanju okolja, **proti** gospodarskim sporazumom, ki dajejo prednost velikim korporacijam, **proti** slabim pogojem dela, **proti** privilegijem gospodarske in politične elite, **proti** nereprezentantnim finančnim institucijam, **proti** omejevanju svobode in še bi lahko naštevali. »Ravno pri tej odprti negativni (dialektični?) verigi odprtih anti pa je – po moje – vsebovana vsa moč (ne pa sila in nasilje) tega novega političnega in ne več družbenega (!) subjekta XXI. st.« (Kuzmanić, 2002: 9). V poimenovanju gibanja pa so zakrita tudi vsa pozitivna stališča gibanja. Vsak »proti« namreč vsebuje tudi svoj »za«. Aktivisti se zavzemajo **za** pravičnejšo globalizacijo, **za** globalno državljanstvo, **za** pravo demokracijo, **za** boljše delovne razmere, **za** odpis dolga, **za** zdravo prehrano, **za** varstvo okolja in **za** enakost med ljudmi.

Svoje so pri tej definiciji gibanja kot nečesa proti in nasproti obstoječemu odigrali tudi mediji, ki so demonstracije vedno povezovali z nasiljem – to je bilo že vnaprej pričakovano. Pod naslovom članka iz Primorskih novic *V Trstu nič tragičnega* je pisalo: »*V nasprotju s pričakovanji demonstranti, naravovarstveniki in nasprotniki svetovne globalizacije Trsta niso 'sesuli', bilo je razmeroma mirno*« (agencije, Primorske novice, 6. 3. 2001). Pred zasedanjem MDS in SB v Pragi naslov pove vse: *V Pragi se bojijo protestnikov zoper IMF* (STA, Večer, 19. 9. 2000). Tudi »*EU se boji, da bi se dogodki iz Göteborga ponavljali tudi na novih sestankih*« (Pilko, Dnevnik, 20. 7. 2001), v nadnaslovu Dnevnikovega članka pa beremo »*Letošnje zasedanje G-8 julija v Genovi in organizatorje je že strah množičnih protestov*« (Kocjan, Dnevnik, 28. 3. 2001).

O tem, kako so k taki podobi protiglobalističnega gibanja pripomogli tiskani mediji,¹²³ bom govorila v četrtem delu diplomske naloge. To je pomemben vidik poročanja medijev o protiglobalizacijskih protestih, saj pozornost sprejemnikov preusmeri na nasilje in ne na sporočila protestnikov.

¹²³ Televizija je imela (ima) na to predstavo najbrž največji vpliv, saj si gledalci bolj kot besedilo v časopisu in tekst, ki spremlja sliko, zapomnijo prav zažgane avtomobile, nered, pretepe, dim in solzivec, skratka, sliko prispevka, pa tudi fotografijo v časopisu, ki je priložena tekstu. Nekaj fotografij iz časopisov lahko najdete tudi na priloženi zgoščenki.

4 ANALIZA ČLANKOV

Časopisni prispevki o množičnih protestih ob vrhovnih srečanjih in zasedanjih ekonomskih in političnih elit razkrivajo značilnosti diskurza¹²⁴ o protiglobalizacijskih protestih. Najpomembnejša je povezovanje protestov z nasiljem in vojaškim izrazoslovjem, ki so ga novinarji in reporterji konstantno uporabljali, ko so poročali o dogajanjih na ulicah od Seattla naprej. Še prej se bom dotaknila drugih značilnosti poročanja o množičnih manifestacijah.

V analizo sem vključila prispevke iz slovenskih dnevnikov, Panorame, 7D, Moga in Mladine. Od naštetih je slednja najbolj pisala s stališča protestnikov, objavljala je reportaže novinarjev (Marcel Štefančič, jr., Jure Trampuš, Saša Petejan), ki so bili med demonstranti, ne pa v varnih poslopih, in reportažo pripadnika črnega bloka. Vključevala je citate protestnikov in njihove kritike delovanja mednarodnih finančnih organizacij, kritična je bila do slovenskih policije in tajnih služb, ko sta se na Brdu srečala Bush in Putin. Na nasprotni strani se je znašel Mag. O slovenskih aktivistih je zelo odklonilno in nenehno v povezavi z levico pisal Stanislav Kovač. Črni blok je negativno predstavil novinar V. N.. V večini ne gre za reportaže, temveč za tematske članke, ki dokaj enostransko obravnavajo temo.

Med njima najdemo dnevne časopise. Pri Delu je kakršno koli uvrščanje težko, saj se poročanja razlikujejo od novinarja. Najbolj je protestnikom »prisluhnil« Ervin Hladnih Milharčič, Božo Mašanović je pisal veliko o nasilju protestnikov in spopadih, Tone Hočevar pa je iz Italije poročal tako, da je demonstrante opisoval črno-belo, proteste pa z vojaško terminologijo. Miha Jenko je iz Prage pisal poročila, ki so veliko govorila tudi o zasedanju MDS in SB, citate protestnikov pa je vključil le v prispevku za Sobotno prilogo, kjer je protestnike povezal z levico. Iz Seattla je zelo pristransko poročala Ljiljana Đerić, Slava Partlič pa je bila iz Davosa v drugo bolj korektna. Terenski pristop je bil značilen za Ervina Hladnika Milharčiča in Boštjana Videmška, pri Dnevniku pa za Andreja Brstovška in Barbaro Šurk. Pri Dnevniku so kritike na račun STO in ekonomske globalizacije večkrat vključevali v prispevke, večkrat so poročila vključevala tudi komentarje novinarja, vojaško izrazoslovje so uporabljali manj kot pri Delu in Večeru, še vedno pa so poudarjali nasilnost protestnikov

¹²⁴ Diskurz tu laično definiram kot vrsto pomenov, zgodb, trditev, reprezentacij, ki skupaj producirajo posebno verzijo pojavov, dogodkov – v mojem primeru protiglobalizacijsko gibanje in proteste. Zavzela sem nekoliko

(Simona Pilko, Maroje Mihovilović) in razlike med mirnimi in nasilnimi demonstranti (Andrej Brstovšek, Maroje Mihovilović). Slednje so poudarjali tudi novinarji Večera (Milan Predan in Nikola Šoštarič), kjer so na začetku dokaj konzervativno pisali o protestih (Dragica Korada in Robi Poredoš). Niso preveč razločevali med skupinami na protestih (kot pri Dnevniku), poudarjali so nasilje protestnikov.

Poročanje medijev bi težko razdelili na obdobja, saj se prispevki med seboj zelo razlikujejo. Če vseeno naredim kronološki pregled, bi lahko rekli, da so mediji od Seattla do Trsta šele spoznavali različne skupine, ki so se udeleževali protestov, in še niso delali velikih razlik med mirnimi in nasilnimi demonstranti (kljub temu so govorili o nasilju). Za najbolj udarne so veljali Beli kombinezoni. Že v Pragi in Seattlu je prišlo do ločevanja med miroljubnimi demonstranti in skrajneži, od Neaplja pa je bila ta razlika še bolj očitna (z izjemo Ljubljane). Poudarek poročanja je bil na spopadih, ki so vrh dosegli v Genovi. Čeprav se je vojaška terminologija uporablja že prej, se je tu začelo izrecno govoriti o protestih kot o »vojni«, kjer je padla tudi »prva žrtev«. V prispevkih smo lahko našli podrobne opise spopadov, najbolj negativno se je pisalo o črnem bloku oz. manjši skupini nasilnežev, ki je postala grešni kozel za dogajanje v Genovi.

Za vse prispevke so značilni naslednji vzorci: smešenje aktivistov, poudarjanje nasilja, razlikovanje med mirnimi in nasilnimi demonstranti, vojaško izrazoslovje in dvostopnost.¹²⁵

4.1 DVOSTOPNOST

Med analizo prispevkov se je razkrila dvostopnost medijskega poročanja o protiglobalizacijskih protestih. Razmejitev se zdi nujna, saj se način pisanja, število izjav demonstrantov, žanrske vrste in odnos do aktivistov in protestov med tema dvema obdobjema bistveno razlikujeta.

kontruktivistično gledanje na diskurz in se pridružujem Foucaultevi ideji, da so diskurzi prakse, ki oblikujejo objekte, o katerih govorimo.

¹²⁵ Ker gre pri protiglobalizacijskih protestih za mednarodno in heterogeno gibanje, ki ni omejeno z nacionalnimi mejami, je poročanje slovenskih medijev zrcalo tujega tiska. Ugotovitve vzorcev poročanja lahko za tuji tisk veljajo celo v večji meri, saj je meja med levičarskimi in desničarskimi časopisi v tujini bolj očitna kot v Sloveniji.

4.1.1 PRVA STOPNJA

Prva stopnja zajema tiste prispevke (predvsem poročila) v slovenskih dnevnikih časopisih, ki so izšli med zasedanji svetovnih finančnih organizacij ali Evropske unije; torej v tistih dneh, ko so se neposredno navezovali na potek dogajanja za in pred vrati stavb.

Iz Seattla, Bologne, Washingtona, Quebecka, Prage, Davosa, Nice, Trsta, Göteborga, Ljubljane, Genove in še kod so dnevni časopisi v tem času pisali predvsem o nasilju aktivistov in spopadih s policijo, med demonstranti so razlikovali le nekaj skupin, izjav samih udeležencev protestnih shodov in njihovih zahtev pa je bilo v primerjavi z uradnimi viri zelo malo. Še ti so bili velikokrat napisani v poročanem govoru in ne s citatom, torej kot glas skupine ali krovne organizacije, ki se je oblikovala na večjih demonstracijah:¹²⁶ *»Mobilizacija za globalno pravičnost zagotavlja, da nihče od protestnikov ne namerava z nasiljem izzivati srečanja finančnih ministrov in guvernerjev centralnih bank z vsega sveta, do katerega naj bi prišlo danes. /.../ Mobilizacija za globalno pravičnost je sporočila, da ne namerava blokirati dela IMF in WB, kot so to storili protestniki proti Svetovni trgovinski organizaciji (WTO) na ministrskem srečanju lanskega decembra v Seattlu.«* (agencije, Nedelo, 16. 4. 2000). V istem članku pa je bil na primer daljši citat poveljnika washingtonske policije Charlesa Ramseyja.

Bilo je tudi nekaj izjem. To so citati v Delu 17. aprila 2000, ki jih je v svoje poročilo vključil Ervin Hladnik-Milharčič (Delo, 17. 4. 2000), ena izjava demonstranta iz Davosa (Partlič, Delo, 29. 1. 2001). Pri poročanju o dogajanju v Seattlu, Bologni in Göteborgu nisem zasledila nobenih izjav protestnikov, tudi pri javljanju iz Prage lahko najdemo le *»po mnenju protestnikov«* in *»aktivisti so svoja dejanja /.../ označili za uspeh v boju proti globalizaciji sveta«* (agencije, Dnevnik, 28. 9. 2000). Dvakrat je bil omenjen tudi Inpeg: *»po podatkih Inpega«*, (Jenko, Delo, 26. 9. 2000) in *»Glavni češki organizatorji protestov, zbrani v gibanju Inicijativa proti ekonomski globalizaciji (Inpeg), so včeraj izrazili obžalovanje, da je bilo na demonstracijah v torek ranjenih toliko ljudi, in hkrati obsodili nasilne dogodke na praških ulicah«* (Jenko, Delo, 28. 9. 2000).

Zaradi česa so protestirali v Neaplju, kdo vse je tam bil, se iz slovenskih časopisov ni dalo razbrati. Ugotovimo lahko le, da je bilo tam še huje kot drugje. *»Priče dosedanjih*

¹²⁶ V Washingtonu je bila to Mobilizacija za globalno pravičnost, v Pragi INPEG, V Genovi Genoa Social Forum, o tem sem govorila v prejšnjem poglavju. O vlogi teh organizacij povedo nekaj moji sogovorniki v intervjujih.

podobnih spopadov pravijo, da je bilo v Neaplju še za spoznanje bolj nasilno kot drugod.» (Hočevar, Nedelo, 18. 3. 2001)

Tudi poročila demonstracij iz Genove niso vključevala citatov (ne vladnih, ne demonstrantov), le dve povzemanji: *»Borci proti globalizaciji so že napovedali, da bodo na jesen spet zbrali in prišli desetega novembra letos razbijat v Rim«* (Hočevar, Nedelo, 22. 7. 2001) in *»Voditelj Genovskega foruma Vittorio Anoletto je še v soboto zvečer obtoževal oblasti, da so krive, ker niso pravi čas zaprle vseh črnosrajčnikov, ki so delali škodo mirnim protestnikom...«* (Hočevar, Delo, 23. 7. 2001). Izjema je prispevek v Nedelu (22. 7. 2001), kjer v *»reportaži iz prve roke«* (napisal jo je Boštjan Videmšek) najdemo več izjav.

Mediji so v času, ko so potekala zasedanja, na ulicah pa protesti, posredovali malo natančnih podatkov in izjav, iz katerih se je dalo izvedeti, kakšni so očitki uličnih aktivistov, proti komu ali čemu se borijo, kakšne so njihove druge akcije in kaj o demonstracijah, reakciji policije in protestih mislijo tisti, ki so bili neposredno vključeni. Prevladovali so predvsem poročila o nasilju in kronologijo uličnih spopadov.

4.1.2 DRUGA STOPNJA

V drugo stopnjo poročanja sodijo tiste reportaže, komentarji in članki, ki so bili izdani nekaj dni po dogodkih. S protestov so se že vrnil tisti, ki so na njih sodelovali, tako da je dostopnih tudi več različnih virov informacij. Zato lahko v slovenskih časopisih najdemo nekaj reportaž dopisnikov in nekaj člankov, napisanih po pogovorih s protestniki – vključenih je več njihovih izjav (vseeno pa to ne pomeni, da ne najdemo kakšnih drugih značilnosti pisanja o protestih, npr. diskreditiranja ali povezave z levico¹²⁷) ali so napisani z njihovega stališča.

Kljub temu prispevkov v primerjavi z vsemi, ki sem jih analizirala, ni veliko:

- Romanca v Seattlu (Štefančič, Mladina, 6. 12. 1999),

¹²⁷ Tak primer je na primer članek Boštjana Videmška v Nedelu (22. 7. 2001): *»Mestece, ki je bilo videti kot prizorišče kakega velikega rockerskega festivala, kamor je po nesreči zašlo nekaj tisoč ostarelih hipijev in gruča agresivnih, popolnoma brezkompromisnih in novinarjem silno nevarnih Black blocksov, anarhistov z vsega sveta, ki so se ljubka mirovniška gesla odločili zamenjati z orožjem. Utrujeni borci so se krepčali v veliki 'proletarski menzi' in razglabljali o bojnem načrtu za drugi, najbolj udarni dan demonstracij. Sem ter tja je zadišalo po omamnih substancah, seksi mladenke so delile levičarsko čtivo, gospa pri šestdesetih je na roke mimoidočih obešala črne trakove v spomin na žrtev boja proti 'imperialistom, fašističnim svinjam, morilcem, izkoriščevalskemu dreku, bogatim govnačem...', sivolasi gospodje so delili letake, ki so pozivali k delavski revoluciji, nekaj parov pa je bilo dobesečno nerazdružljivih.»*

- reportaža tujega novinarja v Nedelu (Russell, 12. 12. 1999),
- reportaža iz Prage (Trampuš, Mladina, 2. 10. 2000),
- 2 daljša članka ameriškega dopisnika Dela Ervina Hladnika Milharčiča (14., 15. 4. 2000),
- prispevek Dnevnikove dopisnice iz ZDA: Globalizacija po ameriško (22. 4. 2000),
- prispevek v Večeru (Plešnar, 30. 9. 2000),
- Novi marksisti na praških ulicah (Jenko, SP, Delo, 30. 9. 2000),
- Zbegano iskanje globalne pravičnosti (Kovačič, SP, Delo, 14. 10. 2000).
- reportaža o demonstracijah v Trstu (Petejan, Nedelo, 11. 3. 2001),
- članek iz 7D (Trampuš, 14. 2. 2001),
- članki v zvezi s Festivalom upora
- Cilj: rdeča cona (Petejan, Mladina, 17. 6. 2001)
- V Genovi beli in črni kombinezoni (Kocjen, Dnevnik, 6. 7. 2001)
- Poletje upora (Štefančič, Mladina, 9. 7. 2001)
- Med vojaki nove revolucije (Videmšek, Nedelo, 22. 7. 2001)
- Boril sem se za Genovo (Mekina, Večer, 28. 7. 2001)
- reportaža iz Genove (anonimni član črnega bloka, Mladina, 30. 7. 2001),
- intervju z Andrejem Kurnikom (Mladina, 30. 7. 2001).

Vidimo lahko, da datumi objav (z izjemo članka v Nedelu) ne ustrezajo terminom zasedanj.

Ti članki vseeno niso protiutež poročilom, vestem in slikam, objavljenim v času protestov. Prve vtise so naredile slike razbijačev v črnih kapah in naslovi prispevkov, kot so *Policijska ura v nemirnem Seattlu* (Poredoš, Večer, 2. 12. 1999), *Protestniki z gnojem* (agencije, Nedelo, 16. 4. 2000), *V sencih množičnih aretacij* (Hladnik-Milharčič, Delo, 17. 4. 2000), *V obroču demonstrantov* (Hladnik-Milharčič, Delo, 17. 4. 2000), *Otvoritev globoko v sencih hudih spopadov* (Jenko, Delo, 27. 9. 2000), *Okoljski vrh G-8 v znamenju strahu* (Kante, Delo, 3. 3. 2001), *Raketno sporočilo vrhu G8* (Brstovšek, Dnevnik, 5. 3. 2001), *Protesti so se spremenili v pelek* (Milošič, Delo, 21. 6. 2001), *Genova je eno samo obsedno stanje* (Hočevar, Delo, 19. 7. 2001), *Spopadi na ulicah Genove* (Brstovšek, Dnevnik 21. 7. 2001), *Jok, goreči avtomobili, zabojniki za smeti in škripanje z zobmi* (T. H., pod sliko, Delo, 21. 7. 2001), *Črne halje so ovile Genovo v črno* (Hočevar, Nedelo, 22. 7. 2001), *Zmaga nasilja v Genovi* (Brstovšek, Dnevnik, 23. 7. 2001).

Vprašanje namreč je, koliko bralcev sledi tematiki protestov po koncu zasedanj. Reportaža, objavljena teden dni (ali več) po dogodkih v kakšni izmed prilog dnevnega

časopisa, ali pa kratka vest o nezakonitih aretacijah na tretji strani nimata tolikšnega vpliva na oblikovanje mnenja bralcev in njihovo podobo o protiglobalizacijskem gibanju, kot jo imajo članki in slike, objavljeni na prvih straneh med dogajanjem in ki so podkrepjeni tudi s prispevki bolj aktualnih medijev – televizije in radia.¹²⁸

4.2 LE ADRENALINSKI ŠPORT?

Naslednji vzorec medijskega poročanja je ta, da so novinarji večkrat uporabili nekoliko ironičen in posmehljiv pristop pisanja o protestih in aktivistih. Slednje se kaže predvsem v načinu, kako novinarji opisujejo heterogeno množico na ulicah. Bolj kot to, za kar si prizadeva, je pomemben videz aktivistov. *»Nosijo znano nošo levih demonstrantov: dolge lase ali čisto na kratko prstrižene, uhane v uhljih in nosu, kozje brade in potiskane majice, na katerih piše: Naša dežela je vredna več kot vaš denar. Ali pa: Dejanja so močnejša od besed«* (Dnevnik, 29. 9. 2000).

»To poletje se nosijo majice s podobami Che Guevare, z rdečimi zvezdami, s srpi in kladivi, z znanimi komunističnimi parolami in podobno navlako s smetišča zgodovine. To je enako kot če bi kak obritoglavc na majici imel kljukast križ ali podobo Adolfa Hitlerja. Razlika med obema kategorijama skrajnežev je le v tem, da slednje mediji obsojajo in se nad njimi zgražajo, one druge pa brez kakršnih koli pomislekov prenašajo in se nad njimi celo navdušujejo, saj so vendarle »in«.« (Šurla, Mag, 15. 8. 2001)

»Novodobni aktivisti« (Trampuš, 7D, 14. 3. 2001) so verodostojnost izgubljali tudi tako, da so jim novinarji očitali, da ne vedo, za kaj so sploh na ulicah, in da delujejo v nasprotju s tem, za kar se borijo: *»Če izpustimo zvence puhlice o mrzlih interesih globalizacije, nujnosti humanizacije svetovnih trgov, v katerem morajo najti svoj prostor pravice ljudi, živali in narave nasploh, nam iz sedanjih poročil ni uspelo izluščiti, za katere svetle cilje človeštva se bori 50.000 protestnikov, ko se borijo proti nadaljnji liberalizaciji svetovne trgovine.«* (Korade, Večer, 2. 12. 1999)

»Nekaj paradoksov je bilo očitnih. Protestniki proti globalizaciji so se poigravali z mobiteli. Medtem ko je bila med demonstranti tudi skupina za zaščito živali, so policijski psi živčno in

¹²⁸ Podobnega mnenja je tudi Darij Zadnikar (intervju v prilogi).

zbežano lajali, ko so jim nad glavami pokale rakete. Ob zahtevah, da je treba zaščititi planet, se je iz generatorja, s katerim je ena od skupin poganjala ozvočenje, kadil smrdeč dim.» (Brstovšek, Dnevnik, 5. 3. 2001)

»Marco, dvajsetletnik, kakršnih je v Italiji ničkoliko, vam ne bo znal na pamet pojasniti, kaj pomeni beseda globalizacija. In debelo vas bo pogledal, če mu boste rekli, da je globalizacija – on sam... Marco se vozi po italijanskih cestah s službenim avtomobilom PT cruiser /.../ Če bi bilo z Marcovim avtom kaj narobe, bi na servisu verjetno uporabili nadomestne dele, narejene v Indoneziji.» (V. N., Mag, 11. 4. 2001)

Tudi v naslednjem odstavku lahko vidimo, da pravih ciljev in zahtev protestnikov – globalno državljanstvo in prost pretok ljudi, ne samo kapitala – novinarji ne poznajo:

»Nasploh so tudi protiglobalisti nedosledni, saj nočejo priznati, da bi lahko bil tudi njihov globalni antiglobalistični protest vprašljiv. Zakaj prihajajo antoglobalisti protestirat k nam in zakaj tega raje ne naredijo pri sebi, pometejo pred svojim pragom, me sprašujejo ljudje. /.../ Zakaj so globalisti proti vsemu globalističnemu, le pravici svojega globalističnega (naddržavnega) protesta se nikakor ne nočejo odreči. Za takim protestom je lahko skrita manipulacija in provokacija. /.../ Toda, če bi bili Ya Basta res pravi antiglobalisti, bi nadvse dobro razumeli razmišljanje »majhnih, zafrustriranih« slovenskih policijskih duš, ki so komaj čakale, da dodajo svoj delček prispevka k velikemu zgodovinskemu dogodku za majhen, po svoji biti in žiti, očitno povsem neglobalen narod.» (komentar, Šuligoj, Delo, 22. 6. 2001)

Protestniki so tisti, ki z ulice »lobirajo« (Poredoš, Večer, 14. 4. 2000) proti globalizaciji, na več demonstracijah pa so »sem ter tja ... ugnali kakšno pobalinsko« (Brstovšek, Dnevnik, 5. 3. 2001). In ko tisti nasilni »zaropotajo s palicami po ščitih, vpijejo kakor jesiharji in si dajejo korajžo« (Hočevar, Delo, 21. 7. 2001), gre po mnenju nekaterih novinarjev samo še za adrenalinski šport:

»Dejstvo, da so stotisoči pripravljeni priti v Genovo in dobessedno »jurišati na nebo«, pa ostaja nedojemljivo. Kaj hoče ta mladež, kaj pravzaprav zahteva? V šestdesetih se je še nekako dalo razbrati, kaj zahtevajo francoski študentje, čeprav resnici na ljubo, v glavnem tega niti sami niso vedeli. /.../ S čeladami, ščiti, palicami, z molotovkami in raznimi »helebardami« opremljene horde – to ni več jurišanje na nebo, to postaja adrenalinski šport. Anarhizem, ki se lahko »legalno« izživi samo ob takih priložnostih. Generacija Mad Maxa, ki vzorno živi in služi denar ter samo čaka, da se bo nekje spet zbrala osmerica voditeljev; tedaj se opremi z vsem potrebnim in krene v akcijo.» (Jež, komentar, Delo, 24. 7. 2001)

»Vse skupaj malce spominja na nogomet, svetovni šport št. 1: množice navijačev norijo na štadionih, med njimi pa so skupinice huliganov, ki jim je žoge malo mar, kajti oni iščejo zdrabo, slepo uničevanje, izzivanje.« (V. N., Mag, 25. 7. 2001)

Protiglobalizacijskemu gibanju tak način pisanja jemlje resnost in upravičenost njegovih zahtev in kritik, protestom pa odvzema kakršen koli smisel. Toda po drugi strani smo lahko v medijih zasledili temu nasproten pojav - z nasiljem in vojaško terminologijo so mediji postavili aktiviste v policiji enakovrednega nasprotnika.

4.3 »NASILNI DEMONSTRANTI«¹²⁹

Ne dolgo nazaj sem se o protestih pogovarjala z Američanko iz Seattla, ki je kakšno leto in pol v Sloveniji,¹³⁰ prej pa je delala na Hrvaškem. Bila je jezna in hkrati žalostna, da so demonstranti pred tremi leti uničili središče njenega mesta, ki je po dolgem času in po zaslugi meščanov ne dolgo pred tem oživelo. *»V njih sta jeza in nasilje, samo razbijajo, in to še po mestih in lastnini, ki ni njihova, namesto da bi naredili kaj pozitivnega. Ko gledam, kaj delajo z mestom, me ne mika več, da bi poslušala, kaj imajo za povedati.«* Američanka je *»Battle in Seattle«* spremljala prek medijev.

O tem, kako v širši javnosti razmišljajo o protiglobalistih, je svoje odigralo tudi nenehno povezovanje protestov in demonstrantov (dela demonstrantov) z nasiljem: *»In zakaj so se povsod, z delno izjemo Nice, demonstracije sprevrgle v ulično nasilje, z desetimi ranjenih in aretiranih ter z razdejanimi simboli prevlade bogatih nad revnimi, od McDonaldovih restavracij do Mercedesovih prodajaln? Vsaj na to zadnje vprašanje imajo politiki preprost odgovor: gre za »potujoči cirkus anarhistov«, kot ga je v Göteborgu označil britanski zunanji minister Jack Straw; za organizirane skupine skrajnežev, ki se selijo iz kraja v kraj, so med seboj povezani z internetom in mobiteli, financirajo jih skriti mecen, njihov cilj pa je »odločanje o prihodnosti sveta od legitimno in demokratično izvoljenih vlad prenesti na ulice« (švedski premier Goran Persson).« (Predan, Večer, 30. 6. 2001)*

¹²⁹ (Brstovšek, Dnevnik, 21. 7. 2001)

¹³⁰ Med pisanjem te diplome (konec avgusta) se je že vrnila v Seattle.

Na prvi pogled o tem govori že slikovno gradivo, ki polni strani časopisov in popestri poročila z zasedanj mednarodnih organizacij, ki so bile »tarča demonstrantov« (bt, Večer, 29. 9. 2000). Mediji so opisovali nasilje na način, ki protiglobalizacijsko gibanje postavlja v aktivno pozicijo, kot začetnika in krivca protestov: »Protestniki, ki se ne strinjajo s politiko mednarodnega denarnega sklada (IMF), so se včeraj spopadli s policijo, ...sicer pa je večina ranjenih med policisti. /.../ Očividci so povedali, da so protestniki metali granitne kocke iz starih mestnih ulic, steklenice in vsaj 3 doma narejene molotovke na kordon policistov približno trideset metrov od poslopja. Nekaj policistov je zajel ogenj in kolegi so jih pogasili z vodnimi topovi. Mnogi demonstrantje imajo v rokah palice. /.../ Protestniki so kljub drugačnim obljubam obkrožili kongresni center in povsem onemogočili promet«. (agencije, Dnevnik, 27. 9. 2000)

»Protestniki so v znak tretje konference Globalnega foruma, na katerem sodelujejo politiki in strokovnjaki, metali kamenje in prižigali dimne bombe. Po navedbah prič so protestniki s kamenjem poškodovali najmanj 7 policistov. V nemirih so bili ranjeni tudi štirje novinarji.« (T. Hočevnar, Nedelo, 18. 3. 2001)

»Ulične spopade je na sprva mirnih demonstracijah, ki se jih udeležuje nekaj tisoč ljudi, sprožila skupina zamaskiranih protestnikov, samooklicanih anarhistov...« (Pilko, Dnevnik, 16. 1. 2001)

»...okrog poldneva pa so se začeli tudi prvi napadi demonstrantov na policijske barikade. /.../ V mestu se je začel pojavljati dim in solzivec. Demonstranti divjajo in razbijajo, policisti bijejo in vklenjajo.« (Šoštarič, Dnevnik, 21. 7. 2001)

Kot subjekta, odgovornega za nered in nasilje: »Vsekakor je bilo med njimi dovolj srboritih, ki so poskrbeli za to, da se je protest sprevrgel v splošno izgredništvo in da je bilo veliko bušk na obeh straneh.« (Plešnar, Večer, 30. 9. 2000)

»Povsod se ponovi enak scenarij. Množica civilnodružbenih skupin, ki so tako raznovrstne, da jim je razen priljubljene oznake »protiglobalistov« težko najti skupni imenovalc, se poda na ulice in skuša preprečiti ali vsaj otežiti srečanja teh ali onih predstavnikov »grdega kapitalističnega sveta« in tako pokazati svojo zaskrbljenost.« (Zagorac, Dnevnik, 23. 6. 2001)

In kot povzročitelja gmotne škode: »V češkem glavnem mestu je približno 50 demonstrantov, nasprotnikov globalizacije, včeraj napadlo policiste, ki so stražili hotel, kjer prebivajo delegati... Tudi v noči s torka na sredo je bilo nasilno. Demonstranti so razbijali stekla v poslopih bank, napadli restavracijo McDonald's in predstavništva Mercedes. Očividci so povedali, da je hrup, ki so ga povzročili razbijači, potihnil šele od štirih zjutraj,

ko so praške ulice spominjale na Dinosovo odlagališče stekla.» (agencije, Dnevnik, 28. 9. 2000)

»Demonstranti so napadli in uničili več trgovin in poslopij v bližini kongresnega centra, kjer poteka vrh, in se spopadli s policijo.« (Pilko, Dnevnik, 16. 6. 2001)

»Demonstranti so za sabo pustili razdejanje, ki je švedski proračun stalo na milijone kron.« (Pilko, Dnevnik, 20. 7. 2001)

Tvorni način, s katerim so opisane akcije *»protestnikov in izgrednikov«, »razbijačev in kriminalcev«* (Đerić, Delo, 2. 12. 1999), v katerih so težave *»povzročili tisoči drugih neorganiziranih skupin z različnimi interesi in bojnimi slogani,«* ki so si za cilj zadali *»preprečiti delo konference in opozoriti na mnenje »ljudstva«, kar jim je tudi uspelo«* (Poredoš, Večer, 2. 12. 1999), postavljajo protestnike na stran sovražnika, ki krši red in mir, predstavlja grožnjo vsem ostalim, dela nekaj nezakonitega, nedopustnega. *»Skupine mladih protestnikov – nekateri so nosili celo rdeče anarhistične zastave – so kolovratile po mestu, razbijale izložbe trgovin, bank in McDonaldsove restavracije ter obmetavale policiste z granitnimi kockami in steklenicami.«* (Delo, Mašanović, 16. 6. 2001)

Zato so se akcije policije vsaj na začetku kazale kot reakcije na *»divjanje«* (Poredoš, Večer, 2.12.1999) protestnikov, čeprav je bilo v časopisih kaj kmalu zaslediti tudi kritične pripombe na nasilje policije.¹³¹ *»Varuhi reda«* (agencije, Delo, 27. 9. 2000) *»skrbijo za varnost«* (L. Đ., Delo, 1. 12. 1999),¹³² njihov solzivec je *»namenjen nasilnim protestnikom«* (Poredoš, Večer, 2. 12. 1999). Varovati morajo sebe pred demonstranti, ki *»so varuhe reda obmetavali s kamenjem in molotovkami...«* (agencije, Delo, 27. 9. 2000).

Varovati morajo tudi politike: *»...za varnost vrha namreč skrbi okoli 4500 policistov.«* (S. Ž., Delo, 7. 12. 2000) *»Udeležence zasedanja sedmerice vodilnih industrijskih držav in Rusije ter njihove številne spremljevalce bo pred vojsko kakih 150.000 protestnikov, ki se že začenjajo zgrinjati v Genovo, varovalo več kot 20.000 policistov.«* (Plešnar, Večer, 17. 7. 2001)

In prebivalce mest (*»Vsekakor so mestno središče osamili z varnostnima obročema, znotraj katerih je prepovedan ves promet in skrajno omejeno celo gibanje stanujočih. Za varnost skrbi kar tri tisoč posebej usposobljenih varnostnikov z bojno opremo, psi in drugimi*

¹³¹ Policija, *»ki so ji Seattelčani po torkovem divjanju razbijačev očitali, da je bila do njih preblaga, je zdaj pregroba, uporablja preveč solzivca in streliva brez vnaprejšnjih opozoril«,* je bilo napisano že ob zasedanju v Seattlu (Đerić, Delo, 3. 12. 1999).

¹³² Naslov pod sliko: *»Vse za varnost – Švicarski varnostniki so skrbno varovali prizorišče letošnjega foruma v Davosu...«* (Partlič, Delo, 1. 2. 2000)

pripomočki proti vsakovrstnemu presenečenju.« (Kante, Delo, 3. 3. 01)), saj so demonstranti proteste »izkoristili tudi za pustošenje in ropanje trgovinskih in gostinskih lokalov, uničevanje avtomobilov, sežiganje kioskov...« (L. Đ. Delo, 2. 12. 1999).

»Specialisti so ob pomoči sil za zatiranje neredov in policisti na konjih vzpostavili red, zatem pa so ekipe za čiščenje odstranile razbitine s prometnice, ki je bila videti kot bojišče.« (Mašanović, Delo, 16. 6. 2001)

Ko je prišlo do streljanj, so prvi časopisni prispevki govorili o samoobrambi policistov: *»Neki pripadnik sil reda je v samoobrambi, kot so pozneje zatrdili s policijskega poveljstva, začel streljati v skupino demonstrantov, krogle pa so ranile tri protestnike...*« (Mašanović, Nedelo, 17. 6. 2001)

»Sredi ulice v razbeljeni Genovi je obležal 23-letni mladenič. S črno rokovnjaško čepico na glavi, v beli majici in z gasilskim aparatom v roki, s katerim je razbil steklo karabinjerskega avtomobila in poskušal pokončati karabinjerja.« (Hočevvar, Nedelo, 22. 7. 2001)

Nasilje so v medijih navezovali predvsem z anarhističnimi skupinami, v Genovi pa s črnim blokom.¹³³ *»Z napadom na policijo in karabinjere v Genovi so v petek črne halje povzročile pravi masaker.*« (Hočevvar, Nedelo, 22. 7. 2001)

Pri tem so, kot sem že omenila, ločevali med mirnimi in nasilnimi protestniki: *»Med miroljubne, nenasilne protestnike pa so se vtihotapili izzivalci, ki so si prav želeli, da bi dogodek prerasel v nasilje. Med njimi so bili tudi anarhisti iz kraja Eugene v ameriški zvezni državi Oregon, člani skupine Črnih glasnikov. Ti se oblačijo v črno, pokrivajo se s črnimi kapucami in si natikajo črne maske na obraz. V Seattlu so razbijali izložbe in izzivali policiste.*« (Mihovilović, Dnevnik, 4. 12. 1999)

»Seveda je pomembno vprašanje, zakaj so se miroljubne demonstracije sprevergle v popoln kaos. Gotovo so krive majhne, nasilne skupine mladih, ki so v Pragi iskale boj s policisti, in ne vsi protestniki, ki so bili večinoma miroljubni.« (Trampuš, Mladina, 2. 10. 2000)

»Zato pa se je vse spremenilo v petek dopoldan, ko so čelo kolone demonstrantov zasedli pripadniki anarhističnih in anarho-socialističnih gibanj. Maskirne kape demonstrantov in rakete ter petarde, ki letele prek policistov med mimoidoče in po balkonih bližnjih stanovanjskih hiš, niso napovedovali nič dobrega. /.../ Nasilje, ki je šokiralo mnoge mimoidoče in tudi nenasilni del demonstrantov, se je zaokrožilo z očitno namernim ciljanjem konjev policajev s kockami, plenjenjem razbitih izložb in zažiganjem od tam vzetih predmetov

¹³³ O tem govorijo tudi citati v poglavju 3.3.

ter inventarja javne komunale. Nato je policija dobila dovoljenje za uporabo strelnega orožja.» (Šaunik, Mladina, 25. 6. 2001)

Polariziranje protestnikov na agresivne in nasilne na eni ter na mirne demonstrante na drugi strani poenostavlja situacijo (kam sodijo pristaši civilne nepokorščine ali anarhisti, ki so proti uporabi nasilja?), a to ni le posledica poročanja medijev, saj so se o nasilju oz. nenasilju vnele razprave in obtožbe tudi med aktivisti.¹³⁴ Bolj pomembno je to, da so opisi nasilnih dejanj, akcij skrajnejšev in pričanja o spopadih med policijo in protestniki zasedli večji del člankov, ki so tako prikazali samo košček mozaika protiglobalizacijskega gibanja, košček, ki je poudarjal njegovo nasilnost, ne pa drugih sporočil, ki jih s seboj nosijo aktivisti.

Vendar ni ostalo samo pri tem, v medijih se je kmalu začelo uporabljati vojaško terminologijo - ni šlo več za manifestacije, demonstracije in proteste, šlo je za revolucijo, za vojno.

4.4 »ULIČNA VOJNA«¹³⁵

Že v Seattlu se je začelo govoriti, da policija *»uporablja že preveč solzivca in gumijastih nabojev«* (Đerič, Delo, 3. 12. 1999) in pričakuje demonstrante v *»popolni bojni opremi«* (Poredoš, Večer, 2. 12. 1999). Tudi pozneje so s strani medijev na dejanja *»robokopov«* (Videmšek, Nedelo, 22. 7. 2002) padale pripombe: *»Italijanska policija je po pripovedovanju prič, ki so jih tudi dobile po grbi, pokazala, da se zna spopasti z udeleženci vsakršnih nemirov, pri tem pa ji je popolnoma vseeno, kdo izmed udeleženci demonstrantov zares razbija, kdo dviguje roke in se skuša izmakniti iz množice.«* (Petejan, Nedelo, 11. 3. 2001)

Na policijo je največ očitkov letelo po dogodkih v Genovi: *»Polijski robokopi so se nervozno prestopali in čakali na znak za začetek agresije. Zares pisana množica se je počasi premikala proti središču mesta, ko se je usul prvi, povsem nepotreben, očitno provokacije išoč in paniko povzročajoč val solzivca. /.../ Policija ni izbirala žrtev. Bombe so padale tako po trinajstletnih deklicah, kot starih in novinarjih...Enemu izmed policistov je prekipelo. Hlipaje je vzklikal: »Teroristi! Teroristi! Drek!«* (Videmšek, Nedelo, 22. 7. 2001)

¹³⁴ Glej prilogo G.

¹³⁵ Naslov v Dnevniku (Brstovšek, 21. 7. 2001)

Novinarji so kritike pripisovali tudi politični opoziciji ali prebivalcem mesta: *»Opozicija je zahtevala odstop notranjega ministra Claudia Scajole, genovski meščani pa so očitali policiji, da bi lahko poklicne izgrednike, ki jih ni veliko, polovila in zaprla že prej, saj so znani policijam vseh držav, kjer prirejajo pomembna politična srečanja.«* (Hočevar, Nedelo, 22. 7. 2001)

»Nočni vdor policije na sedež Genovskega foruma po koncu demonstracij v nedeljo proti jutru je bil po Agnolettovem mnenju pravi zločin, saj je bilo ranjenih več kakor 60 protestnikov.« (Hočevar, Delo, 25. 7. 2001)

Ko se je jasno pokazalo, da tudi možje v modrem (možje v črnem?) niso samo miroljubni in potrpežljivi varuhi reda, temveč so *»oblečeni za napad«* (Trampuš, 7D, 14. 3. 2001) in večkrat ukrepajo *»drakonsko proti protestnikom«* (naslov, Plešnar, Večer, 19. 6. 2001)¹³⁶, sta se v medijskem diskurzu o protiglobalizacijskih protestih pojavila dva subjekta. Na eni strani *»množice novodobnih revolucionarjev«* (Videmšek, 22. 7. 2001), *»pisana družčina bojevnikov«* (Hladnik Milharčič, Delo, 14. 4. 2000), *»mestna gverila«* (Petejan, Mladina, 16. 7. 2001), *»vojska kakih 150.000 protestnikov«* (Plešnar, Večer, 17. 7. 2001), na drugi pa *»policijska država«, »pripadniki sil reda«* (Videmšek, Nedelo, 17. 6. 2001), *»robokopi«* (Videmšek, Nedelo, 22. 7. 2001).

V medijih se je zato kmalu začelo uporabljati vojaško izrazoslovje. Že iz Seattla so poročali, da je *»[m]esto ... okupirala množica, ki ima firmo WTO za »zločin proti človeštvu«, za napol pošastni, napol mistični simbol globalnega, brezčutnega, sadističnega, iracionalnega, transnacionalnega kapitala, ki ga je treba ustaviti«* (Štefančič, Mladina, 6. 12. 1999). Bologna se je *»spremenila v čisto pravo bojišče, kraj spopada med italijansko policijo in karabinjeri na eni strani in nasprotniki globalizacije na drugi«* (Hočevar, Delo, 15. 6. 2000). Za Washington je veljalo, da se policija obnaša, *»kot da se je začela državljanska vojna«* (Hladnik Milharčič, Delo, 17. 4. 2000). Tisti, ki so bili v Pragi, so se počutili kot na fronti: *»...ves čas našega pogovora je v neposredni bližini pokalo kakor na fronti, skozi okno pa je bilo videti srdite spopade policistov in demonstrantov«* (Jenko, Delo, 27. 9. 2000), v

¹³⁶ Kar je bilo opravičljivo s tem, da so imeli opravka s *»potujočim cirkusom anarhistom«* (Predan, Večer, 30. 6. 2001) – največkrat je šlo le za posredovanje: *»Policija je pri posredovanju uporabila solzivec in aretirala približno sto nasprotnikov globalizacije.«* (Hočevar, Nedelo, 18. 3. 2001) *»Policija je posredovala in začelo se je zares. Bitka je kmalu prerasla v ulično vojno, v kateri so pripadniki različnih skupin – večinoma so govorili o anarhistih – zažigali smetnjake in avtomobile, iz bank odnašali tehniko in na cestah razbijali računalnike, bankomate in steklenice.«* (Brstovšek, Dnevnik, 21. 7. 2001)

Göteborgu so bili »[v] 'prvih bojnih linijah' tudi Slovenci« (Pestiček, Panorama, 2. 8. 2001), Italijani pa so bili »[v] Genovi pripravljene na vojno« (naslov, Plešnar, Večer, 17. 7. 2001).

Z izjemo Trsta in Ljubljane se je na ulicah vedno »začel neusmiljen spopad« (Petejan, Nedelo, 11. 3. 2001): »...so se na glavni mestni aveniji vneli spopadi med policijo in več sto razbijači, ki so s kamni, železnimi palicami in izravnanimi prometnimi znaki razbijali vitrine trgovin ter zažigali stole na terasah kavarn.« (Mašanović, Delo, 16. 6. 2001)¹³⁷

Najbolj se je o vojni na ulicah govorilo v času srečanja G8, kar pričajo že naslovi prispevkov: *Rešitev sveta se spreminja v revolucijo (naslov) – Na ulicah prava vojna, eden mrtev in 50 ranjenih* (Hočevar, podnaslov, Delo, 21. 7. 2001), *Genova – konec doslej največje vojne v mirnem času* (Hočevar, nadnaslov, Delo, 23. 7. 2001) in *V Genovi je bilo kot v vojni* (Šoštarčič, Večer, 24. 7. 2001)

»Ulična vojna se je začela, v Genovi je padla prva žrtev. Goreči smetnjaki, nagrmadeni sredi cest, razdejane trgovine in banke, iz njih odneseni računalniki razbiti sredi cest, goreča marica, leteče kamenje in solzivec, kri in najmanj en mrtev demonstrant.« (Brstovšek, Dnevnik, 21. 7. 2001)

Uporaba vojaškega izrazoslovja se tu ni ustavila. Ameriška prestolnica se je na zasedanje IMF in SB »pripravljena kakor na invazijo z Marsa« (Hladnik Milharčič, Delo, 14. 4. 2000), časopisi pa so pisali tudi o bombnih napadih, zasedbah in bojiščih, torej na način, kot da bi šlo za pravo vojno: »Pet tisoč nasprotnikov globalizacije svetovnega gospodarstva in novih tehnologij, ki so ves teden oblegali Bologno, v sredo pa so jo z vso silo napadli, se je razšlo.« (Hočevar, Delo, 16. 6. 2000)

»Iz protesta proti prijetim demonstrantom v Pragi pa je po poročilih iz Španije včeraj petnajst nasprotnikov globalizacije za nekaj časa zasedlo češki konzulat v Barceloni. Zahtevali so izpustitev prijetih demonstrantov v Pragi.« (bt, Večer, 29. 9. 2000)

»Ko jim je po nekaj urah uspelo, so ceste proti najlepši mestni aveniji, ki je bila videti kot po bombnem napadu, blokirali z zabojniki, da bi preprečili novi vdor nasilnežev.« (Mašanović, Nedelo, 17. 6. 2001)

»... je bilo nesrečno izbrano prizorišče v Genovi že bolj podobno okupiranemu mestu ali mestu, kjer zdaj zdaj pričakujejo letalski napad.« (Hočevar, Delo, 19. 7. 2001)

¹³⁷ Nazoren opis nasilnežev služi kot razlog policije, da se je spustila v spopad. Temu služi tudi vnaprejšnje pričakovanje neredov, ko se policija preventivno pripravlja na najhujše, da se ne bi ponovil Seattle: »Bologna je že ves teden v neprebojnem oklepu. Policija in karabinjeri so vhode v središča mesta zastražili že v ponedeljek, /.../, ker so mladi iz socialnih centrov že dolgo napovedovali, da bodo Bologno spremenili v Seattle.« (Hočevar, Delo, 15. 6. 2000)

Podobnosti s članki, ki poročajo o teroristih ali skrajnejših, ki so »zajeli letalo«, »zasedli veleposlaništvo«, pa tudi z vojaškimi spopadi etničnih manjšin ali pa celo Izraelcev in Palestincev, ne moremo spregledati.¹³⁸ »Bojevniki brez orožja« (naslov feljtona v Dnevniku, 29. 9. do 1. 10. 2000), pozneje pa »vojaki nove revolucije« (Videmšek, naslov, Nedelo, 22. 7. 2001) so s takim pisanjem postali bolj podobni teroristom in skrajnejšem kot pa aktivistom, ki se borijo za pravičnejši svet.

Ko se je torej »središče Genove spremenilo v bojišče. V prvo linijo fronte novega razrednega boja« (Videmšek, Nedelo, 22. 7. 2001), ko je Genova postala »dobesedno oblegano mesto« (Pestiček, Panorama, 2. 8. 2001), ko je »[t]ridnevna »vojna« med policijo in 'protiglobalističnimi' demonstranti, ki je prejšnji konec tedna razdejala glavno mesto Ligurije, vzela mlado življenje in terjala več kot petsto ranjenih in sto milijard lir gmotne škode« (Juri, Dnevnik, 28. 7. 2001), smo dobili dva enakovredna nasprotnika.

A v vojni (ali v terorističnih in gverilskih napadih) je ena stran agresor in druga branitelj - prvi je kriv za vse, drugemu so dovoljena vsa sredstva. Akcije, vrednote, prepričanja prvega so vprašljivi, (re)akcije in stališča drugega so nedotakljivi. Z nenehnim poudarjanjem nasilja, ki so ga mediji pripisovali protestnikom ali vsaj delu demonstrantov (policiji pa velikokrat le posledično, kot obrambo reda in miru ali kot reakcijo na dejanja aktivistov¹³⁹), je agresor znan. Znan je krivec za nastalo škodo in krivec za stanje, v katerem se je znašel svet po Seattlu.

¹³⁸ »... je vzhičeno razlagal ekonomist iz Rima, ki si je za zaščito pred solzivcem okoli vratu in ust nadel perzijsko ruto, zaščitni znak med protiglobalisti izjemno priljubljenih Palestincev. Genovska sobota je dejansko ponujala slike intifade.« (Videmšek, Nedelo, 22. 7. 2001) »Protiglobalisti so jim vračali po palestinsko. Kamenje. Steklenice. Molotovke. Ulična gverila postaja domača tudi ukročeno uglajeni Evropi.« (pod sliko, Videmšek, Nedelo, 22. 7. 2001)

¹³⁹ »Čeprav so bili dostopi do mesta zaprti, so se v bližnjo okolico kraja mednarodne konference prebilo vsaj petsto demonstrantov, med katerimi jih je bilo precej opremljenih s ščiti in dolgimi palicami. Policija je podivjala, ko so se središču približali prvi demonstranti, tepla je vse po vrsti, metala solzilni plin na vse strani, pri štirinajstih upornikih pa je menda našla tudi orožje in jih zato tudi aretirala.« (Hočevar, Delo, 15. 6. 2000) »Policija je pri posredovanju uporabila solzivec in aretirala približno sto nasprotnikov globalizacije.« (pod sliko, agencije, Nedelo, 18. 3. 2001)

4.5 MORALNA PANIKA

Koncept moralne panike govori o pretirani medijski socialni reakciji na deviantno ravnanje določene skupine ljudi (v tem primeru aktivistov na ulicah), ki ga označujejo kot grožnjo družbenim vrednotam in koristim - njihove akcije so razumljene kot nevarne za norme in interesom dominantne kulture. Medijsko poročanje je v takih primerih polno stiliziranih in stereotipnih oblik, za sabo pa potegne tudi druge družbene posledice (Bulc, 1999b: 201-223).

Koncepta moralne panike pa ne smemo več razumeti v klasičnem smislu. Angela McRobbie (1995) in Gregor Bulc (1999b), ki se opira predvsem na njeno teorijo, poudarjata, da je konstruiranje moralne panike postala standardna novinarska praksa in da hočejo mediji v tekmi za čim večje dobičke novice večkrat spremeniti v škandale in senzacionalne zgodbe, ki sprožajo moralno paniko (McRobbie, 1995: 198-218). Tudi drugi pogoji, ki vplivajo na vznik moralne panike, so se spremenili. Danes obstaja veliko več skupin pritiska, ki se lahko takoj odzovejo na demoniziranje v medijih in s svojo sposobnostjo komuniciranja z mediji predstavljajo dodaten vir informacij. Na drugi strani pa imajo mediji v postmoderni družbi dovolj moči, da prevzamejo vlogo sodnika moralnega vedenja. »Igrajo dvojno vlogo: so vneti varuhi morale in nespodobni provokatorji, hkrati moralizatorji in voajerji.« (Bulc, 1999b: 204)

Kljub temu je »v svojem bistvu moralna panika namenjena strašenju ljudi, da bi jih na ta način odvrnila od kompleksnosti in vidnih socialnih problemov vsakdanjega življenja, da bi se umaknili v 'zabarikadirano duhovno stanje' – občutenje brezupa, politične nemoči in paralize – bodisi v obsedeno stanje, da je 'glede tega treba nekaj nujno ukreniti'« (McRobbie, 1995: 199, Bulc, 1999b: 203).

McRobbieina poveže moralno paniko s politiko. Na medijskem terenu moralne panike ne gre več toliko za zgodbo kot za boj za ideološko prisvojitve pomenov, v katerem se izoblikujejo različne (nasprotujoče si) politike (1995: 207-212). Moralna panika služi kot »oblika ideološke kohezije«, je sredstvo za »orkestriranje konsenta« (McRobbie, 1995: 206), kot »poslanik dominantne ideologije« pa se kaže kot »alarmni sistem«, ki napetost in družben strah napihne v veliko družbeno in ekonomsko krizo (McRobbie, 1995: 207). Ta dominantna ideologija je po mnenju McRobbiejeve politična desnica: »Moralna panika ostaja ena izmed najbolj uspešnih strategij desnice za varovanje splošne podpore njihovih vrednot in njene politike.« (1995: 198)

Kako bi lahko opisano teorijo moralne panike navezali na poročanje o protiglobalizacijskih protestih, v času med Seattlom in Genovo?

Tudi aktivisti protiglobalizacijskega gibanja so bili definirani kot grožnja vrednotam in interesom družbe (elite). Čeprav so mediji v svoje prispevke kdaj vključili tudi njihove glasove (vpliv skupin pritiska, ki so v tem primeru sami aktivisti, protestne skupine in nekateri intelektualci), so jih mediji prav s poudarjanjem nasilja in pripisovanjem intelektualne zmede definirali predvsem kot uničevalca družbenega reda in krivca neredov. Iz demonstracij so ustvarili družben in političen konflikt, globalno krizo. Zbujanje moralne panike je bilo v službi prikrivanja pravih vzrokov za ulične proteste in »reševanja« dominantne (ekonomske) ideologije in vrednot, ki pripadajo zagovornikom ekonomskega liberalizma.

5 ZAKLJUČEK: »Pošast demonstracij kroži po Evropi«¹⁴⁰

Najbrž je tehle nekaj deset strani premalo, da bi lahko na njih zajela vso problematiko antiglobalizma, njegovih aktivistov in poročanja medijev o njihovih protestih. Veliko vprašanj ostaja odprtih in mnogo dilem le nakazanih. Sem pa prišla do obeh ciljev, ki sem si jih zadala še pred podrobnim prebiranjem člankov, brskanjem po spletnih straneh in opravljenih intervjujih.

Poimenovanje »protiglobalizacijako gibanje« ne zajame vse problematike, na katero opozarjajo aktivisti na ulicah. Sama se bolj strinjam s poimenovanjem, ki so si ga naredili sami: gibanje za globalno pravičnost. Njihove zahteve, težnje in ideje namreč še zdaleč niso usmerjene proti globalizaciji. Na tem mestu pride prav Svetličičevo razločevanje med tržnim globalizmom in globalizmom s človeško podobo. Če je bilo gibanje na začetku še definirano zgolj kot tisto, ki nasprotuje tržnemu globalizmu (ne pa globalizaciji!), pa se je že kmalu pokazalo, da se antiglobalizem¹⁴¹ kot miselnost in idejno prepričanje članov gibanja za globalno pravičnost, zavzema za bolj human globalizem. Globalno državljanstvo, prost pretok ljudi, pravice delavcev, varstvo okolja, odpis dolgov, prepoved uporabe gensko spremenjene hrane, izboljšanje pogojev v azilantskih in begunskih domovih, razporeditev bogastva, enake možnosti za vse, poudarjanje socialne politike in prava demokracija niso zahteve, ki bi bile postavljene (nas)proti globalizaciji (ali globalizacijam) kot gospodarskemu, političnemu in kulturnemu stiskanju časa in prostora, če uporabim besede Martina Albrowa. Gre za nasprotovanje logiki tržnega globalizma, ki vse meri v ekonomskih kazalcih, po drugi strani pa za željo, da bi prav z umikom slednjega nastal tudi prostor za globalizem, ki bi bil prijaznejši človeku.

To so ideje, ki presegajo politično usmeritev aktivistov, zato nenehno poudarjanje »levičarstva«, ki ga posebej sicer nisem obravnavala, se pa ga lahko opazi iz vključenih citatov, omeji boje na zgolj politične in ideološke. Sama se bolj strinjam s Hardtom in z Negrijem. Gre za boje, ki so hkrati politični, ekonomski in kulturni, proteste za boljše življenje.

¹⁴⁰ (Zagorac, naslov, Dnevnik, 23. 6. 2001)

¹⁴¹ Tudi to ni ustrezen izraz, a ga zaradi pomanjkanja ustrežnejšega vseeno uporabljam.

V poročanju o protestih se kažejo vzorci. Mediji so aktivistom pripisovali intelektualno zmedo oziroma to, da »*sploh ne vedo, kaj je WTO*« (L. Đ., Delo, 2. 12. 1999). Največ so poročali o nasilju (najprej o nasilju protestnikov, kasneje tudi o nasilju policije) in delili manifestante na »bele« in »črne«, na mirne in na skrajneže oziroma črni blok, ki je bil krivec neredov. Proteste so prikazali kot trenutno in neupravičeno vstajo »*agresivnih antiglobalistov*« (Kovač, Mag, 25. 7. 2001), s tem pa zakrili prave razloge za njihove manifestacije in stanje, v katerem smo se znašli. O Carlu Guilianu so pisali negativno (da je odvisnik, nasilnež in brezdomec) in netočno (da je nasilnež iz teroristične organizacije Black Blok), kot da bi bila zaradi tega njegova smrt bolj opravičljiva. Mediji so veliko uporabljali tudi vojaško izrazoslovje in z vsem tem ustvarjali moralno paniko.

Občutki te revidirane moralne panike, ki so jo začeli zbujati časopisni prispevki od Seattla naprej, so svoj vrh doživeli v Genovi. Medtem ko so »*nasilni protestniki*« »*na svoji novi postojanki nakopičili smetnjake, metali kamenje, z železnimi palicami udrihali po železju, uničevali vse, kar je dišalo po globalizaciji, in tudi avtomobile*« (Brstovšek, Dnevnik, 21. 7. 2001), je bilo vse drugo nepomembno. Mediji so govorili samo še o vojni, o spopadih med policijo in protestniki, v katerih ni zmagovalca in odgovornosti ne prevzema nihče. »*Osnovna funkcija vojne kot metafore je v ohranitvi zahodne kulture in v ohranitvi njene specifične – politične – oblike družbene organizacije.*« (Gazdić, 1997: 58)

Med ljudi se je spet razlezel strah, »*[p]rotiglobalistični strah in trepet*« (Mihovilović, Dnevnik, 20. 6. 2001) pred protesti, nekontroliranim uničevanjem in razbijanjem uličnih vandalov. Povedano z besedami iz časopisa: »*Naj mi je dovoljeno spremeniti prvi stavek iz znamenitega Marxovega in Engelsovega dela Manifest komunistične partije: »Strah hodi po bogatem svetu – strah pred nasprotniki globalizacije.*« (Čelik, Panorama, 31. 5. 2001)

Ta strah pa je stal (stoji) v funkciji prikrivanja pravih razlogov družbenega razkroja – nezadovoljstva nad svetovno (ekonomsko) ureditvijo in strahu, da se je zahodna družba znašla na točki, kjer človek ne velja več.

6 VIRI IN LITERATURA

- Arendt**, Hannah (1996): *Vita Activa*, Krtina, Ljubljana
- Bulc**, Gregor (1999b): *Afera STRELNIKOFF kot moralna panika*, Časopis za kritiko znanosti, št. 195-196, str: 201-224
- Caccia**, Beppe: *Gibanje »globalnih državljanov« in Evropa*, v pripravi za posebno številko ČKZ na temo antiglobalizma
- Chomsky**, Noam (1997): *Somrak demokracije*, Studia humanitatis, Ljubljana
- Dijk**, Teun A. van (1991): *Racism and the Press*, Routledge, London, New York
- Foucault**, Michel (1984): *Nadzorovanje in kaznovanje*, Delavska enotnost, Ljubljana
- Foucault**, Michel (2000): *Zgodovina seksualnosti 1: Volja do znanja*, Škuc, Ljubljana
- Frece**, Tine: *Črni blok in anarhizem*, v pripravi za posebno številko ČKZ na temo antiglobalizma
- Gazdić**, Sašo (1997): *Nasilje in post ali Esej o nasilju v postmodernem svetu*, Društvo Apokalipsa, Ljubljana
- Gregorčič**, Marta, in **Kovačič**, Gorazd (2002): *Ne Nato – mir nam dajte!*, Mirovni inštitut, Ljubljana
- Gregorčič**, Marta, **Fabjančič**, Nina, in **Kovačič**, Gorazd (2002): *Nato – za in proti: Državlanski priročnik*, Mirovni inštitut, Ljubljana
- Hardt**, Michael, in **Negri**, Antonio (2001): *Empire*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London
- Kalb**, Don (2000): *The Ends of Globalization: Bringing Society Back In*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham
- Klein**, Naomi (2001): *No logo: no space, no choice, no job*, Flamingo, London
- Kurnik**, Andrej, in **Lukšič**, Igor (2000): *Hegemonija in oblast: Gramsci in Foucault*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana
- Kuzmanić**, Tonči (2002): *Policija, mediji, UZI in WTC (Antiglobalizem in terorizem)*, Mirovni inštitut, Ljubljana
- Martin**, Hans-Peter, in **Schumann**, Harald (1997): *Pasti globalizacije: napad na demokracijo in blaginjo*, Co libri, Ljubljana
- McRobbie**, Angela (1995): *Postmodernism and popular culture*, Routledge, London, New York
- Svetličič**, Marjan (1996): *Svetovno podjetje*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana

Székely, László (1982): *O anarhizmu: studija o anarhističkoj teoriji*, Istraživačko-izvadaški centar SSO Srbije, Novi Beograd

Alkalaj, Mišo: *Bogatenje bogatih*, Mladina 20, 20. maj 2002, str. 21-25

Ban, Tina: *Gibanja za boljšo globalizacijo*, SP, Delo, 8. 6. 2002, str. 11-12

Ivanović, Goran: intervju z Noamom Chomskym – *Tiranija zasebnih mogočnejšev*, Sobotna Priloga (SP), Delo, 28. julij 2001, str 16-17

Cunder, Karina: intervju z Martinom Albrowom – *Goba pa stiskanje časa in prostora*, SP, Delo, 7. julij 2001, str. 4-6

Kovačič, Gorazd in Kučič, Lenart: intervju z Michaelom Hardtom – *Imperij globalizacije*, SP, Delo, 9. marec 2002, str. 10-11

Petejan, Saša: intervju z Antonijem Negrijem – *Sovražnik kapital*, Mladina 10, 11. marec 2002, str. 32-35

Praprotnik, Rok, Hladnik-Milharčič, Ervin in Cunder, Karina: *Panični ali nujni sklic poslancev?*, SP, Delo, 2. februar 2002, str. 10-11

Ravnik, Matjaž: *Led na severu se je premaknil*, SP, Delo, 16. marec 2002, str. 12-13

Mija Repovž: *Recesija ima velike oči*, SP, Delo, 28. julij 2001, str. 8-9

Stiglitz, Joseph in Lafontaine, Oskar: *Idealizirani trgi*, SP, Delo, 20. april 2002, str.13

Videmšak, Boštjan: *Aktivist*, Polet, Delo, 25. 4. 2002

J. Ž.: *Bo zmagal črni scenarij?*, Znanost, Delo, 26. avgust 2002, str. 3

*Apatična, razočarana volilna večina**, SP, Delo, 4. maj 2002, str. 16-17

Nemoč mogočnih, SP, Delo, 28. julij. 2001, str. 22-23

Novo geslo: vi G-8, mi šest milijard, SP, Delo, 6. julij 2002, str. 14-15

Škodljiva strategija Big Maca, SP, Delo, 3. avgust 2002, str. 16-17

The case for brands – Pro logo, The Economist, 8. september 2001, str. 9

Ugovarjamo!, SP, Delo, 28. julij. 2001, str. 20-21

Who's wearing the trousers?, The Economist, 8. september 2001, str. 27-29

* Članki so prevzeti iz tujih časnikov (Die Zeit, Süddeutsche Zeitung), prevod je objavljen v Sobotni prilogi Dela, avtor originalnega članka pa ni naveden. Izjemi sta članka iz tednika The Economist.

ČLANKI ZA ANALIZO:

- The Economist: *Vihar zaradi globalizacije*, Mladina 48, 29. 11. 1999
- L. Đ.: *V senci demonstracij* (pod sliko), Delo, 1. 12. 1999
- L. Đ.: *Najhuje po vietnamski vojni* (pod sliko), Delo, 2. 12. 1999
- Ljiljana Đerić: *Pogledi so še daleč vsaksebi*, Delo, 2. 12. 1999
- Dragica Korada: *WTO kot Oblast*, Večer, 2. 12. 1999
- Robi Poredoš: *Policijska ura v nemirnem Seattlu*, Večer, 2. 12. 1999
- Agencija: *Nasilje nad prosto trgovino*, Dnevnik, 2. 12. 1999
- Ljiljana Đerić: *Seattle v solzivcu, konsenz še daleč*, Delo, 3. 12. 1999
- L. Đ.: *Edina seattelska »zgodovina« za zdaj demonstranti* (pod sliko), Delo, 4. 12. 1999
- Ignac Golob: *Prosta trgovina*, Dnevnik, 4. 12. 1999
- Maroje Mihovilović: *Načrtovan prihod demonstrantov*, Dnevnik, 4. 12. 1999
- Ljiljana Đerić: *Do zadnje minute so WTO spremljali protesti*, Nedelo, 5. 12. 1999
- Melita Zajc: *Biti in biti*, Mladina 49, 6. 12. 1999
- The Economist: *Nova trgovinska vojna*, Mladina 49, 6. 12. 1999
- Marcel Štefančič, jr.: *Romanca v Seattlu*, Mladina 49, 6. 12. 1999
- STA: *ZDA in EU razočarane, demonstranti zadovoljni*, Večer, 6. 12. 1999
- Nijaz Hamza: *Trgovina s prepiri*, Dnevnik, 7. 12. 1999
- Ivan Vidic: *Jabolka iz Seattla*, Večer, 7. 12. 1999
- Jim Russell: *V Seattlu je spregovorila ulica*, Nedelo, 12. 12. 1999
- Dean Zagorac: *Informacije so nova nafta*, Dnevnik, 29. 1. 2000
- Slava Partlič in agencije: *Clinton v Davosu: oda globalizaciji*, Nedelo, 30. 1. 2000
- Slava Partlič: *Jedka zahvala »globalofobom«*, Delo, 1. 2. 2000
- Miro Kocjan: *Davos: Politika v službi trga*, Večer, 5. 2. 2000
- Agencije: *Optimizem bančnikov, jeza protestnikov*, Delo, 13. 4. 2000
- Ervin Hladnik Milharčič: *Protesti v prestolnici globalizacije*, Delo, 14. 4. 2000
- Robi Poredoš: *Kamen spotike je Kitajska*, Večer, 14. 4. 2000
- Ervin Hladnik Milharčič: *Mehičanom strupi prav tako škodijo kot Američanom*, Delo, 15. 4. 2000
- Agencije: *Protestniki z gnojem*, Nedelo, 16. 4. 2000
- Ervin Hladnik Milharčič: *V senci množičnih demonstracij*, Delo, 17. 4. 2000
- Ervin Hladnik Milharčič: *V obroču demonstrantov*, Delo, 17. 4. 2000
- Ervin Hladnik Milharčič: *Kdaj bo globalizacija tudi revnim v korist*, Delo, 18. 4. 2000

Barbara Šurk: *Globalizacija po ameriško*, Dnevnik, 22. 4. 2000

Tone Hočevar: *Seattle se je preselil v Bologno*, Delo, 15. 6. 2000

Tone Hočevar: *Bologna se je vendarle umirila*, Delo, 16. 6. 2000

Jerca Kos: *Bologna ni postala novi Seattle*, Dnevnik, 16. 6. 2000

Dean Zagorac: *WTO – Mora za nerazvite*, 23. 8. 2000

STA: *V Pragi se borijo protestnikov zoper IMF*, Večer, 19. 9. 2000

Agencija: *Anarhisti protestirajo proti Svetovni banki in IMF (pod sliko)*, Nedelo, 24. 9. 2000

Miha Jenko: *Besedni dvoboj med bančniki in oporečniki*, Delo, 25. 9. 2000

Miha Jenko: *Najrevnejšim bodo odpustili 50 milijard \$*, Delo, 26. 9. 2000

Miha Janko: *Otvoritev globoko v senci hudih spopadov*, Delo, 27. 9. 2000

Agencija: *Vroči začetek zasedanja IMF*, Delo, 27. 9. 2000

Agencija: *Globalizacija in kamena doba*, Dnevnik, 27. 9. 2000

Agencija: *Praga kot Dinasov odpad*, Dnevnik, 28. 9. 2000

Miha Jenko: *Polovica protestnikov iz tujine*, Delo, 28. 9. 2000

Bojan Tomažič: *Svet ni naprodaj*, Dnevnik, 28. 9. 2000

Feljton v treh delih: *Bojevniki brez orožja*, Dnevnik, 29., 30. 9. in 1. 10. 2000

bt: *Med prijetimi tudi Slovenec*, Večer, 29. 9. 2000

STA: *Obsodili proteste*, Večer, 29. 9. 2000

Miha Jenko: *Novi marksisti na praških ulicah*, SP, Delo, 30. 9. 2000

Jože Plešnar: *Na barikadah proti globalizmu*, Večer, 30. 9. 2000

Jure Trampuš: *Boj za Prago*, Mladina 40, 2. 10. 2000

Gorazd Kovačič: *Zbegano iskanje globalne pravičnosti*, SP, Delo, 14. 10. 2000

Agencija: *Za socialno in demokratično Evropo (pod sliko)*, Delo, 7. 12. 2000

S. Ž.: *Nica odloča o prihodnosti Evrope*, Delo, 7. 12. 2000

Agencija: *S solzivcem nad protestnike (in državnike) (pod sliko)*, Delo, 8. 12. 2000

Slava Partlič: *Zgodovinska tekma z napovedjo podaljška*, Delo, 8. 12. 2000

T. H.: *Francozi zaprli mejo italijanskim protestnikom (pod sliko)*, Delo, 8. 12. 2000

Slava Partlič: *Srečanje dveh Evrop*, Nedelo, 10. 12. 2000

Slava Partlič: *V Davosu le dvesto demonstrantov*, Nedelo, 28. 1. 2001

Boštjan Videmšek: *Modna muha? Ne, trend: protiglobalizacijsko gibanje*, Nedelo, 28. 1. 2001

STA: *Protesti v središču Davosa (pod sliko)*, Nedelo, 28. 1. 2001

Slava Partlič: *»Ne delajmo si iluzij, globalizacije še ni«*, Delo, 29. 1. 2001

Art Kovačič: *Humanizacija globalnega kapitalizma*, Dnevnik, 9. 2. 2001

Jure Trampuš: *So novi in edini*, 7D, 14. 2. 2001

Primož Zrnc: *Zvezda kot Hyde Park*, Delo, 20. 2. 2001

Branka Bezjak: »Njihova svoboda je naša svoboda«, Večer, 22. 2. 2001

(mu): *Solidarnost s pribežniki*, Dnevnik, 22. 2. 2001

Primož Zrnc: *Za socialno Evropo*, Delo, 22. 2. 2001

Lojze Kante: *Okoljski vrh G-8 v znamenju strahu*, Delo, 3. 3. 2001

STA: *Miren protestni shod proti globalizaciji*, Nedelo, 4. 3. 2001

Andrej Brstovšek: *Raketno sporočilo vrhu G8*, Dnevnik, 5. 3. 2001

Agencije: *Trst zdržal G8, Gorici obdržali mejo*, Primorske novice, 6. 3. 2001

Saša Petejan: *Ali bomo napredovali vsi ali pa nihče*, Nedelo, 11. 3. 2001

Tone Hočevnar: *Ljudstvo iz Seattla v Neaplju*, Nedelo, 18. 3. 2001

Agencije: *Protest nasprotnikov globalizacije (pod sliko)*, Nedelo, 18. 3. 2001

STA: *Spomladanski vrh EU o gospodarskih ciljih in aktualnih temah*, Večer, 22. 3. 2001

Miro Kocjan: *Duh iz Seattla »se plazi« po Italiji*, Dnevnik, 28. 3. 2001

V. N.: *Globalizacija, svetnica in hudičevka*, Mag 15, 11. 4. 2001

Miha Jenko: *Washington* (kolumna), Delo, 25. 4. 2001

Pavle Čelik: *Slovenija ne protestira*, Panorama, 31. 5. 2001

STA: *Antiglobalisti: Bush in Putin v Sloveniji nista dobrodošla*, Nedelo, 3. 6. 2001

Dejan Pušenjak: *Soočenje dveh realnosti*, Delo, 8. 6. 2001

Helena Kocmur in Dejan Pušenjak: *Amnesty International nima dovoljenja za protest*, Delo, 15. 6. 2001

Zoran Potič: *Sobotni festival upora v Ljubljani*, Večer, 15. 6. 2001

Božo Mašanović: *Dialog gluhih o klimatskih spremembah*, Delo, 15. 6. 2001

Agencije: *Nemirni vrh (pod sliko)*, Delo, 16. 6. 2001

Božo Mašanović: *Unija se je določitvi datuma širitve izognila*, Delo, 16. 6. 2001

Simona Pilko: *Švedska brez datuma*, Dnevnik, 16. 6. 2001

Milan Predan: *Dva obraza Göteborga*, Večer, 16. 6. 2001

Božo Mašanović: *Demonstracije so se končale s streljanjem*, Nedelo, 17. 6. 2001

Božo Mašanović: *Pripravljeni, vabljeni v EU po 2002!*, Nedelo, 17. 6. 2001

Boris Šuligoj: *Z gumijevkami nad skupino Ya Basta*, Nedelo, 17. 6. 2001

Barbara Hočevnar: *Štiri protestne akcije*, Nedelo, 17. 6. 2001

Boštjan Videmšek: *Resni par se je zazrl v zvezde...*, Nedelo, 17. 6. 2001

Agencije: *Kdo se boji nasilja?*, Nedelo, 18. 6. 2001

Vojislav Bercko in Zoran Potič: *Ljubljana ni postala drugi Göteborg*, Večer, 18. 6. 2001

Barbara Hočevar: *Protesti mirni, policistov veliko*, Delo, 18. 6. 2001

Tomaž J. Šaunik: *Oblegano mesto Göteborg*, Finance, 18. 6. 2001

Dejan Pušenjak: *Črne točke demokracije* (komentar), Delo, 19. 6. 2001

Jože Plešnar: *Drakonsko proti protestnikom*, Večer, 19. 6. 2001

Igor Krnišar: *Ščit pod Triglavom*, Mag 25, 20. 6. 2001

Maroje Mihovilović: *Protiglobalistični strah in trepet*, Dnevnik, 20. 6. 2001

Franc Milošič: *Protesti so se spremenili v pekel*, Delo, 21. 6. 2001

Boris Šuligoj: *Globalisti ali antiglobalisti, to je zdaj vprašanje* (komentar), Delo, 22. 6. 2001

Dean Zagoran: *Pošast demonstracij kroži po Evropi*, Dnevnik 23. 6. 2001

Tomaž J. Šaunik: *Nasilni vrh*, Mladina 25, 25. 6. 2001

Urša Matos: *Represija po ukazu*, Mladina 25, 25. 6. 2001

Miro Kocjan: *Načrt za zajezitev protestov*, Večer, 29. 6. 2001

Drago Kos: *Odpihnjen protest*, SP, Delo, 30. 6. 2001

Milan Predan: *Novodobni križarji zoper kapitalističnega hudiča* (dosje), Večer, 30. 6. 2001

Vesna Kalčič: *Mesto duhov in policije*, Dnevnik, 2. 7. 2001

Stanislav Kovač: *Sorosev močnik*, Mag 27, 4. 7. 2001

Miro Kocjan: *V Genovi Beli in črni kombinezoni*, Dnevnik, 6. 7. 2001

Marcel Štefančič, jr.: *Poletje upora*, Mladina 27, 9. 7. 2001

Rudi Čačinovič: *Kapitalistična grobost, ne kapitalizem*, Dnevnik, 9. 7. 2001

Miro Kocjan: *Katoliški demonstranti*, Večer, 14. 7. 2001

Saša Petejan: *Cilj: rdeča cona*, Mladina 28, 16. 7. 2001

Maroje Mihovilović: *Oblegana nekoč mogočna Genova*, 17. 7. 2001

STA: *V Genovi so pripravljene na vojno*, Večer, 17. 7. 2001

Tone Hočevar: *Genova je eno samo obsedno stanje*, Delo, 19. 7. 2001

STA: *Vrh v senci varnostnih ukrepov*, Večer, 19. 7. 2001

Tone Hočevar: *Neubogljivi: železne ograje bodo padle*, Delo, 20. 7. 2001

Simona Pilko: *Strah pred izgredi*, Dnevnik, 20. 7. 2001

Andrej Brstovšek: *Spopadi na ulicah Genove*, Dnevnik, 21. 7. 2001

Tone Hočevar: *Rešitev sveta se spreminja v revolucijo*, Delo, 21. 7. 2001

Tone Hočevar: *Konji s čeladami ne razumejo, kaj se dogaja*, Delo, 21. 7. 2001

Tone Hočevar: *Genova dveh svetov, vmes je zid* (Tema dneva), Delo, 21. 7. 2001

T. H.: *Jok, goreči avtomobili, zabojniki za smeti in škripanje z zobmi* (pod sliko), Delo, 21. 7. 2001

Borut Mekina: *Proti globalizaciji: post-modernizem in nova levica*, Večer 21. 7. 2001

Nikola Šoštarič: »Nikoli več skupina G-8!«, Večer, 21. 7. 2001

Tone Hočevar: Črne halje so ovile Genovo v črno, Nedelo, 22. 7. 2001

Tone Hočevar: Na ulicah smrt, v palačah bogati o revnih, Nedelo, 22. 7. 2001

Boštjan Videmšek: Med vojaki nove revolucije, Nedelo, 22. 7. 2001

Boštjan Videmšek: Prva linija (pod sliko), Nedelo, 22. 7. 2001

Andrej Brstovšek: Zmaga nasilja v Genovi, Dnevnik, 23. 7. 2001

Tone Hočevar: Predsedniki in uporniki odšli, ostale so ruševine, Delo, 23. 7. 2001

Mojca Drčar-Murko: Generacijski konflikt, tretjič (kolumna), Delo, 24. 7. 2001

Boris Jež: Globalizacija s kranjsko (komentar), Delo, 24. 7. 2001

Nikola Šoštarič: V Genovi je bilo kot v vojni, Večer, 24. 7. 2001

Tone Hočevar: Ljudstvo iz Genove spet na ulicah, Delo, 25. 7. 2001

Stanislav Kovač: Antiglobalisti, Mag 20, 25. 7. 2001

V. N.: Poletni odpor v Genovi, Mag 30, 25. 7. 2001

Stojan Stepič: Na hitro uvoženi črni blok, Večer, 27. 7. 2001

Andrej Adam: Ko pade prva žrtev, Večer, 28. 7. 2001

Tone Hočevar: Kdo je razbijal, kdo tepel in kdo je bil tepen, Delo, 28. 7. 2001

Marko Hren: Demonstracije protiglobalizacijskega gibanja in ulično nasilje, SP, Delo, 28. 7. 2001

Franco Juri: Za solzivim dimom globalizacije, Dnevnik, 28. 7. 2001

Barbara Kremžar: Razmislek o krivdi za krvavo Genovo, Delo 28. 7. 2001

Borut Mekina: Boril sem se za Genovo, Večer, 28. 7. 2001

Rok Praprotnik: Vojska spada v kasarne, SP, Delo, 28. 7. 2001

Nikola Šoštarič: Limone gospoda Silvia Berlusconi, Večer, 28. 7. 2001

UZI, Globala in drugi: Ohranjanje demokracije je nenehni boj (Odmevi), Dnevnik, 28. 7. 2001

Agencije: Nezakonite aretacije demonstrantov, Nedelo, 29. 7. 2001

Anonimen pisec: Zona somraka, Mladina 30, 30. 7. 2001

Jure Trampuš: Uporniki z razlogom (intervju z Andrejem Kurnikom), Mladina 30, 30. 7. 2001

Maroje Mihovilović: Izživljanje policistov ni imelo mej, Dnevnik, 31. 7. 2001

Ivan Puc: Besi v grozi ognja, Mag 31, 1. 8. 2001

Mirč Pestiček: »Kri, znoj in solze za boljši svet«, Panorama 2. 8. 2002

T. H.: Kaznovani trije policijski šefi, Delo, 4. 8. 2001

Zlatko Starčević: 13.000 policistov za varnost, Delo, 4. 8. 2001

Tone Hočevar: Rim se boji nasilja, vrh FAO bo v Afriki, Delo, 6. 8. 2001

Tone Hočevar: *Na Brdo ali raje v veselje?* (komentar), Delo, 7. 8. 2001
Tone Hočevar: *Neapelj zdaj proti Natu*, Delo, 8. 8. 2001
Agencija: *Kazen pride*, Dnevnik, 9. 8. 2001
Maroje Mihovilović: *Globalni protest protiglobalizma*, Dnevnik, 10. 8. 2001
Tone Hočevar: *Italijani trdijo, da sledi vodijo v Slovenijo*, Delo, 14. 8. 2001
Elvira Miše: *Provokatorji brez pisarn*, Mag 33, 15. 8. 2001
Silvester Šurla: *Desni levičarji*, Mag 33, 15. 8. 2001
V. N.: *Internacionala kaosa*, Mag 33, 15. 8. 2001
Ivan Gerenčer: *V Petišovcih ni bilo črnih halj*, Delo, 16. 8. 2001
Miro Kocjan: *Tržaška ugibanja o terorizmu*, Večer, 20. 8. 2001

PRILOGA A: PODATKI O DELOVNIH RAZMERAH V

DELAVNICAH NA KITAJSKEM (vir: Naomi Klein, 2001: 474)

PRILOGA B: SKUPINA YA BASTA!

Skupina Ya Basta! je začela najprej delovati kot skupina, ki je izražala solidarnost z Zapatisti - torej obstaja že od leta 1994, ko so v Mehiki Zapatisti s subkomandantom Marcosom na čelu izvedli vstajo. Razvila se je v politično mrežo, ki povezuje številne skvotne in socialne centre v večjih italijanskih mestih, pa tudi v drugih državah.

Imajo štiri temeljne zahteve:

1. neposredno demokracijo;
2. globalno državljanstvo;
3. odprava nadzora nad svobodo gibanja v svetu (tarče Ya Baste! so predvsem domovi za priseljence);
4. prost dostop do novih tehnologij.¹⁴²

Na svojih spletnih straneh pravijo, da je globalizacija konstrukt politikov in korporativnih medijev, s katerim lahko omejujejo in nadzirajo proces tako, da ne škoduje majhni vladajoči eliti. »Dajatve se lahko znižujejo, a imigracijske prepovedi se morajo še povečati; velike korporacije imajo proste roke, da kadarkoli in na kakršenkoli način dobičke povečujejo, kakšnakoli ideja o ekonomski organizaciji, ki ne bi bila videti tako kot velika, dobičkarsko usmerjena korporacija, pa je takoj cenzurirana ipd. Grožnja prave globalne demokracije je najbrž njihov največji strah in nepričakovana rast gibanja.../.../ mora biti za njih popolnoma zastrašujoča.«¹⁴³

Po besedah Luca Casarinija v intervjuju za Il Manifesto Ya Basta! ne sodijo med tiste, ki bi razbijali simbole kapitalizma - izložbe bank in McDonalda – kot to počno anarhisti. Ne zavračajo povsem obstoječega gospodarskega sistema, temveč se zavedajo, pravi njihov aktivist, da je rešitev v tretji poti, ki pelje med tistimi, ki zavračajo ekonomsko globalizacijo, in tistimi, ki uničujejo simbole kapitalizma¹⁴⁴. Njihov cilj je zgraditi novo politično infrastrukturo, v katero bodo vključeni navadni ljudje. To se po njihovem mnenju lahko doseže z vzpostavitvijo mreže socialnih centrov v čim več mestih, ki bodo med seboj povezane, in z vzpostavitvijo samoupravljajoče skupnosti, pri čemer jih država sama ne zanima. Za ta namen se njihova dosedanja taktika civilne nepokorščine počasi spreminja v

¹⁴² <http://www.freespeech.org/yabasta/graeber.html> (dne 3. 10. 2001)

¹⁴³ <http://www.freespeech.org/yabasta/graeber.html> (dne 3. 10. 2001)

¹⁴⁴ <http://www.free.freespeech.org/yabasta/lucas.html> (dne 3. 10. 2001), angleški prevod intervjuja z Luco Casarinijem, objavljenega v Il Manifesto avgusta 2001

družbeno nepokorščino, a njihov glavni adut ostaja telo¹⁴⁵, ki je edino 'orožje' celotnega antiglobalizacijskega gibanja. Z njim se borijo proti tržnemu kapitalističnemu pristopu, ki človeška življenja atomizira, iz ljudi dela posameznike, iz javnega prostora pa zasebni. Njihov cilj je, da bi ulica (p)ostala javni prostor prav tako javne politike. »Delujemo z našimi telesi. Nočemo biti nevidni! Solidarnostno delujemo z vsemi tistimi »nevidnimi«, ki jih je zmeraj ožja elita bogastva in blaginje, ki vlada svetu iz globalnega Severa, pustila zunaj, jih marginalizirala. /.../ S pomočjo naših teles si želimo ustvariti svet, ki dovoljuje drugim glasovom, da so slišani.«¹⁴⁶

¹⁴⁵ <http://www.freespeech.org/yabasta/response.html> , <http://free.freespeech.org/yabasta/genoa.html>
(dne 3.10.2001)

¹⁴⁶ <http://www.freespeech.org/yabasta/graeber.html> (dne 3. 10. 2001)

PRILOGA C: SLOVENSKI AKTIVISTI

Slovenski aktivisti kritizirajo »hegemonijo neoliberalnega diskurza« v vseh sferah družbenega, in pravijo, da je sam izraz globalizacija »le reproduciranje neoliberalne ideologije, kar »podpira status quo«. Ker živimo v »svetu, ki mu vlada finančni kapital«, kratkoročni interesi investorjev povzročijo dolgoročne finančne krize v državah, kamor investirajo, oz. v državah, ki prejemajo pomoč STO. »Po obdobju hitre gospodarske rasti investitorji potegnejo svoj kapital iz držav (»bailout«), sproži se finančna kriza, v katerih izsesajo v nacionalnih bankah zbrane devizne rezerve. Sledi padec gospodarske rasti, brezposelnost in zaostritev socialnih razmer. Nato pride IMF (Mednarodni denarni sklad, op. Š. Š.), ki zahteva politiko »zategovanja pasu« in dodeli nov kratkoročni kredit, ki je uvertura v novo finančno krizo (npr. kriza v Jugovzhodni Aziji, Rusiji in Češki).«¹⁴⁷

Slovenski aktivisti nasprotujejo logiki, ki stoji za svetovno neoliberalno kapitalistično ureditvijo. Andrej Pavlišiš v intervjuju (zgoščenka): »...jaz se zoperstavljam logiki. Logika, ki v tem svetu prevladuje, je ekonomska logika, ko zreduciraš celoto nekih dimenzij, ki so v svetu – ekologijo, ljudi – na ekonomske variable. Skratka, da vse reflektiraš skozi to, ali ti prinese profit ali ne, kako se to odrazi v tvoji ekonomski aktivnosti.«

Napadajo pa tudi režim globalizacije in kontrolo nad procesi globalizacije. Na tej točki, je na omizju Študentske arene 2001 povedal Andrej Kurnik, lahko aktivisti identificirajo sovražnika. To je najprej država kot upravna enota globalnega kapitala, kot instanca vključevanja in izključevanja, ki nekaterim podeljuje privilegije, drugim pa jih odteguje, pravi Kurnik. Čeprav je lahko država tudi garant svoboščin, si prilašča bogastvo vseh ljudi, ki ga proizvajajo. Druga tarča kritik slovenskih aktivistov so po besedah Kurnika institucije kontrole nad procesi globalizacije, kamor sodijo STO¹⁴⁸, SB, MDS, NATO, EU. Evropska unija tako postavlja šengenski zid, ki jemlje pravice, ki so si jih delavci priborili.¹⁴⁹ Zanj protiglobalizacijsko gibanje ni nič reaktivnega, temveč je produkt novega subjekta, ki je zdaj prišel na sceno in ima drugačno zavest, drugačen potencial ter noče, da se ga usmerja in izkorišča¹⁵⁰.

¹⁴⁷ <http://www.ljudmila.org/globala/arhiv/clanki/antiglobalizacijsko%20gibanje.htm> (dne, 1. 12. 2001)

¹⁴⁸ Letak, ki pojasnjuje 10 razlogov proti STO in so ga aktivisti Globale delili na »protivojni ulični zabavi« Qatarzi, najdete v prilogi E.

¹⁴⁹ Andrej Pavlišiš meni, da se tudi v Evropski uniji sicer manifestira ekonomska logika, a ima vseeno kar nekaj pozitivnih dimenzij. »Evropa kot politična tvorba ima še zmeraj politično sfero, česar druge ni več. Zame osebno ne predstavlja temelja, na katerem bi jaz konstituiral svoj odpor.« (intervju na zgoščenki)

¹⁵⁰ 16. oktober 2001 na okrogli mizi Globalizacija: za ali proti v okviru Študentske arene 2001.

Različne skupine, od protiglobalističnih, antifašističnih, ekoloških, mirovnih, delavskih sindikatov, študentov do anarhistov, imajo torej skupen kritični pogled na družbo in željo po spremembah, zato po njihovem mnenju na eni strani predstavljajo »opozicijo obstoječim razmeram« v slovenskem političnem in družbenem okolju, na drugi pa nekakšen »oder političnega aktivizma«, na katerem se lahko slišijo glasovi tistih, ki v oblastni politiki nimajo besede.¹⁵¹

Ko so v medijih govorili o slovenskih protiglobalistih, je bil največkrat omenjen Urad za Intervencije, ki je kot koordinacijska mreža somišljenikov začel delovati leta 1999, v tem času pa je organiziral pet shodov. Prvi je bil v času seattelskih demonstracij, na katerem so posamezniki, ki so podpirali ulično dogajanje v ZDA, nosili transparente z napisi: »Nismo kriminalci« (tako so demonstrante označili v medijih: L- Đ., Delo, 2. 12. 1999). 21. februarja 2001 je sledila manifestacija proti ksenofobiji, kjer so izrazili solidarnost s pribežniki in opozorili na življenjske razmere, v katerih živijo. Tretja akcija se je zgodila 4. marca 2001 v (Novi) Gorici, kjer so se slovenski zagovorniki prostega pretoka ljudi in njihovi italijanski prijatelji zbrali, da bi z njihovim fizičnim srečanjem izrazili svojo podporo prostemu pretoku ljudi. A množičnega prostega prehoda protestnikov ni dovolila niti slovenska niti italijanska stran, je pa... »V splošnem navdušenju na obeh straneh, je policija obeh strani le dovolila, da se je nekaj posameznikov iz slovenske in italijanske strani srečalo na sami meji in tako je simbolično tudi padla.«¹⁵²

Festival upora je sledil 16. junija 2001, na dan srečanja Bush-Putin, zadnji veliki shod se je (že pod okriljem Socialnega foruma) zgodil 9. novembra 2001. To je bila Qatarza, ulično zabavo proti terorizmu ob vrhu STO v Katarju, ki je bila hkrati prirejena na mednarodni dan boja proti fašizmu in antisemitizmu ter na dan globalne akcije proti kapitalizmu in ekonomski globalizaciji.¹⁵³ Protestniki so se s transparenti, na katerih je pisalo 'Nikad sluga, nikad gospodar', 'Bilo kuda, BB svuda', 'Smash WTO', 'Vodite ljubav, ne rat', 'Smrt kapitalizmu, smrt fašizmu', 'Dokler ne bo pravice, ne bo miru' ali pa 'Antrax pada iz neba, zaprite ameriško ambasado', zbrali tudi zato, da so izrazili nestrinjanje z ameriško vojno proti terorizmu.

A to so bile samo tiste izmed najbolj vidnih manifestacij UZI-ja. Andrej Pavlišič (intervju na zgoščenci): »Način delovanja je bil intervencija, izpostavitve neke zgodbe, intervencije so bile pa različne narave: javna pisma, javne debate (okrogle mize), peticije,

¹⁵¹ http://www.ljudmila.org/globala/guerrilla/guerrilla_index.shtml?protesti/qatarza.9.n.01/anarhisticna_frontend.shtml (dne 28. 2. 2002)

¹⁵² http://www.ljudmila.org/globala/guerrilla/guerrilla_index.shtml?protesti/gorica.ngorica8.m.01/index.shtml (dne 28. 1. 2002)

demonstracije na ulicah, verjetno še kaj, tudi kakšne male akcije, ko je 5, 10 ljudi šlo kam s transparentom.«

V zadnjem letu bi lahko med te »male akcije« uvrstili izobešanje transparentov z anti-Natovskimi slogani in simbolno prižiganje sveč na spomin na smrt Carla Guilianija ali padle Palestine. Po 11. septembru sta glavni okupaciji slovenskih aktivistov (ne pa protiglobalistov) klicanje k miru in zavračanje vojne (proti terorizmu) ter nasprotovanje vključitvi Slovenije v Nato, saj zavračajo »družbo kolektivizma, ki temelji na pripravljenosti za vojno« (Gregorčič in Kovačič, 2002: 7) in zvezo Nato, ki po mnenju Darija Zadnikarja zastopa ideje 'naprednega zahodnega sveta', kot so globalni neoliberalni sistem nasilja, medijski spektakel, potrošništvo, ekološko uničevanje, ropanje in finančno vampirstvo (Gregorčič in Kovačič, 2002: 14).

¹⁵³ Priloga E.

PRILOGA D: MANIFEST URADA ZA INTERVENCIJE

»Bojujemo se:

proti patriarhatu in matriarhatu

za neodvisno življenje hendikepiranih

proti neoliberalnemu globalnemu kapitalizmu in nadaljnem pehanju večine sveta v konflikte in revščino

za svet brez meja in univerzalno državljanstvo

proti strankarski uzurpaciji političnega prostora

za sobivanje v poliseksualnih družbah

proti ksenofobiji, rasizmu, militarizmu, seksizmu, starostni diskriminaciji, avtoritetami moči, hierarhijam in mistifikacijam

za dostojanstvo dela, pravico do lenobe in osvoboditev od plenilskega kapitala

proti policijski državi in vsem imperialističnim vojaškim zvezam

za odgovornost do narave

proti komercializaciji in administrativno-investicijskemu nasilju nad javnim prostorom

za osvobajanje prostorov – bivanja, dela, ustvarjanja...

Ste pripravljeni svoje upanje pogumno združiti v kljubovanje in revolucijo za lepše življenje?

Če je odgovor DA, potem ste UZI!«¹⁵⁴

PRILOGA E: LETAKI, KI SO JIH AKTIVISTI DELILI NA QATARZI,
9. 11. 2001

¹⁵⁴ <http://www.ljudmila.org/globala/uzi/> (dne 1.12.2001)

V nasprotju s tem, kar je pisalo v medijih, imajo pripadniki črnega bloka svoje, drugačno mnenje. Na propagandnem letaku slovenskih anarhistov¹⁵⁵ in na spletnih straneh lahko preberemo, da črni blok iz Nemčije. V 70-ih in 80-ih letih je tam delovalo gibanje Autonomen, ki se je »ukvarjalo s kritiko obstoječih socialnih in političnih razmerij ter z ustvarjanjem alternativ in »vzporednega sveta« – avtonomije«. ¹⁵⁶ Našli so jo v tem, da so zasedli opuščene prostore in zgradbe ter jih spremenili v alternativne kulturne, socialne in politične centre (kot je pri nas Metelkova in v zadnjem času spotakljiva Avtonomna cona Molotov). Nasilje so uporabili takrat, ko so na vrata avtonomnih con potrkali pripadniki oblasti in policije, ki so želeli vdreti v »njihova« poslopja in jih izseliti, »[z]nani so bili tudi po uličnih spopadih s policijo na demonstracijah in po uličnih spopadih z neonacističnimi skupinami.«¹⁵⁷

V Italiji se je gibanje mladih delavcev in radikalne, tudi študentske mladine, ki je podpiralo črni blok, imenovalo Avtonomia. V Združenih državah Amerike poznamo privrženca te tehnike od leta 1992, ko so protestirali proti zalivski vojni, udeležili so se med drugim tudi protesta ob 500-letnici genocida nad ameriškimi Indijanci v San Franciscu (1992) in 24. aprila 1999 še protesta za podporo političnemu zaporniku Mumiu Abu-Jamalu v Filadelfiji.¹⁵⁸

Kar bi o črnem bloku morali povedati že na začetku, je to, da je to taktika, ne pa skupina ali organizacija. »Black bloc je samo taktika, ki jo uporabljajo različne skupine. V tem času »antiglobalizacijskega gibanja« se v glavnem s to taktiko poistovetijo anarhisti...« razlaga eden od slovenskih anarhistov Tine Frece (intervju v prilogi). Tako kot se civilne nepokorščine poslužujejo Ya Basta in nekateri slovenski aktivisti, taktiko črnega bloka prevzemajo predvsem anarhisti. Ker pa gre za taktiko, jo lahko uporablja kdorkoli: »Black block so lahko danes ti, jutri oni, kajti odločitve za akcije nasilja nad lastnino na demonstracijah večinoma nastajajo spontano. To taktiko naj bi na

¹⁵⁵ V prilogi G.

¹⁵⁶ Tine Frece v članku Črni blok in Anarhizem, ki bo objavljen v posebni številki Časopisa za kritiko znanosti, ki je še v pripravi (tako kot tekst avtorja Beppe Caccia).

¹⁵⁷ Tine Frece v članku Črni blok in anarhizem.

¹⁵⁸ http://www.infoshop.org/texts/blackbloc_history.html (dne 6. 8. 2002) Na istih straneh najdemo celo podatek, da je bil črni blok že leta 1988 prisoten na demonstracijah proti vojniam v Srednji Ameriki.

posameznih demonstracijah prakticalo do nekaj sto oseb.« (Ban, SP, Delo, 8. 6. 2002) Zato tudi anarhizma¹⁵⁹ ne smemo neposredno povezovati s črnim blokom, saj vsi anarhisti niso pristaši te taktike,¹⁶⁰ pa tudi za vse aktiviste, zamaskirane v črno, ne moremo reči, da so anarhisti.

Razloge, zakaj nekateri anarhisti na demonstracijah uporabljajo taktiko črnega bloka, najdemo na svetovnem spletu. Taktika naj bi jim omogočala izražati solidarnost, vidnost oz. prepoznavnost, njihove (anarhistične) ideje, vzajemno pomoč, z njo pa lahko presežejo zgolj reformistične proteste ostalih skupin.¹⁶¹

Pri tem »nasilje ni nujno, je pa pogosto prisotno« (Ban, SP, Delo, 8. 6. 2002), saj znotraj črnega bloka obstajajo različne taktike, konsenza o njih pa med anarhisti, revolucionarnimi socialisti in punkerji ni. Nekateri njegovi privrženci tako branijo ljudi, ki jih želi policija aretirati,¹⁶² nekateri se spopadajo s policijo, ker jim je ta »na poti« in jim predstavlja le »nasilen obraz kapitalizma« ali »psa čuvaja bogatih«¹⁶³, nekateri med njimi blokirajo dostop do središča mesta ali pomembnih zgradb, drugi pripravljajo transparente in lutke, spet tretji uničujejo lastnino. A izložbe niso izbrane naključno. Predstavljati morajo korporativne tarče, za katere so črnoblokovci prepričani, da imajo opravičljiv razlog, da jih razbijejo. V Seattlu so, tak je njihov seznam, razbili izložbe naslednjih korporacij: Bank of Amerika, US Bancorp, Key Bank in Washington Mutual Bank, ki predstavljajo ključ pri širjenju korporativne represije; Old Navy in The Gap, ker uničujeta gozdove na severozahodu države, njuni izdelki pa so proizvedeni v neznosnih delavskih delavnicah; slednje drži

¹⁵⁹ Anarhizem je proizvod 19. stoletja in nikakor ne kakšna novejša iznajdba. V vsakdanjem pogovoru sicer besedo uporabljamo za marsikaj, a v strogem pomenu besede gre za teorijo, ki nasprotuje, poenostavljeno rečeno, vsem oblikam vladavine. Razvila se je pod vplivom treh francoskih revolucij (1789, 1848 in 1871) in filozofije naravnih pravic. Teži k ukinitvi družbenega zla, ki po mnenju anarhistov leži v institucijah meščanske družbe in države – te so izraz in vzrok odvisnosti in prisile nad človekom, zaradi katerih je posameznik daleč od svoje svobode (Székely, 1982). Politična teorija anarhizma je po Székelyu (1982) vezana na tri imena. Proudhon, Bakunin in Kropotkin so postavili tiste temelje anarhizma, na katerih so gradili ostali. Glavni je seveda koncept anarhije, nekakšen normativni ideal anarhizma (Székely, 1982: 6), ki ga je prvi vrednostno afirmativno opredelil Proudhon (1809-1865): »Anarhija je odsotnost gospodarja, suverena.« (Proudhon v Székely, 1982: 7). Ne predstavlja nereda in kaosa, temveč pravi naravni red, ki ni več postavljen od zgoraj in manifestira pravo enotnost med ljudmi. Šele tu je lahko posameznik popolnoma svoboden, saj ni avtoritete, ni hierarhije in avtoritarnih odnosov.

¹⁶⁰ Ameriški anarhisti npr. pravijo, da so bili v Seattlu nekateri izmed njih tudi med protestniki, ki so blokirali dostop politikov do zgradbe, v kateri je potekalo zasedanje STO. Torej niso uničevali lastnine in so bili popolnoma nenasilni. http://infoshop.org/oct/a_faq.html (dne 6. 8. 2002) Enako trdi v intervjuju za Active Transformati pripadnik črnega bloka v Seattlu, ki ni izdal svojega imena. <http://www.cb3rob.net/~merijn89/ARCH/msg00260.html> (dne 3. 12. 2001) Celo določene italijanske anarhistične skupine so poudarile, da nimajo nič skupnega z genovskim črnim blokom: <http://www.anarchie.de/main-8263.html> (dne 17. 8. 2002)

¹⁶¹ <http://www.infoshop.org/blackbloc.html> (dne 6. 8. 2002)

¹⁶² Tine Frece v intervjuju (zgoščenka).

¹⁶³ <http://www.infoshop.org/blackbloc.html> (dne 6. 8. 2002)

tudi za NikeTown in Levi's, ki sta v Seattlu tudi morala pobirati črepinje svojih izložb; in seveda McDonald's, ki svojim delavcem preprečuje združevanje v sindikat, črni blok pa to korporacijo obtožuje tudi mučenja živali.¹⁶⁴

Čeprav jim zaradi uničevanja in nasilja nasprotujejo mnogi drugi protestniki, ki tako kot vladajoče strukture iščejo grešnega kozla za razdejanja ob demonstracijah,¹⁶⁵ pa sami črnoblokovci menijo, da je prav razbijanje izložb pritegnilo pozornost skupnosti Seattla bolj kot velike lutke ali želvini kostumi.¹⁶⁶ Mediji po mnenju Urbana Suše niso poudarjali, da je največ kritik in nasprotovanj črnemu bloku prišlo prav s strani protestnikov.¹⁶⁷ Najhuje je bilo po Genovi. Demonstranti so na neodvisne spletne medije pošiljali svoja poročila o tem, kaj se je tam dogajalo, v njih pa so se od črnega bloka¹⁶⁸ popolnoma distancirali.

Pripadniki črnega bloka želijo tudi sami razbiti mite, ki se o njih pojavljajo v medijih in krožijo v širši javnosti. Tako anarhistično gibanje ACME Collective pravi, da »John Zerzan, anarhistično-primitiven avtor iz Eugene«, ni njihov vodja. Policija je v Seattlu protestnike zasula s solzivcem že pred njihovimi akcijami, zato zavračajo »vzročno povezavo med policijsko represijo in protesti v katerikoli obliki«, hkrati pa tudi idejo, da so »čista reakcionarna sila«. Uničevanje lastnine ni mačistično izživljanje hormonov ali jeze, temveč »strateška in specifično določena neposredna akcija proti korporativnim interesom«. Ne želijo se spopadati z drugimi protestniki. Nošenje mask razlagajo kot zaščito pred represijo policije, ki proteste snema. Zavračajo tudi očitke, da sploh ne vedo, za kaj pri protestih gre, saj so se že nekaj mesecev pred Seattlom pripravljali na demonstracije in to tako, da so preučevali globalno ekonomijo, genski inženiring, delovne prakse, izginevanje avtonomnosti domorodskega prebivalstva, človekove pravice in drugo. »Nismo slabo informirani niti neizkušeni.«¹⁶⁹

Zanimivo je, kako zagovorniki uničevanja tuje lastnine upravičujejo svoja dejanja. Tako ima že omenjena skupina anarhistov – črnoblokovcev, ki se je udeležila protestov v Seattlu, ACME Collective, destrukcijo lastnine za »nenasilno aktivnost, razen če uničuje

¹⁶⁴ http://infoshop.org/octo/wto_blackbloc.html (dne 6. 8. 2002)

¹⁶⁵ Darij Zadnikar v intervjuju (zgoščenka).

¹⁶⁶ http://infoshop.org/octo/wto_blackbloc.html (dne 6. 8. 2002)

¹⁶⁷ Tine Frece pravi, da znajo biti miroljubni protestniki celo nasilni do črnoblokovcev (intervju v prilogi). Na spletu potekajo tudi razprave o nasilnih oz. nenasilnih taktikah, o upravičenosti uničevanja lastnine in o tem, kaj so seattelske demonstracije prinesle. Ena izmed teh strani je <http://www.lbbs.org/acme.htm> (dne 14. 8. 2002), druga pa http://as220.org/jb/politics/black_bloc.html (dne 6. 8. 2002). Tudi v zborniku Anarhizam i nasilje (Zagreb, 2001) najdemo razprave na temo nasilja oz. nenasilja.

¹⁶⁸ Za primer naj poleg primerov iz prejšnje opombe navedem odprto pismo brata voditelja Genovskega socialnega foruma Stefana Agnoletta. Pomenljiv je že naslov: An account from Genova – Police & »Black Bloc« vs. demonstrators), v angleščini ga najdemo na internetnem naslovu: <http://www.gene.ch/gentech/2001/Jul/msg00384.html> (dne 17. 8. 2002)

¹⁶⁹ http://infoshop.org/octo/wto_blackbloc.html, tudi <http://www.lbbs.org/acme.htm> (dne 6. 8. in 14. 8. 2002) Podobno Tine Frece v intervjuju (zgoščenka).

življenja ali povzročča bolečino. Po tej definiciji je privatna lastnina – predvsem korporativna privatna lastnina - sama po sebi dosti bolj nasilna kot akcije proti njej«. ¹⁷⁰ Anarhisti ločujejo tudi med privatno in osebno lastnino. Prva temelji na trgu, kjer nekdo poseduje nekaj, kar si nekdo drug želi (s tem ima moč), osebna lastnina pa temelji na uporabi in osebnih potrebah ljudi. ¹⁷¹ Kaj to pomeni, razlaga Tine Frece: »Črni blok v teoriji, v osnovi, povsem zavrača nasilje nad ljudmi ali nasilje nad osebno lastnino. /.../ Zavrača nasilje do majhnih obrtništev, lokalnih obrtnikov, v smislu destrukcije zagovarja samo nasilje nad privatno lastnino multinacionalk, bank, teh pač raznih korporacij, ki se jih krivi za stanje, v katerem je svet.«

Anarhisti imajo dva pglavitna sovražnika: državo in kapital, ¹⁷² ki s svojimi hierarhičnimi, avtoritarnimi in izkoriščevalskimi odnosi delata ljudi nesvobodne. Zato so tudi ena pglavitnih skupin protiglobalističnega gibanja in bolj ali manj nasilno napadajo represivne aparate države (spopadi s policijo) in simbole kapitala (izložbe korporacij, zasedanja mednarodnih finančnih korporacij).

Nekateri izmed njih so prepričani, da možnost za pravičnejšo in svobodnejšo družbo obstaja in kot alternativo neoliberalnemu kapitalizmu postavljajo model španske revolucionarne države med letoma 1936 in 1938. ¹⁷³

Obstaja črni blok tudi v Sloveniji? Kljub temu da v Sloveniji obstajajo anarhistične skupine, anarhisti, med katerimi se najde tudi kakšen, ki zagovarja premišljeno uporabo nasilja, pa o pravem slovenskem črnem bloku ne moremo govoriti. Tine Frece v intervjuju: »Jaz mislim, da o črnem bloku tukaj nima smisla govoriti, ker ni niti pogojev niti razmer oz. ni razlogov, zakaj bi se organizirali črni bloki. Vseeno pa vidim nekatere stvari kot maska in zaščita identitete za potrebne tudi tukaj... Ravno v tem je razlika; na Qatarzi je bil anarhistični blok. Mi smo ga poimenovali anarhistični blok ravno zaradi tega, ker nismo hoteli, da se že prej nalima neke etikete black bloca, s tem da smo hoteli narediti en simbolični črni blok, zato da bi pokazali, da črni blok ni nasilje, da ni to neka destrukcija vandalov, huliganov, ampak da so to ljudje, ki imajo neke ideje, ki so za mene čisto upravičene in tudi za druge bi bile, če bi se kdo spustil v to, mogoče bolj odprto na vso stvar pogledal.«

¹⁷⁰ http://infoshop.org/octo/wto_blackbloc.html (dne 6. 8. 2002)

¹⁷¹ http://infoshop.org/octo/wto_blackbloc.html (dne 6. 8. 2002), tudi na strani <http://flag.blackened.net/global/100nefac.htm> (dne 8. 8. 2002), kjer je solidarnostna izjava različnih anarhističnih skupin seattelskemu »anti-WTO« črnemu bloku.

¹⁷² Tine Frece v intervjuju (zgoščanka).

¹⁷³ Kevin Doyle iz Solidarnostnega delavskega gibanja (Workers Solidarity Movement) je to alternativo predstavil na konferenci Ekonomske alternative globalizaciji v Dublinu, 30. septembra 2000. <http://struggle.ws/talks/global00.html> (dne 6. 8. 2002) Različne podobne konference in proti-vrhovi se organizirajo predvsem zato, da se na njih lahko slišijo mnenja, kritike in predlogi ljudi iz različnih političnih ali družbenih krogov.

Samo za primerjavo: »Med pripadniki črnega bloka je mnogo mladih, ki jim protiglobalizacijsko gibanje pomeni opravičilo za sproščanje nasilja.« (V. N., pod sliko, Mag, 15. 8. 2001)

PRILOGA G: PROPAGANDNO GRADIVO ČRNEGA BLOKA NA QATARZI, 9. 11. 2001

Kaj je Black Bloc?

Črni blok je skupina anarhistov in različnih anarhističnih in afinitetnih skupin, ki se neformalno poveže in organizira za določeno protestno akcijo. Črni bloki se večinoma »organizirajo« na masovnih demonstracijah, vendar so lahko oblike in dejanja le teh zelo različna. Od akcije do akcije se formirajo drugačni črni bloki, ki delujejo trenutnim razmeram primerno. Kljub temu osnove ostajajo enake, uporabljajo se podobne taktike in podobni načini, cilj pa je doseči pravico do svobodnega gibanja in svobodnega izražanja anarhistične ideje na demonstracijah.

Mnogi ljudje so v zmoti, ko si zamišljajo črni blok kot organizacijo, v katero se lahko včlaniš. Taka organizacija nikakor ne obstaja. Tu je anarhistično gibanje, ki obstaja že več kot stoletje, in iz le tega pridejo pobude za pripravo Black Bloca ob konkretnih protestih. Črni blok si lahko predstavljate, kot začasno združbo, ali pa kot spontano združenje anarhistov, ki predstavlja le del demonstracij. Črni blok je taktika, za uporabo katere se anarhisti odločijo glede na želje, cilje in situacije.

Zakaj Black Bloc?

Obstaja mnogo razlogov, zakaj se anarhisti odločijo organizirati črne bloke na demonstracijah in podobnih akcijah.

Eden glavnih razlogov je definitivno izražanje anarhističnih stališč in idej. Anarhisti, ki se povežejo v neko skupno enoto lahko veliko lažje in uspešneje predstavijo svoje poglede, kot pa vsak posameznik posebej. Ker se v takih skupinah ponavadi zbere veliko število ljudi, se tako pokaže, da anarhistično gibanje obstaja, da je le to močno in veliko, ter da se ga ne more preprosto ignorirati. Ta številčnost omogoča glasnejše opozarjanje na mnogokrat prezrta anarhistična stališča.

Eden izmed razlogov za organizacijo črnega bloka je prav gotovo tudi solidarnost z ostalimi skupinami in ljudmi, ki protestirajo. Veliko število anarhistov, ki niso pripravljeni pasivno sprejeti krivice, ki se dogaja ali na demonstracijah ali v vsakdanjem življenju, omogoča, da se zaščitijo celotno demonstracijo pred policijsko represijo in državnim nasiljem. Prav tako pojav črnega bloka na demonstracijah omogoči, da demonstracije prestopijo meje državljanske pokorščine, konformizma, strahopetnosti, apatije in družbenih norm.

Še ena zelo pomembna stvar oz. razlog obstaja, zakaj se anarhisti povezujejo v črni blok. Le ta je praktični prikaz anarhističnega delovanja. Obstoj črnega bloka namreč nazorno predstavi dokaz in viden primer, kako lahko posamezniki/ce in skupine delujejo brez hierarhije, torej brez kakršnihkoli avtoritet in vodstev. Kot tudi, da se je s samoiniciativnim odnosom mogoče uspešno povezati v celoto, ki lahko deluje organizirano in uspešno, kljub temu, da so vsi posamezniki enakopravni in absolutno svobodni.

Kot je bilo že omenjeno se v črni blok ponavadi združi veliko anarhistov. Ta masovnost omogoča tudi izvedbo mnogih akcij, in izvedbo zanimivejšega in raznolikerega programa. Črni blok tako na demonstracijah, poleg izražanja mnenja, deluje tudi preko uporabe direktnih in simboličnih akcij. Črni blok, kot tudi celotne demonstracije so zaradi tega veliko bolj aktivne, žive in zanimive.

Od kod izvira ideja Black Bloca?

Prvič se black bloc, kot si ga predstavljamo danes, pojavi na prvih masovnih demonstracijah proti ekonomski globalizaciji v Seattlu, konec leta '99. Tam je šlo za že obstoječe anarhistične skupine in ljudi, ki so se iz različnih razlogov povezali in združili v skupino, pod tem imenom. Od takrat naprej se tudi pojavi velika medijska pozornost za dejanja black bloca in za dejanja celotnega anarhističnega gibanja.

No, black bloc, ki se je udeležil protestov v Seattlu, pa sigurno ni bil prvi in izvorni primer uporabe takšne taktike protestiranja. Black bloc se je v severni Ameriki pojavil že ob zalivski vojni leta 1991 in je z manj medijske pozornosti deloval skozi 90-a leta. Eden najštevilčnejših črnih blokov v Ameriki, se je zgodil leta 1999 (nekaj mesecev pred Seattlom) na protestu Millions March for Mumia v Philadelphiji, in je štel nekaj sto, morda nekaj tisoč ljudi. To je bil odličen in zgleden primer »nenasilnega« črnega bloka.

Inspiracija za organizacijo črnih blokov na demonstracijah pa naj bi prišla od gibanja Autonomi, ki je obstajalo in delovalo v Nemčiji (in drugod po Evropi) skozi 70-a in 80-ta leta. Znani so bili po predstavljanju radikalne alternative protestnim akcijam, prav tako kot tudi po njihovih uličnih obračunih s policijo in neonacističnimi skupinami. Pojav črnih blokov najdemo tudi v drugih gibanjih, ko je v 80-ih letih po Evropskih ulicah marširalo na tisoče ljudi oblečenih v črno in nosilo transparente z anarhističnimi sporočili.

Zakaj pripadniki/ce Black Bloca nosijo maske in zakaj so oblečeni v črno?

Črna barva je osnovna simbolika anarhizma in tudi osnovna barva anarhistične zastave. Eno izmed razumevanj črne barve, kot anarhistične je, da simbolizira razpad obstoječega sistema. Tudi ime black bloc je simbolično, vendar ima celotna stvar tudi svoje praktične razloge.

Namen tega, da je večina akterjev črnega bloka oblečena v črno in z maskami na obrazu, nikakor ni ustrahovanje ali provociranje javnosti. Z nošenjem mask se želi sporočiti medsebojno solidarnost in enakost pripadnikov/ic. Prav tako eden glavnih razlogov za nošenje mask je spoznanje, da policija in njeni aparati, snema aktiviste in o njih vodi evidence. Tu gre za državni nadzor nad posamezniki, ki se zdijo sistemu nevarni, samo zaradi njihovega drugačnega razmišljanja. Povsem jasno je, da »državne organizacije« nadzirajo in otežujejo delo radikalnejšim skupinam, oz. skupinam, ki nasprotujejo trenutni oblasti in sistemu. To predstavlja grožnjo za osebno varnost pripadnikov/ic črnega bloka. Torej maske, kot tudi črna obleka prinaša anonimnost in sporoča enakopravnost.

Kljub temu pa obstaja mnogo anarhistov, ki v black blocu ne nosijo mask in niso oblečeni v črno. Odločitev o maskiranju in črni »opremi« je predana vsakemu posamezniku posebej; sigurno pa je skupna želja vseh pripadnikov/ic black bloca, da bi lahko stopili na ulico brez maske na obrazu.

Javno mnenje o črnem bloku je v večini negativno, saj le to sloni na medijskem prikazovanju črnega bloka, kot nasilnega in ekstremno nevarnega. Mnogokrat so mediji pripadnike črnega bloka označili tudi, kot brezsmiselne vandale, ki niti ne vedo zakaj protestirajo. Tovrstna postopanja medijev je popolnoma preprosto razumeti, saj vse skupaj temelji na njihovi predanosti senzacionalizmu in branjenju obstoječega reda. Medijska kampanja proti anarhistom je nesmiselna in krivična, saj se stvari in dejanja posplošuje, razčiščena pa niso niti osnovna vprašanja vezana na gibanje in idejo.

Kot je bilo že omenjeno, je black bloc taktika, ki se uporablja na masovnih demonstracijah. O taktikah in dejanjih določenega črnega bloka, se odločajo tisti, ki se takrat nahajajo v bloku. Vedno ni dogovora, s katerim bi se vsi strinjali, vendar se uporabo različnih taktik tolerira. Tako je v preteklosti prišlo tudi do uporabe nasilja.

Vsi bi morali vedeti, da anarhizem nasprotuje nasilju, in da je osnovni program anarhistov izločiti nasilje iz medčloveških odnosov. Ampak, če časten človek izjavi, da verjame, da je neumno in barbarsko razpravljati z palico v roki, mar to ne pomeni, da ta človek namerava dopustiti, da bo pretepen, in da bo prisiljen upoštevati voljo drugega? Nasilje anarhisti oprostijo samo, ko je to nujno, in ko je potrebno braniti sebe ali druge pred nasiljem. Ampak, zakaj se anarhisti poslužujejo nasilja, če je le to v nasprotju z njihovi cilji? Odgovorimo lahko v parih besedah. Če dva človeka živita v miru, si morata oba želeči miru. Če pa eden od njiju uporabi silo, da bi bil ta drugi prisiljen delati za njega in mu služiti, potem je ta drugi, z namenom, da ohrani človeško dostojanstvo in, da ni podvržen bednemu suženjstvu (ter zaradi svoje želje po miru), prisiljen se upreti sili s primernimi sredstvi. Anarhisti smatrajo vsako oblast, avtoriteto in sistem, za nasilne organizacije, saj le te stalno vsiljujejo svojo voljo drugim, večkrat tudi s prisilo in nasiljem. Da ne govorimo o izkoriščanju moči, ki je vidna prek korupcije, ki jo je doživela že vsaka oblast. Zato je razumevanje nasilja oz. nenasilja v anarhističnem gibanju (kot tudi v black blocu) že od nekdaj vroča tema, ob kateri se mnenja zelo delijo.

Da bo anarhistični pogled na nasilje vsaj še nekoliko bolj jasen, vam podajamo misel enega klasikov anarhistične ideje Alexandra Berkmana, ki pravi: »Anarhizem nima monopola nad nasiljem. V bistvu je prav nasprotno, ker anarhistično učenje govori o miru in blagostanju, nenapadanju in svetosti življenja in svobode. No, anarhisti in anarhistkinje so ljudje, tako kot ostali del sveta, morda včasih celo bolj kot drugi (v pozitivnem smislu rečeno op. prev.). Pri njih je občutek za nepravico bolj izražen, hitreje reagirajo na represijo in zaradi tega včasih koristijo nasilje, kot metodo reakcije. No, to nasilje ni izvedeno zaradi neke odrejene teorije, temveč je odraz karakterja posameznika ali posameznice.« Berkman pravi tudi, da je nered (in nasilje) otrok avtoritete in prisile. Svoboda pa mama reda.

Jasno je nekaj. Prioriteta črnega bloka nikakor ni nasilje in nasilna dejanja preteklih blokov so že sprožila mnoge (dobronamerne) kritike in diskusije znotraj anarhističnega gibanja. Na žalost svet ni tako črno bel, da bi bilo na ta vprašanja mogoče preprosto odgovoriti. Na nasilje vpliva veliko dejavnikov in ne verjamemo, da obstaja očitna meja med nasiljem in nenasiljem. Dejanja črnega bloka so sigurno najprej pogojena z osnovnimi anarhističnimi načeli, ki stremijo za družbo, ki bi živela v miru, sreči in svobodi, če pa se anarhisti počutijo ogrožene je to druga zgodba. Glavno je, da anarhisti stremijo za moralno upravičenimi cilji, ki pa niso tako lahko dosegljivi.

Več informacij in razlag o black blocu ali anarhističnemu gibanju in ideji lahko vsak dobi na email naslovu: c_squat@hotmail.com

PRILOGA H: SEZMAM GRADIVA NA ZGOŠČENKI

INTERVJUJI V PISNI OBLIKI:

- Intervju s Tinetom Frecetom
- Intervju z Marto Gregorčič
- Intervju z Andrejem Pavlišičem
- Intervju z Darijem Zadnikarjem
- Intervju z Urbanom Sušo

FOTOGRAFIJE:

- iz časopisov (dokumentacija Dela, lastna zbirka)
- slike iz interneta od številke 1 do 10 – slike pripadnikov Ya Baste.
Vir: <http://free.freespeech.org/yabasta/pictures.html>
- slike iz interneta od številke 11 do 14 – slike pripadnikov črnega bloka.
www.emergency.com/2001/black-bloc.jpg
www.romacivica.net/anpiroma/G8/blackbloc.jpg
www.geocities.com/emithsilas/wto.jpg
www.tmcrow.org/chiapas/seattle/120399wto-anarhists_1.jpg